

ISSN : 2822 0994 (Online)

JOURNAL OF SETTHAWIT REVIEW

วารสารเสถียรวิทยปริทัศน์

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน, 2566)

VOL. 3 NO. 1 (JANUARY-APRIL, 2023)

ISSN : 2822 0994 (Online)

วารสารเศรษฐวิทยปริทัศน์

JOURNAL OF SETTHAWIT REVIEW

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน, 2566)

Vol. 3 No. 1 (January-April, 2023)

วารสารเศรษฐวิทยปริทัศน์

57 หมู่ 1 บ้านเขวาสี ต.แสนชาติ

อ.จันทรา จ.ร้อยเอ็ด 45000

โทร. 081 037 6733

E-mail: Setthawit138@gmail.com

กองบรรณาธิการ

• บรรณาธิการ (Editor)

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐบุญโญ (สืบนิสัย), ดร.

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

• ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระพลากร สุ่มงคโล, ดร.

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

• กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตน์ ปัญญาภา

: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รองศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ์ กอบบุญ

: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล

: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์

: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี

: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ดร.สัญญา เคนาภูมิ

: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ดร.สุธีศักดิ์ ฝอยสูงเนิน

: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ดร.ธวัชชัย ดุลยสุจริตกุล

: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

• ผู้จัดการวารสาร

นายสนั่น ประเสริฐ

เกี่ยวกับวารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์

นโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์ : วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์ กำหนดเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ

กระบวนการพิจารณาบทความ : บทความที่เผยแพร่จะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบข้อมูลของผู้ส่งบทความ

ประเภทของบทความ :

1. บทความวิจัย
2. บทความวิชาการ
3. บทวิจารณ์หนังสือ

ภาษาที่รับตีพิมพ์ : ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร :

- วารสารกำหนดวงรอบการเผยแพร่ 3 ฉบับต่อปี ดังนี้
- ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน
 - ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม
 - ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

การติดต่อประสานงานและส่งบทความเผยแพร่ :

1. สอบถามรายละเอียดเบื้องต้น เช่น รอบการเผยแพร่ หนังสือตอบรับการตีพิมพ์ เป็นต้น โทร. 081 037 6733
2. การเตรียมต้นฉบับบทความ โหลดแบบฟอร์มบทความ และรายละเอียดการเตรียมต้นฉบับบทความ
3. ส่งบทความในระบบวารสาร <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/stw/>
4. สแกนไลน์ กลุ่มวารสารฯ เพื่อการติดต่อประสานงานเผยแพร่บทความ

บทบรรณาธิการ

วารสารเสถียรวิทยปริทัศน์ เป็นวารสารด้านสังคมศาสตร์ เปิดรับบทความวิชาการ บทความวิจัย รวมทั้งบทวิจารณ์หนังสือ เปิดรับตีพิมพ์เผยแพร่บทความด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์ กำหนดเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ โดยบทความที่ส่งมาตีพิมพ์เผยแพร่กับวารสารจะได้รับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ท่าน วารสารฉบับนี้เป็นวารสารปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2566) ตีพิมพ์บทความทั้งสิ้นจำนวน 5 บทความ

วารสารขออนุโมทนาและขอบคุณทุกท่านที่ส่งบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่กับทางวารสารตลอดถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อบทความด้วยดีเสมอมา วารสารมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพด้านวิชาการของผู้เผยแพร่บทความ และความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างยิ่งที่จะปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพบทความให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป ขออนุโมทนาและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ/สืบนิสัย, ดร.
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ธรรมชาติของชั้น 5 ในพระไตรปิฎก <i>ปรเมธ ศรีภิญโญ และ อิศเรศ จินนฤทธิ์</i>	1
พุทธวิธีการใช้ภาษาการสื่อสาร <i>นิติกร วิชชุมา, ประยูร แสงใส และ ศิโรรัตน์ ประศรี</i>	14
การพัฒนาสรณะทางการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย <i>มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูฏา พระมหาอำนาจ มหาวิโร และ กุสุมา สุ่มมาตร</i>	24
ทานบารมีของพระโพธิสัตว์ ในวรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา เรื่องแม่เสียลูกอ่อน <i>สำราญ ฐระดา</i>	32
เมืองปราสาทสองยุค : วิเคราะห์ภาพตัวแทนในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว <i>จังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์ กุสุมา สุ่มมาตร</i>	45

ธรรมชาติของชั้น 5 ในพระไตรปิฎก

Nature of five Aggregates in the Tipitaka

ปรเมธ ศรีภิญโญ

Porramet Sripinyo

อิสระ จินนฤทธิ์

Issares Jinnarit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

E-mail: Porramet152525@gmail.com

Received: 19 April 2023; Revised: 27 April 2023; Accepted: 27 April 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาธรรมชาติของชั้น 5 ในพระไตรปิฎก ผลการศึกษาพบว่า ชั้น 5 ในพระวินัยปิฎกเป็นการแสดงแบบสมมติบัญญัติ ในพระอภิธรรมปิฎกเป็นการแสดงแบบปรมาณบัญญัติ ในพระสุตตันตปิฎกเป็นคำสอนที่เทียบได้กับแนวคิด/หลักการ, เฉพาะในพระสุตตันตปิฎกผู้เขียนศึกษาจากคัมภีร์สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค เป็นหลัก ซึ่งเป็นการแสดงธรรมชาติหรือลักษณะของชั้น 5 ในมิติต่างๆ ได้แก่ 1) การระงับและบรรเทาทุกข์ทางกาย 2) บ่อเกิดแห่งฉันทราคะ 3) ภาวะทำให้สะดุ้ง 4) ธรรมอันหนัก (ภาระ) สำหรับผู้ยึดมั่นถือมั่น 5) คุณเครื่องกำจัดฉันทราคะ 6) มายา 7) ปิดบังไตรลักษณ์ ทำให้มีความเห็นผิดสำหรับผู้ยึดมั่นถือมั่น การเข้าใจชั้น 5 ได้ถูกต้องมีผลทำให้ดำรงชีวิตด้วยปัญญา สามารถกำหนดรู้และหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะเกิดขึ้นเพราะความเขลาต่อชีวิต แต่จะปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพชีวิตหรือบริบทของชีวิต ซึ่งทำให้พบกับทางแห่งความสงบสุขตามหลักพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนให้มนุษย์เข้าใจสังขารแห่งชีวิตตามความเป็นจริง เช่น ความไม่เที่ยงแห่งชั้น 5 เป็นต้น

คำสำคัญ : ธรรมชาติ, ชั้น 5, พระไตรปิฎก

Abstract

This article had object to study the nature of Five Aggregates in Tipitaka. The study found that Nature of five Aggregates in the Tipitaka is a fictitious representation such as conventional truth, in Abhidhamma-pitaka is representation such as ultimate truth. In the Sutta-pitaka is a teaching that is comparable to the concept / principle, only in the Sutta, the author of the study of the scriptures Khantavaravakka which is the nature or nature of the Five Aggregates in the following dimensions: 1) Physical Suspension and Relief 2) sensual desire 3) shocking 4) heavy burdens (burdensome) for those who hold fast 5) The power of rid sensual desire 6) Maya 7) Obscurity three characteristics make a false views for those who attachment. Understanding the Five Aggregates can have a life-saving effect, can determine and avoid problems that will arise, because of ignorance on life. But they will behave

correctly according to their life conditions or life context. This leads to a way of peace according to Buddhist principles that aim to teach human beings to understand the truth of life according to reality, such as the impermanence of Five Aggregates, etc.

Keywords: Nature, Five Aggregates, Tipitaka

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็น “วิชชาวาท” คือกล่าวหรือแสดงแบบแยกแยะ เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติหรือสภาพที่แท้จริงแห่งสังขาร เพราะสัตว์ที่ถูกอวิชชาปิดบังไว้ไม่ให้เห็นความจริงของสังขารจะเข้าใจสังขารว่าเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ความเข้าใจผิดเช่นนี้ทำให้สัตว์หรือบุคคลเกิดความยึดมั่นถือมั่นในสังขาร และเมื่อไม่รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสภาพไตรลักษณ์ ไม่มีสติระวังหรือไม่สำรวมอินทรีย์ จิตก็จะถูกอารมณ์ทั้งฝ่ายนำยินดี ไม่น่ายินดี และเป็นกลางๆ คือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ที่จรมากระทบกับตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจปรุงแต่งให้เกิดเวทนาทั้งฝ่ายทุกข์ (ทุกข์เวทนา) สุข (สุขเวทนา) และเป็นกลางๆ (อทุกขมสุขเวทนา) เวทนาจึงทำให้เกิดความอยาก ความยึดมั่น ภพชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ซึ่งเป็นกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท ผู้ที่ยังเกี่ยวข้องกับวงจรดังกล่าวนี้อยู่ ไม่สามารถตัดได้ ก็วยังเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏเรื่อยไป

ขันธ 5 อาศัยซึ่งกันและกัน รูปขันธเป็นส่วนกาย นามขันธทั้ง 4 เป็นส่วนใจ มีทั้งกายและใจจึงจะเป็นชีวิต กายกับใจทำหน้าที่เป็นปกติและประสานสอดคล้องกัน ชีวิตจึงจะดำรงอยู่ได้ด้วยดี ตัวอย่างเช่น กิจกรรมของจิตใจ ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับโลกซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งต้องกายผ่านเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย อารมณ์ทั้ง 5 ก็ดี ตา หู จมูก ลิ้น กายก็ดี ต่างก็ เป็นรูปธรรมอยู่ในรูปขันธ คือเป็นฝ่ายกาย โดยถือเอากายเป็นเสมือนอุปกรณ์สำเร็จรูปที่สร้างขึ้นมารับใช้กิจกรรมของจิตใจ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมของชีวิต มีความกว้างขวาง ซับซ้อนและลึกซึ้งมาก เป็นที่ให้คุณค่าและความหมายแก่ชีวิตและเกี่ยวข้องโดยตรงกับพุทธธรรม ส่วนนามขันธ 4 มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและส่งผลอิทธิพลเป็นปัจจัยแก่กัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557)

นามรูปหรือขันธ 5 เป็นหนึ่งในองค์ประกอบแห่งปฏิจจสมุปบาท เป็นผลของวิญญาน (วงจรฝ่ายสมุทัยวาร) และเป็นเหตุแห่งวิญญาน (วงจรฝ่ายนิโรธวาร) เป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายแห่งในพระสูตร และมีการอธิบายขยายความเชิงปริยัติในพระอภิธรรม ขันธ 5 เป็นเบื้องต้นแห่งการทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต เพราะหากเข้าใจได้ถูกต้องก็จะสามารถพัฒนาชีวิตให้ถึงความสงบสุขได้โดยไม่มีอยาก ในทางตรงกันข้ามสัตว์ทั้งหลายผู้ยังจมอยู่ในกองแห่งทุกข์ก็เพราะสาเหตุคือการไม่เข้าใจขันธ 5 ยึดมั่นถือมั่นในสังขารว่าเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

คำสอนในทางพระพุทธศาสนาจึงมีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวมนุษย์และความทุกข์ของมนุษย์ ได้พยายามวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์จนถึงที่สุด เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่แท้จริงเป็น สิ่งปรุงแต่งล้วนๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะได้พิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ และเข้าถึงวิถีทางดับทุกข์ได้ในที่สุด ในพระสูตรได้แบ่งองค์ประกอบของมนุษย์รวมเรียกว่าเบญจขันธ์ มนุษย์เกิดขึ้นจากองค์ประกอบทั้ง 5 มาประชุมกันเข้า ไม่มีตัวตนที่แท้จริง เมื่อแยกส่วนประกอบทั้ง ห้าออกจากกันแล้ว ก็จะไม่มิตัวตนของมนุษย์หลงเหลืออยู่ จึงเปรียบเหมือนรถ ดังในวัชรสูตรว่า “ทิวฐิของเจ้าเชื่อว่าอะไรเป็นสัตว์กองแห่งสังขารล้วนๆ นี้บัณฑิตจะเรียกว่าสัตว์ไม่ได้เลย เมื่อขันธ ทั้งหลายมีอยู่ การสมมติว่าสัตว์ก็มีได้เหมือนคำว่ารถมีได้เพราะ

ประกอบส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน อนึ่ง ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นดำรงอยู่และแปรผันไป นอกจากทุกข์ ไม่มีสิ่งอื่นเกิดขึ้น นอกจาก ทุกข์ ไม่มีอะไรอื่นดับไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่ได้นำมาว่า มนุษย์เป็นเพราะขันธทั้ง 5 มาประกอบกันเข้า แต่จะหาตัวตน ที่แท้จริงของมนุษย์นั้นไม่ได้เลย เพราะขันธทั้งห้านี้ก็มีชื่อเรียกกันเฉพาะอย่างอยู่แล้ว คำว่า มนุษย์จึง เป็นศัพท์บัญญัติใช้สำหรับเรียกสภาวะธรรมที่เกิดจากการประชุมกันเข้าของเบญจขันธดังกล่าว (พระมหาโยธิน โยธโก, 2561)

ดังนั้นบทความนี้จึงมุ่งนำเสนอธรรมชาติของขันธ 5 ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และทรงนำมาสั่งสอนแก่เวไนยสัตว์ ในมุมมองต่างๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อการเข้าใจขันธ 5 ได้อย่างถูกต้อง คือชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจหรือขันธ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั่นเอง โดยขันธแต่ละอย่างทำหน้าที่ของตน เช่น วิญญาณ (จิต) รับรู้อารมณ์ สังขาร ประแต่งอารมณ์ เป็นต้น เมื่อผู้ปฏิบัติรู้อย่างนี้แล้วก็กำหนดสสารมโนยินดียินร้ายกับอารมณ์นั้น ซึ่งการปฏิบัติต่อขันธ 5 อย่างนี้จะทำให้รู้เท่าทันทุกข์ และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

ความหมายของขันธ 5

ความหมายของขันธ 5 ที่ปราชญ์และนักวิชาการพระพุทธศาสนาแสดงไว้ รวบรวมได้ดังนี้

ขันธ แปลว่า ทำให้เป็นกอง (ราสิกรณ), ลำต้น (ขนฺธติ ขนฺโธ) (พระราชปริยัติโมลี และคณะ แปล, 2535) ขันธ แปลว่า ก้อนใหญ่, ความใหญ่โตมหึมา; ลำตัว คือหลังของช้าง, ไหล่หรือหลัง; ลำต้น; หมวด, บท, ขันธ; เนื้อเรื่องที่รวบรวมเป็นหมวดหมู่; ตัว, การรวมตัว, ส่วนต่างๆ (มูลนิธิภูมิพลภิกขุ, 2560) นอกจากนี้ยังพบว่าการใส่ ก สกัถ์ เป็น ขนฺธก นำไปใช้เป็นหมวดหมู่คัมภีร์ เช่น อุโปสถขนฺธก แปลว่า หมวดว่าด้วยเรื่องอุโปสถ เป็นต้น ซึ่งเป็นการใช้ศัพท์ให้แตกต่างกันกับศัพท์อื่นที่มีความหมายว่าหมวดเหมือนกัน แต่มีขนาดต่างกัน เช่น นิกาย วรรค เป็นต้น

คำว่า “ขนฺธ” สามารถแยกเป็น 2 ศัพท์คือ คำว่า “ข” และคำว่า “ธ” ซึ่งคำว่า “ข” แปลว่า อินทรีย์ว่างเปล่า สวรรค์และยอด ส่วนคำว่า “ธ” แปลว่า ทรงไว้ดังนั้น เมื่อคำว่า “ข” และคำว่า “ธ” รวมกันจึงมีความหมายที่แตกต่างกัน 4 ประการ ได้แก่ “ขนฺธ” ในความหมาย ทรงไว้ซึ่งอินทรีย์กล่าวคือทรงไว้ซึ่งความเป็นใหญ่มีตาซึ่งเป็นใหญ่ในการมองเห็น เป็นต้น (พระธรรมธีรราชฆาณิก (โชดก ญาณสิทธิเถระ), 2543) กองแห่งรูปธรรมและนามธรรมห้าหมวดที่ประชุมกัน เข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา-เขา เป็นต้น, ส่วนประกอบห้าอย่าง ที่รวมเข้าเป็นชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

ขันธ 5 หรือเบญจขันธ หมายถึง สิ่งที่เป็นองค์ประกอบของ มนุษย์หรือสัตว์เหล่าอื่นที่อยู่ในภพที่มีขันธ 5 มีเทวดาเป็นต้น ซึ่งในความเป็นจริง มนุษย์มี องค์ประกอบหลักอยู่ 5 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นร่างกายคือรูปขันธ และส่วนที่เป็นจิตใจหรือความรู้สึกนึก คิดคือวิญญาณขันธ เรียกกันว่า กายกับจิตหรือรูปกับนาม แต่วิญญาณนั้น เมื่อนำมาจำแนกลักษณะ หรือพฤติกรรมออก ในส่วนสำคัญจะมีลักษณะสำคัญ 3 อย่าง คือ เวทนา สัญญา และสังขาร จึงแยกลักษณะหรือพฤติกรรมของวิญญาณขันธออกเป็นอีก 3 ขันธ คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ และสังขารขันธ เมื่อรวมกับรูปขันธและวิญญาณขันธจึงกลายเป็น 5 ขันธ ดังนั้น ขันธ 5 จึงไม่ใช่องค์ประกอบที่แยกกัน 5 อย่าง แล้วนำมารวมกันกลายเป็นมนุษย์ ในคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรมจึงเรียกเวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธว่าเป็นเจตสิกซึ่งหมายถึงสิ่งที่อาศัยจิตเกิดขึ้นไม่สามารถอยู่โดยปราศจากจิตหรือวิญญาณขันธนั่นเอง วิญญาณขันธจึงเป็นหลักของนามขันธ 3 ที่เหลือ แต่ถึงแม้จะเป็นองค์ประกอบหลักฝ่ายนามธรรมก็เป็นเพียงกระแสหรือกระบวนการ บางอย่างที่เกิดดับตลอดเวลา (วัชร งามจิตเจริญ, 2556)

ทัศนะต่อขันธ 5 ที่ปรากฏในพระมหาลาลสูตร

ทัศนะเกี่ยวกับชั้น 5 ในพรหมชาลสูตรเป็นทัศนะของพราหมณ์ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ มีทั้งหมด 62 ทัศนะ พุทธประสงค์ในการแสดงพระสูตรนี้ก็เพื่อทรงชี้ให้เห็นว่าทัศนะต่อโลกและชีวิตนี้มีอะไรบ้าง และไม่ถูกต้องอย่างไร ต่อจากนั้นจึงจะได้ทรงแสดงหลักความจริงทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการแสดงดังกล่าวนี้ คล้ายกับการแสดงประเภทของการปฏิบัติ 3 อย่าง คือ การหมกมุ่นในกามคุณ (กามสุขัลลิกานุโยค) การทำตนให้ลำบาก (อตฺตกิลมณานุโยค) และมีสมาธิปฏิบัติ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงกามสุขัลลิกานุโยค และอตฺตกิลมณานุโยคก่อน ต่อจากนั้นจึงทรงแสดงสมาธิปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพื่อการเข้าถึงความพ้นทุกข์ ทัศนะ 62 ในพรหมชาลสูตรแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) ความเห็นเกี่ยวกับอดีต 18 (ปุพฺพพันตกัปปิกาทีฏฐิ 18) 2) ความเห็นเกี่ยวกับอนาคต 44 (อปปรันตกัปปิกาทีฏฐิ 44) ซึ่งผู้เขียนได้เลือกศึกษาเฉพาะความเห็นเกี่ยวกับอดีต คือ ปุพฺพพันตกัปปิกาทีฏฐิ 10 และอปปรันตกัปปิกาทีฏฐิ 39 เท่านั้น มีรายละเอียดดังนี้

1. ปุพฺพพันตกัปปิกาทีฏฐิ 18

ปุพฺพพันตกัปปิกาทีฏฐิ คือความเห็นกำหนดชั้นส่วนอดีต ผู้เขียนเลือกศึกษาเฉพาะ สัสสตวาทีฏฐิ และเอกัจจสัสสตทีฏฐิ 4 ดังนี้

1.1 สัสสตทีฏฐิ 4 พวกที่เห็นว่าอดีตและโลกเที่ยง มีองค์ประกอบหรือประเภทตามมูลเหตุ 4 อย่าง ได้แก่

(1) สมณะหรือพราหมณ์บางคนอาศัยความเพียร ความไม่ประมาท และการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี ทำให้บรรลุเจโตสมาธิ ซึ่งเป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติได้ 1 ชาติก็มี จนถึงหลายแสนชาติก็มี คือรู้ชื่อ ตระกูล วรรณะ อาหาร การเสวยสุขทุกข์ และอายุ ความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับอดีตชาติของตนอย่างนี้ทำให้เขาเข้าใจว่าอดีตและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่น จึงบัญญัติและสอนคนอื่นตามที่ตนเข้าใจนั้น

(2) สมณะหรือพราหมณ์บางคนอาศัยความเพียร ความไม่ประมาท และการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี ทำให้บรรลุเจโตสมาธิ ซึ่งเป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติได้ 1 สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปก็มี จนถึง 10 สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปก็มี คือรู้ชื่อ ตระกูล วรรณะ อาหาร การเสวยสุขทุกข์ และอายุ ความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับอดีตชาติของตนอย่างนี้ทำให้เขาเข้าใจว่าอดีตและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่น จึงบัญญัติและสอนคนอื่นตามที่ตนเข้าใจนั้น

(3) สมณะหรือพราหมณ์บางคนอาศัยความเพียร ความไม่ประมาท และการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี ทำให้บรรลุเจโตสมาธิ ซึ่งเป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกชาติได้ 10 สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปก็มี จนถึง 40 สังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปก็มี คือรู้ชื่อ ตระกูล วรรณะ อาหาร การเสวยสุขทุกข์ และอายุ ความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับอดีตชาติของตนอย่างนี้ทำให้เขาเข้าใจว่าอดีตและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่น จึงบัญญัติและสอนคนอื่นตามที่ตนเข้าใจนั้น

(4) สมณะหรือพราหมณ์บางคนเป็นนักตรรกะ นักอภิปรัชญา แสดงทรรศนะของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงว่า อดีตและโลกเที่ยง ยั่งยืน ตั้งมั่น

สรุปได้ว่า พวกที่เห็นว่าโลกและอดีตเที่ยงนี้มี 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) พวกที่เข้าใจตามประสบการณ์การระลึกชาติได้ของตน คือเข้าใจว่าอดีตชาติที่ตนเคยเป็นนั้นเป็นสิ่งที่เที่ยง 2) พวกที่เข้าใจว่าโลกและอดีตเที่ยงตามหลักปรัชญาของตน

1.2 เอกัจจสัสสตทีฏฐิ 4 พวกที่เห็นว่าอดีตและโลกเที่ยงเป็นบางอย่างเท่านั้น ความเห็นของพวกเขาเกี่ยวข้องกับสถานะของตนในภพที่ไปจุดนั้น กล่าวคือ เมื่อโลกกำลังพินาศ เหล่าสัตว์ส่วนมากไปเกิดในพรหมโลกชั้นอาภัสสร นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปติเป็นอาหาร มีรัศมีขานออกจากร่างกาย เทียวสัญจรไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม และสถิตอยู่นานแสนนานตามกำหนดกาลแห่งอายุของพรหมชั้นอา

ภัสสร เมื่อล่วงไปนาน ๆ โลกนี้กลับฟื้นขึ้น และขณะที่โลกกำลังฟื้นขึ้นนั้น วิมานของพรหมปรากฏว่าว่างเปล่า สัตว์ผู้จุติจากชั้นอาภัสสรพรหมโลก เพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญย่อมเกิดที่วิมานพรหมอันว่างเปล่า นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา มีปติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัญจรไปในอากาศอยู่ในวิมานอันงดงาม สถิตอยู่นานแสนนาน เพราะเหตุที่สัตว์นั้นอยู่ในวิมานแต่ผู้เดียวเป็นเวลานานจึงเกิดเบื่อหน่ายและต้องการให้สัตว์เหล่าอื่นมาเป็นอย่างตนบ้าง ต่อมาสัตว์เหล่าอื่นจุติจากชั้นอาภัสสรพรหมโลกแล้วไปเกิดอยู่ร่วมกับสัตว์นั้น บรรดาสัตว์พวกนั้น ผู้เกิดก่อนมีความคิดว่าตนเป็นพรหม เป็นท้าวมหาพรหม เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถืองั่ว เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดมาแล้วและกำลังจะเกิด สามารถบันดาลสัตว์ขึ้นมาได้ ด้วยความเข้าใจผิดว่าสัตว์ที่เกิดภายหลังเกิดขึ้นด้วยอำนาจความคิดและความปรารถนาของตน แม้สัตว์ที่เกิดขึ้นภายหลังก็มีความเข้าใจว่าตนเกิดขึ้นจากอำนาจการบันดาลของสัตว์ผู้เกิดก่อน

เอกัจจสัสสตทิฎฐิ 4 ประเภท ได้แก่

(1) สัตว์จุติจากวิมานพรหมว่างเปล่าแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ ภายหลังออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต อาศัยความเพียร ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้ เขาจึงมีความเข้าใจว่าบางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ตามประสบการณ์การระลึกชาติได้นั้น คือเข้าใจว่าสัตว์ที่เกิดก่อนเป็นผู้บันดาลตนขึ้นมาและเป็นผู้เที่ยง ส่วนตนที่ถูกบันดาลขึ้นเป็นผู้ไม่เที่ยง เพราะถูกบันดาลขึ้น

(2) เทวดาพวกหนึ่งชื่อว่า ชิตทาปโทสิกะ มักหมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา การหมกมุ่นนั้นเป็นเหตุให้พวกเขาหลงลืมสติและจุติจากเทวโลกนั้นมาเกิดในโลกมนุษย์ ภายหลังออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต อาศัยความเพียร ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้ เขาจึงมีความเข้าใจว่าบางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ตามประสบการณ์การระลึกชาติได้นั้น คือเข้าใจว่าพวกเทวดาผู้ไม่ใช่เหล่าชิตทาปโทสิกะไม่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา เมื่อไม่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลาก็ไม่หลงลืมสติ เมื่อไม่หลงลืมสติก็ไม่จุติจากชั้นนั้น ดังนั้นจึงเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้น ส่วนพวกตนที่เป็นเทวดาเหล่าชิตทาปโทสิกะมัวแต่หมกมุ่นอยู่ในความสนุกสนานสรวลเสเฮฮาเกินเวลา หลงลืมสติ จึงต้องจุติจากชั้นนั้น ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน และมีอายุสั้น

(3) เทวดาพวกหนึ่งชื่อว่า มโนปโทสิกะ มีนิสัยชอบจ้องจับผิดกันเกินควร เมื่อจ้องจับผิดกันจึงคิดมุ่งร้ายต่อกัน เมื่อคิดมุ่งร้ายกันจึงเหนียวกายและใจแล้วพากันจุติจากเทวโลกนั้นมาเกิดในโลกมนุษย์ ภายหลังออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต อาศัยความเพียร ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ระลึกถึงชาติก่อนได้ ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้ เขาจึงมีความเข้าใจว่าบางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ตามประสบการณ์การระลึกชาติได้นั้น คือเข้าใจว่าพวกเทวดาผู้ไม่ใช่เหล่ามโนปโทสิกะ ไม่มัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร เมื่อไม่มัวจ้องจับผิดกันก็ไม่คิดมุ่งร้ายต่อกัน เมื่อไม่คิดมุ่งร้ายต่อกันก็ไม่เหนียวกายและใจ จึงไม่จุติจากชั้นนั้น ดังนั้นจึงเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้น ส่วนพวกตนที่เป็นเทวดาเหล่ามโนปโทสิกะมัวจ้องจับผิดกันและกันเกินควร จึงคิดมุ่งร้ายต่อกัน ทำให้เหนียวกายและใจ พากันจุติจากชั้นนั้น ดังนั้นจึงเป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ ไม่ยั่งยืน ไม่คงทน และมีอายุสั้น

(4) สมณพราหมณ์บางคนเป็นนักตรรกะ นักอภิปรัชญา แสดงทรรศนะของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงอย่างว่า สิ่งที่เรียกว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย เรียกว่า อัตตา เป็นของไม่เที่ยงแท้

ไม่ยั่งยืน ไม่คงทน ผันแปร ส่วนสิ่งที่เรียกว่า จิต ใจ และวิญญาณ เรียกว่า อัตตา เป็นของเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร จักดำรงอยู่เที่ยงแท้ไปเช่นนั้น

สรุปได้ว่า พวกที่เห็นว่าโลกและอัตตาบางอย่างเที่ยงนี้มี 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) พวกที่เข้าใจตามประสบการณ์การระลึกชาติได้ของตน คือเข้าใจว่าสัตว์ที่เกิดในวิมานพรหมว่างเปล่าก่อนตนเป็นผู้บันดาลตนขึ้นมา เป็นผู้เที่ยง ส่วนพวกตนที่ถูกบันดาลขึ้นมาไม่เที่ยง 2) พวกที่เข้าใจว่าโลกและอัตตาบางอย่างเที่ยงตามหลักปรัชญาของตน

1.3 อธิจสมุปปันนทิกุฏฐิ 2 พวกที่เห็นว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย ได้แก่

(1) ทวยเทพเชื้ออัสสัมมัตตวิจติจากอัสสัมมัตตวิจติกำเนิดในโลกมนุษย์เพราะเกิดสัญญาขึ้นภายหลังออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต อาศัยความเพียร ความไม่ประมาท และอาศัยการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีแล้วบรรลุเจโตสมาธิที่เป็นเหตุทำจิตให้ตั้งมั่น ตามระลึกถึงความเกิดสัญญา ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้ เขาจึงมีความเข้าใจว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นเองโดยไม่มีเหตุปัจจัย เพราะเมื่อก่อนตนไม่ได้มีแล้วและบัดนี้ก็ไม่มี ดังนั้นจึงน้อมไปเพื่อความเป็นผู้สงบ

(2) สมณะหรือพราหมณ์บางคนเป็นนักตรรกะ นักอภิปรัชญา แสดงทรรศนะของตนตามหลักเหตุผลและการคาดคะเนความจริงว่า อัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย

สรุปได้ว่า พวกที่เห็นว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัยมี 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) พวกที่เข้าใจตามประสบการณ์การระลึกการเกิดสัญญาของตนในอัสสัมมัตตวิจติและการเคลื่อนจากอัสสัมมัตตวิจติ 2) พวกที่เข้าใจว่าอัตตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัยตามหลักปรัชญาของตน

2. อปรินตักปัฏิกทิกุฏฐิ 44

ความเห็นกำหนดขั้นส่วนอนาคต ประกอบด้วย 1) สัญญทิกุฏฐิ 16 2) อสัญญทิกุฏฐิ 8 3) เนวสัญญินา สัญญทิกุฏฐิ 8 4) อุจเฉททิกุฏฐิ 7

2.1 สัญญทิกุฏฐิ 16 เห็นว่าอัตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญา ได้แก่ 1) อัตตาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 2) อัตตาที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 3) อัตตาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 4) อัตตาที่มีรูปก็มีไม่ใช่ ไม่มีรูปก็มีไม่ใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 5) อัตตาที่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 6) อัตตาที่ไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 7) อัตตาทั้งที่มีที่สุดและไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 8) อัตตาที่มีที่สุดก็มีไม่ใช่ ไม่มีที่สุดก็มีไม่ใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 9) อัตตาที่มีสัญญาอย่างเดียวกัน ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 10) อัตตาที่มีสัญญาต่างกัน ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 11) อัตตาที่มีสัญญาเล็กน้อย ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 12) อัตตาที่มีสัญญาหาประมาณมิได้ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 13) อัตตาที่มีสุขอย่างเดียว ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 14) อัตตาที่มีทุกข์อย่างเดียว ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 15) อัตตาที่มีทั้งสุขและทุกข์ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา 16) อัตตาที่มีทุกข์ก็มีไม่ใช่ มีสุขก็มีไม่ใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญา

2.2 อสัญญทิกุฏฐิ 8 พวกที่เห็นว่าอัตตาหลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา ได้แก่ 1) อัตตาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา 2) อัตตาที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา 3) อัตตาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา 4) อัตตาที่มีรูปก็มีไม่ใช่ ไม่มีรูปก็มีไม่ใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา 5) อัตตาที่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา 6) อัตตาที่ไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา 7) อัตตาทั้งที่มีที่สุดและไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา 8) อัตตาที่มีที่สุดก็มีไม่ใช่ ไม่มีที่สุดก็มีไม่ใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วไม่มีสัญญา

2.3 เนวสัญญานาสัญญิติทฎฐิ 8 เห็นว่าอัตตาหลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ ได้แก่ 1) อัตตาที่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ 2) อัตตาที่ไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ 3) อัตตาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูป ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ 4) อัตตาที่มีรูปก็มิใช่ ไม่มีรูปก็มิใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้วมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ 5) อัตตาที่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ 6) อัตตาที่ไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ 7) อัตตาทั้งที่มีที่สุดและไม่มีที่สุด ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ 8) อัตตาที่มีที่สุดก็มิใช่ ไม่มีที่สุดก็มิใช่ ยั่งยืน หลังจากตายแล้ว มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่

2.4 อจฺเจททฎฐิ 7 เห็นว่าหลังจากตายแล้วอัตตาขาดสูญ ได้แก่

(1) สมณะหรือพราหมณ์บางคนมีวาตะและทรศณะว่า อัตตามีรูปมาจากมหาภูตรูป 4 เกิดจากปิตามารดา หลังจากตายแล้วอัตตาย่อมขาดสูญพินาศ ไม่เกิดอีก

(2) สมณะหรือพราหมณ์บางคนเชื่อว่าอัตตาที่เกิดจากมหาภูตรูป 4 ขาดสูญจริง แต่ไม่ได้มีเพียงอัตตาดังกล่าวเท่านั้นที่ขาดสูญ ยังมีอัตตาอื่นที่เป็นทิพย์ มีรูปเป็นกามาวจร บริโภคข้าวเป็นอาหารที่ขาดสูญพินาศ ไม่เกิดอีก

(3) สมณะหรือพราหมณ์บางคนเชื่อว่าอัตตาที่เป็นทิพย์ มีรูปเป็นกามาวจร บริโภคข้าวเป็นอาหารขาดจริง แต่ไม่ได้มีเพียงอัตตาดังกล่าวเท่านั้นที่ขาดสูญ ยังมีอัตตาอื่นที่เป็นทิพย์ มีรูปสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่องที่ขาดสูญพินาศ ไม่เกิดอีก

(4) สมณะหรือพราหมณ์บางคนเชื่อว่าอัตตาที่เป็นทิพย์ มีรูปสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่องขาดสูญจริง แต่ไม่ได้มีเพียงอัตตาดังกล่าวเท่านั้นที่ขาดสูญ ยังมีอัตตาอื่นที่ถึงชั้นอากาศาณัญญายตนะ คือมีอากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับภุขสัญญา ไม่กำหนดนานัตตสัญญาโดยประการทั้งปวงที่ขาดสูญพินาศ ไม่เกิดอีก

(5) สมณะหรือพราหมณ์บางคนเชื่อว่าอัตตาที่ถึงชั้นอากาศาณัญญายตนะขาดสูญจริง แต่ไม่ได้มีเพียงอัตตาดังกล่าวเท่านั้นที่ขาดสูญ ยังมีอัตตาอื่นที่ถึงชั้นวิญญาณัญญายตนะ คือมีวิญญาณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาศาณัญญายตนะได้โดยประการทั้งปวงที่ขาดสูญ ไม่เกิดอีก

(6) สมณะหรือพราหมณ์บางคนเชื่อว่าอัตตาที่ถึงชั้นวิญญาณัญญายตนะขาดสูญจริง แต่ไม่ได้มีเพียงอัตตาดังกล่าวเท่านั้นที่ขาดสูญ ยังมีอัตตาอื่นที่ถึงชั้นอาภิกขัญญายตนะ คือไม่มีอะไร เพราะล่วงวิญญาณัญญายตนะได้โดยประการทั้งปวงที่ขาดสูญ ไม่เกิดอีก

(7) สมณะหรือพราหมณ์บางคนเชื่อว่าอัตตาที่ถึงชั้นอาภิกขัญญายตนะขาดสูญจริง แต่ไม่ได้มีเพียงอัตตาดังกล่าวเท่านั้นที่ขาดสูญ ยังมีอัตตาอื่นที่ถึงขั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ คือมีความละเอียดประณีต เพราะล่วงอาภิกขัญญายตนะได้โดยประการทั้งปวงที่ขาดสูญ ไม่เกิดอีก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ผลของการเห็นผิดเกี่ยวกับขั้น 5 กล่าวในแง่เป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติทำให้ไม่อาจละอวิชชา ตัณหา อุปาทานได้ หรือไม่อาจถึงสันติบทคือพระนิพพาน ติดอยู่ในสงสารวัฏเพราะความเห็นผิดเป็นเหตุนั้น แต่ในแง่ของการประพาสและการอยู่ร่วมกันในสังคม ความเห็นที่ผิดแห่งการทำความดีและความชั่วไม่มีอยู่จริง นับว่าเป็นอันตรายมาก เพราะจะทำให้มนุษย์ไม่คำนึงถึงผิดชอบชั่วดี มีแต่การเบียดเบียน รังแก ข่มเหง เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่ปรารถนาทำความดีต่อกัน เช่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นต้น โลกนี้สังคมนี้ก็เป็นอยู่ด้วยความยากลำบาก มีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย หาความสงบสุขไม่ได้

ลักษณะของชั้น 5 เจริญสมมติ

บัญญัติ 2 อย่าง คือ สมมติบัญญัติ และปรมาตถบัญญัติ, สมมติบัญญัติมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงหรือสื่อความจริงให้เข้าใจง่าย ลักษณะของสมมติ เช่น นาย ก นาย ข เป็นต้น ส่วนปรมาตถบัญญัติมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความจริงหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ การเข้าใจชั้น 5 ตามความจริงทำให้บุคคลมีสติตื่นรู้อยู่เสมอ แต่โดยมากคนที่ไม่ได้ฝึกฝนอบรมตนเพื่อยกระดับจิตใจและปัญญามักจะติดในสมมติ ซึ่งทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นและความทุกข์ตามมา ในพระวินัยปิฎกชั้น 5 ปรากฏในรูปแบบสมมติเกือบทั้งหมดคือถูกแสดงในลักษณะบุคลาธิษฐาน เช่น พรหมณ์เวรัญชะ พระสุทิน เป็นต้น แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่คำสอนมีลักษณะเหมือนพระสูตรต้นตปิฎก ซึ่งปรากฏในพุทธประวัติตอนตรัสรู้เป็นต้นไป คือชั้น 5 เจริญนัตตาในอนัตตลักขณสูตร และชั้น 5 เจริญความเป็นภาวะร้อน เผาไหม้ ในอาทิตตปริยายสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ลักษณะและองค์ประกอบของชั้น 5 เจริญปรมาตถ

ลักษณะหรือธรรมชาติของชั้น 5 เจริญปรมาตถ คือการอธิบายชั้น 5 แบบจำแนกแจกแจงอย่างละเอียดปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้

รูปชั้น 5 จำแนกเป็นรูป 11 ประเภท ดังนี้ 1) รูปอดีต คือมหาภูตรูปและอุปาทายรูปที่ล่วงไปแล้ว 2) รูปอนาคต คือรูปที่ยังไม่เกิด 3) รูปปัจจุบัน คือมหาภูตรูปและอุปาทายรูปที่เกิดขึ้นอยู่ 4) รูปภายในตน คือมหาภูตรูปและอุปาทายรูปที่มีภายในตน ถูกกรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฐิยึดถือไว้ 5) รูปภายนอกตน คือมหาภูตรูปและอุปาทายรูปของสัตว์อื่น 6) รูปหยาบ คืออายตนะภายนอก 7) รูปละเอียด คืออุปาทายรูป 8) รูปชั้นต่ำ คือรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสที่น่าดูหมิ่น น่าเหยียดหยาม น่าเกลียด น่าตำหนิ ไม่น่ายกย่อง ไม่น่าปรารภณา ไม่น่ารัก ไม่น่าชอบใจ 9) รูปประณีต คือรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสที่น่าดูหมิ่น ไม่น่าเหยียดหยาม ไม่น่าเกลียด ไม่น่าตำหนิ น่ายกย่อง น่าปรารภณา น่ารัก น่าชอบใจ 10) รูปไกล คืออุปาทายรูปหรือรูปอย่างอื่นที่อยู่ไกล และ 11) รูปใกล้ คืออายตนะภายนอกหรือรูปอย่างอื่นที่อยู่ใกล้

เวทนาชั้น 5 สัญญาชั้น 5 สังขารชั้น 5 และวิญญาณชั้น 5 ก็จำแนกเป็นชั้นละ 11 ประเภทเช่นเดียวกันกับรูปชั้น 5 ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดเฉพาะชั้นที่มีประเภทแตกต่างกันเท่านั้น เช่น เวทนาที่เป็นอกุศลเป็นเวทนาหยาบ เวทนาที่เป็นกุศลและอัพยาภุตเป็นเวทนาละเอียด เวทนาที่เป็นอกุศลเป็นเวทนาไกลจากเวทนาที่เป็นกุศลและอัพยาภุต เวทนาที่เป็นอกุศลเป็นเวทนาใกล้กับเวทนาที่เป็นอกุศล สัญญาชั้น 5 ได้แก่ สัญญาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส ส่วนสัญญาหยาบ สัญญาประณีต สัญญาใกล้ และสัญญาไกล มีลักษณะเหมือนเวทนาชั้น 5, สังขารชั้น 5 มีลักษณะเหมือนเวทนาชั้น 5 และสัญญาชั้น 5 ส่วนวิญญาณชั้น 5 ได้แก่ จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ และมโนวิญญาณ ลักษณะที่เหลือเป็นเหมือนเวทนาชั้น 5 สัญญาชั้น 5 และสังขารชั้น 5 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ชั้น 5 ตามนัยคัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหบาลี และอภิธรรมมัตถวินิยฎีกา ท่านสงเคราะห์เป็น จิต เจตสิก และรูป (นิพพานเป็นผลของการพัฒนาชั้น 5) ดังนี้

1) รูป คือ รูป 28 ได้แก่ (1) นิพผันนรูป 18 ประกอบด้วย ภูตรูป 4 ปสาทรูป 5 วิสัยรูป 4 ภาวรูป 2 หทัยรูป 1 ชีวีตรูป 1 และอาหารรูป 1 (2) อนิพผันนรูป 10 ประกอบด้วย ปริเนทรูป 1 วิญญูตรูป 2 วิการรูป 3 และลักษณะรูป 4

2) เวทนา สัญญา สังขาร ได้แก่ เจตสิก 52 ประกอบด้วย อัญญุสมานา 13 อกุศล 14 และโสภณ 25

3) วิญญาณ ได้แก่ จิต 121 ดวง ประกอบด้วย กุศลจิต 37 อกุศลจิต 12 กิริยาจิต 20 วิบากจิต 52

ธรรมชาติหรือลักษณะของชั้น 5 ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย

ชั้น 5 ที่ปรากฏในคัมภีร์สังยุตตนิกาย ชั้นอวราวรรค เป็นลักษณะคำสอนหรือแนวคิดเรื่องชั้น 5 ในพระพุทธศาสนา ความจริงแล้วไม่ใช่พุทธทศณะแต่เป็นคำสอนหรือลักษณะของชั้น 5 ในมิติต่างๆ ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับธรรมชาติของชั้น 5 มีทั้งหมด 7 ลักษณะ ได้แก่ 1) การระงับและบรรเทาทุกข์ทางกาย 2) บ่อเกิดแห่งฉันทราคะ 3) ภาวะทำให้สะดุ้ง 4) ธรรมอันหนัก (ภาระ) สำหรับผู้ยึดมั่นถือมั่น 5) คุณเครื่องกำจัดฉันทราคะ 6) มายา 7) ปิดบังไตรลักษณ์ ทำให้มีความเห็นผิดสำหรับผู้ยึดมั่นถือมั่นดังนี้

1. การระงับและบรรเทาทุกข์ทางกาย

นกุลปิตาคหบดีเป็นพราหมณ์ผู้เฒ่า เจ็บป่วยอยู่เป็นประจำ สมัยที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่เกสกพาววัน เขตกรุงสุมารคิระ แคว้นภคคะ เขาได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้ว ได้กราบทูลให้พระผู้มีพระภาคแสดงธรรมแก่ตน พระผู้มีพระภาคได้แสดงเกี่ยวกับชั้น 5 ว่า กายนี้กระสับกระส่าย เป็นเหมือนฟองไข่ที่มีเปลือกหุ้มไว้ บุคคลผู้บริหารกายอยู่ไม่อาจรับรองได้ว่ากายจะไม่มีโรคภัย มีแต่คนเขลาเท่านั้นที่กล้ารับรอง พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมีกถาโดยย่อแก่คหบดีให้สำเหนียกว่า เมื่อกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตจักไม่กระสับกระส่าย หลังจากฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วพราหมณ์ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรเถระและกล่าวถึงเรื่องที่ตนทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาค ท่านพระสารีบุตรเถระถามถึงการทูลถามอธิบายธรรมีกถา เมื่อพราหมณ์ตอบว่าไม่ได้ทูลถามและต้องการถามท่านพระสารีบุตรเถระ ท่านจึงอธิบายธรรมีกถาของพระพุทธเจ้าว่า

บุคคลผู้ชื่อว่ามียากะสับกระส่าย และมีจิตกระสับกระส่ายคือปุณณผู้ศึกษาน้อย ไม่ได้เห็นพระอริยะและสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะและสัตบุรุษ ทั้งไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะและสัตบุรุษ เข้าใจรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณว่าเป็นอัตตา มีความยึดมั่นตนว่าเป็นชั้น 5 หรือยึดมั่นชั้น 5 ว่าเป็นตน เมื่อชั้นเกิดความเปลี่ยนแปลงก็เกิดความทุกข์ใจ ส่วนบุคคลผู้ชื่อว่ามียากะสับกระส่าย แต่ไม่ชื่อว่ามียากะสับกระส่ายคือปุณณผู้ศึกษาน้อย ไม่ได้เห็นพระอริยะและสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะและสัตบุรุษ ทั้งไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะและสัตบุรุษ ไม่เห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณว่าเป็นอัตตา ทั้งไม่มีความยึดมั่นตนว่าเป็นชั้น 5 หรือยึดมั่นชั้น 5 ว่าเป็นตน เมื่อชั้นเกิดความเปลี่ยนแปลงก็ไม่เกิดความทุกข์ใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. บ่อเกิดแห่งฉันทราคะ

สมัยหนึ่งภิกษุทั้งหลายต้องการจาริกไปอยู่ที่ปิจฉาญมชนบท พวกเธอได้เข้าไปทูลลาพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงแนะนำให้ไปลาท่านพระสารีบุตรเถระก่อน ภิกษุทั้งหลายได้ไปลาพระเถระ พระเถระถามว่า “กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี หรือสมณะผู้เป็นบัณฑิตถามว่า พระศาสดาของพวกท่านมีวาทะอย่างไร ตรัสสอนอย่างไร พวกท่านได้ฟังธรรมทั้งหลายดี เรียบดี ใส่ใจดี ทรงจำดี รู้แจ้งดีแล้วด้วยปัญญาแล้วหรือ พวกท่านต้องกล่าวอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้พูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวกันอย่างสมเหตุสมผล ไม่มีคำกล่าวเช่นนั้นและการคล้อยตามที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้” เมื่อภิกษุทั้งหลายเรียนว่าพวกตนมาเพื่อถามอธิบายพระภาษิตนี้ พระเถระจึงกล่าวว่า หากมีบัณฑิตถามว่า พระศาสดาของพวกท่านมีวาทะอย่างไร ตรัสสอนอย่างไร พวกท่านพึงตอบว่า “พระศาสดาของเรามีปกติตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะ” หากถูกถามอีกว่า “พระศาสดาของพวกท่านมีปกติตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในสิ่งไร” พึงตอบว่า “พระศาสดามีปกติตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ” และ

หากถูกถามอีกว่า “พระศาสดาของพวกท่านทรงเห็นโทษอะไรจึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ” พึงตอบว่า เมื่อบุคคลยังไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความร่ำร้อน ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เมื่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณนั้นแปรผันและเป็นอย่างอื่นก็เกิดความทุกข์ใจ แต่บุคคลที่มีคุณสมบัติตรงกันข้ามกับที่กล่าวมานี้เป็นผู้ไม่ทุกข์ใจเมื่อขั้น 5 เปลี่ยนแปลงด้วยอำนาจไตรลักษณ์ พระศาสดาทรงเห็นอานิสงส์นี้จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

เมื่อบุคคลเข้าถึงอภิสลธรรมทั้งหลายแต่อยู่เป็นสุข ไม่ลำบาก ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อนในปัจจุบัน และหลังจากตายแล้วพึงหวังสุคติได้ พระผู้มีพระภาคก็จะไม่ทรงสรรเสริญการละอภิสลธรรมทั้งหลาย แต่เมื่อบุคคลเข้าถึงอภิสลธรรมทั้งหลายและอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้นใจ เดือดร้อน ในปัจจุบันนี้และหลังจากตายแล้วพึงหวังสุคติได้ ดังนั้นพระผู้มีพระภาคจึงทรงสรรเสริญการละอภิสลธรรมทั้งหลาย

เมื่อบุคคลเข้าถึงกุตลธรรมทั้งหลายแต่อยู่เป็นทุกข์ เดือดร้อน คับแค้นใจ ร่ำร้อน ในปัจจุบันนี้ และหลังจากตายแล้วพึงหวังสุคติได้ พระผู้มีพระภาคก็จะไม่ทรงสรรเสริญความถึงพร้อมกุตลธรรมทั้งหลาย แต่เมื่อบุคคลเข้าถึงกุตลธรรมทั้งหลายและอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ไม่คับแค้นใจ ไม่ร่ำร้อนในปัจจุบัน และหลังจากตายแล้วพึงหวังสุคติได้ ดังนั้นพระผู้มีพระภาคจึงทรงสรรเสริญความถึงพร้อมกุตลธรรมทั้งหลาย (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. ภาวะทำให้สะดุ้ง

สมัยที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กรุงสาวัตถี พระองค์ตรัสว่า ความสะดุ้งเพราะถ้อยมั่น คือปุถุชนผู้ศึกษาน้อย ไม่ได้เห็นพระอริยะและสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะและสัตบุรุษ ทั้งไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะและสัตบุรุษ เข้าใจรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณว่าเป็นอัตตา มีความยึดมั่นตนว่าเป็นขั้น 5 หรือยึดมั่นขั้น 5 ว่าเป็นตน เมื่อขั้นเกิดความเปลี่ยนแปลง วิญญาณก็หมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งรูป ความสะดุ้งและธรรมที่เกิดจากความหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งขั้น 5 ก็ครอบงำจิตของปุถุชนนั้น เพราะจิตถูกครอบงำ เขาจึงหวาดกลัว ลำบากใจ ห่วงใย และสะดุ้งเพราะถ้อยมั่น ส่วนพระอริยสาวกซึ่งมีคุณสมบัติตรงกันข้ามกับปุถุชน แม้เมื่อขั้น 5 เกิดความเปลี่ยนแปลงก็ไม่สะดุ้ง เพราะไม่มีความถ้อยมั่น (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. ธรรมอันหนัก (ภาระ) สำหรับผู้ยึดมั่นถ้อยมั่น

อุปาทานขั้น 5 จัดเป็นธรรมอันหนัก (สำหรับผู้ยึดมั่นถ้อยมั่น) ได้แก่ 1) ความยึดมั่นในรูปขั้น (รูปอุปาทานขั้น) 2) ความยึดมั่นในเวทนา (เวทณูปาทานขั้น) 3) ความยึดมั่นในสัญญา (สัญญาอุปาทานขั้น) 4) ความยึดมั่นในสังขาร (สังขารอุปาทานขั้น) 5) ความยึดมั่นในวิญญาณ (วิญญาณอุปาทานขั้น) ผู้แบกภาระ คือผู้ทะยานอยากในสิ่งที่น่าใคร่ น่าปรารถนา ประกอบด้วย รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมณ์ทางใจ (กามตัณหา) ทะยานอยากในภพ คือภพภูมิในสังสารวัฏ (ภวตัณหา) บ้างก็อธิบายในเชิงความต้องการในปัจจุบันคือความอยากมีอยากเป็น และอยากพ้นจากภพ (วิภวตัณหา) บ้างก็อธิบายว่าไม่อยากมีไม่อยากเป็น การวางภาระคือความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ (ปราศจากความกำหนัดยินดี) ความสละ พ้น ไม่อาลัยในตัณหา (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

5. คุณเครื่องกำจัดฉันทราคะ

ตอนที่พระพุทธเจ้าเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความสงสัยเกี่ยวกับคุณ โทษ และการสลัดออกจากขั้น 5 และมีความคิดว่าสภาพที่สุขโสมนัสอาศัยขั้น 5 เกิดขึ้น เป็นคุณของขั้น 5, สภาพที่ขั้น 5 ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เป็นโทษของขั้น 5, ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะในขั้น 5 เป็นเครื่อง

สลัดออกจากชั้น 5 ซึ่งเป็นความเข้าใจได้ถูกต้อง แต่เมื่อพระองค์ได้รู้ชัดคุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น 5 ตามความเป็นจริงอย่างนี้ พระองค์จึงทรงยืนยันยืนยันว่าเป็นผู้ตรัสสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์ สมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากพระสูตรดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มียังไม่หลุดพ้นก็สามารถที่จะเข้าใจความจริงเกี่ยวกับชั้น 5 ได้ถูกต้องเหมือนกัน (อาศัยความเป็นสมาธิปฏิภาณ พุทธุตถะ และประสบการณ์ทางการปฏิบัติ) ถึงอย่างนั้นพระองค์สมัยเป็นพระโพธิสัตว์ก็ไม่ได้ยืนยันความเข้าใจนั้น แต่เมื่อได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วจึงทรงยืนยัน ประกาศ สอนเวไนยสัตว์ให้รู้ตาม ซึ่งสังฆธรรมนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่น

6. มายา

ชั้น 5 ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน...ไกลหรือใกล้ก็ตาม หากภิกษุเห็น เฟ่ง พิจารณาโดยแยกชั้น 5 ก็จะปรากฏเป็นช่องว่าง เปล่า หาสาระมิได้ ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าทรงอุปมาด้วยฟองน้ำ พยับแดด แก่นต้นกล้วย และนกงมลาย กลายเมื่อปราศจากอายุ โออุ่น และวิญญาณ ก็ถูกทอดทิ้งเป็นอาหารของสัตว์ปราศจากเจตนา, ชั้น 5 เป็นเหมือนเพชรฆาต หาสาระไม่ได้ ในการปฏิบัติเพื่อให้ละความยึดมั่นในชั้น 5 และเข้าถึงบทอันไม่จุติ (พระนิพพาน) พระพุทธรูปเจ้าทรงสอนพระสาวกให้ปรารภความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ พิจารณาชั้นทั้งกลางวันและกลางคืน ละสังโยชน์ทั้งปวง ทำที่พึ่งแก่ตน ประพฤติตนเหมือนคนถูกไฟไหม้ศีรษะ เพราะต้องเร่งรีบดับไฟที่จะก่อให้เกิดความทุกข์แก่ตนนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

7. ปิดบังไตรลักษณ์ ทำให้มีความเห็นผิดสำหรับผู้ยึดมั่นถือมั่น

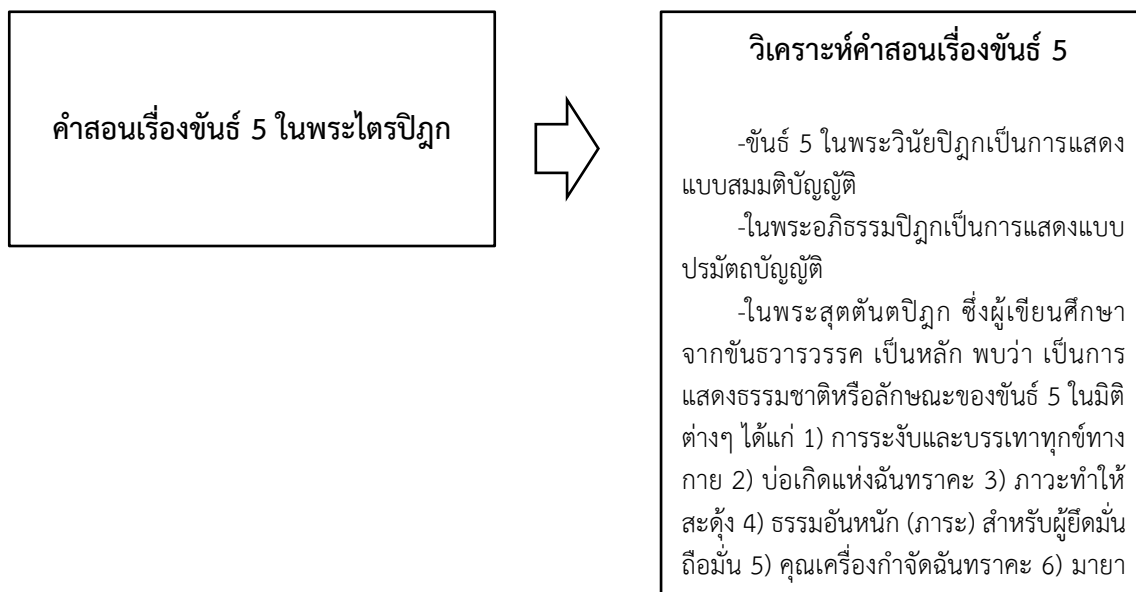
คนที่มีความเห็นว่า ผลแห่งทานไม่มี ผลแห่งการบูชาไม่มี ผลของการเช่นสรวงไม่มี วิบากแห่งกรรมดีและกรรมชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิดามารดาไม่มีคุณ ไม่มีอุปปาตีกสัตว์ ไม่มีสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้แจ้ง มนุษย์เป็นเพียงประชุมแห่งมหาภูตรูป 4 เมื่อตายไป ธาตุดินไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายผันแปรไปเป็นอากาศธาตุ มนุษย์เป็น 5 กับเตี้ยหามศพ รอยเท้าปรากฏเพียงแค่ปาช้า กลายเป็นกระดูกขาวเหมือนสีนกกพิราบ การเช่นสรวงสิ้นสุดลงแค่เถาถ่าน คนเขลาบัญญัติทานนี้ไว้ คนบางพวกกล่าวว่าทานมีผล คำนันว่างเปล่า เท็จ ไร้สาระ หลังจากตายไปจะเป็นคนเขลาหรือคนฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก (พวกนี้จัดเป็น นัตถิกทิกขุ) เป็นเพราะยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5, ชั้น 5 เป็นสิ่งไม่เที่ยง เมื่อไม่เที่ยง ก็มีความทุกข์ สิ่งที่เป็นทุกข์มีความผันแปรเป็นธรรมดา หากความเป็นตัวตนไม่ได้ หากรู้ชัดชั้น 5 ตามเป็นจริง ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น ความเห็นว่าขาดสูญก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

นอกจากความเห็นผิดว่าผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วไม่มีอยู่จริงแล้วยังมีความเห็นผิดอีกหลายอย่าง ซึ่งส่วนหนึ่งมีปรากฏในพรหมชาลสูตร คือ เห็นผิดว่า “ไม่มีเหตุ-อเหตุกทิกขุ” เช่น สัตว์เศร้าหมองเอง บริสุทธ์เอง ไม่มีเหตุแห่งความเศร้าหมองและความบริสุทธ์ เป็นต้น เห็นผิดว่า “ไม่มีปัจจัย” “ธาตุ 4 สุข ทุกข์ และชิวะ” ไม่มีผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้เนรมิต “โลกเที่ยง-สัสสตทิกขุ” (โลกไม่เที่ยง-อัสสสตทิกขุ) “โลกมีที่สุด-อนตวาทิกขุ” “โลกไม่มีที่สุด-อนันตวาทิกขุ” “ชิวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน-ตังชิวังตังสรีรังทิกขุ” “ชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน-อัญญังชิวังอัญญังสรีรังทิกขุ” “หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก-โหติตถาคตทิกขุ” “หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก-นโหติตถาคตทิกขุ” “หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก-โหติจณฺจโหติตถาคตทิกขุ” “หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกก็ไม่เกิดอีกก็ไม่เกิดอีก-เนวโหตินนโหติตถาคตทิกขุ” “อตตามีรูป-รูปปีอตตาทิกขุ” “อตตาไม่มีรูป-อรูปปีอตตาทิกขุ” “อตตามีรูปและไม่มีรูป-รูปปีจอรูปปีอตตาทิกขุ” “อตตามีรูปก็

ไม่ใช่ ไม่มีรูปก็ไม่ใช่-เนวรูปปีนารูปี้อัตตาภิภู” “อิตตามีสุขโดยส่วนเดียว-เอกัณตสุขีภิภู” “อิตตามีทุกข์โดยส่วนเดียว-เอกัณตทุกข์ีภิภู” “อิตตามีทั้งสุขและทุกข์-สุขทุกข์ีภิภู” “อิตตามีทั้งทุกข์และสุข-อทุกขมสุขีภิภู” “ลมพัด-วาตภิภู” “ลมไม่พัด-อวาตภิภู” ความเห็นทั้งหมดนี้เกิดจากการไม่เข้าใจชั้น 5 ตามเป็นจริง เพราะถูกไตรลักษณ์ปิดบังไว้ ทำให้ต้องเวียนตายตายเกิดในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุด ผู้ที่เข้าใจชั้น 5 ไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท ตามเป็นจริงเท่านั้นจึงจะตัดวงจรสังสารวัฏได้

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่แสดงเป็นแผนภูมิภาพได้ดังนี้

สรุป

ชั้น 5 คือชีวิต ความเป็นอยู่ การดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิต ตลอดจนลักษณะทางกายภาพ สสารของสิ่งไม่มีชีวิต กล่าวเฉพาะมนุษย์หากไม่เข้าใจชั้น 5 ตามเป็นจริง เพราะถูกอวิชชาปิดบังไว้ ก็จะทำให้เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุด และทำให้ประสบทุกข์รำไปเพราะการเกิดและดับนั้น ดังนั้นพระพุทธานาจจึงสอนจำแนกแจกแจงให้เข้าใจธรรมชาติของชั้น 5 ทั้งเชิงปรมาณ (อภิปรัชญา) หลักความรู้ (ญาณวิทยา) และหลักประพจน์ (จริยศาสตร์) การศึกษาหรือศึกษาในพระพุทธานาจไม่ได้หมายเอาเพียงแค่เรียนรู้เพื่อความเข้าใจเท่านั้น แต่หมายเอาการปฏิบัติด้วย (พัฒนาชั้น 5) ซึ่งเป็นหลักสำคัญเพราะนำไปสู่ความรู้ที่แท้จริงและเข้าถึงทางแห่งความสงบสุข

พระสุตตันตปิฎกแสดงพรหมชาลสูตรก่อนก็เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างความเห็นผิดและความเห็นถูก ซึ่งความเห็นผิดเกี่ยวกับชั้น 5 เป็นความเห็นที่มีอยู่ในชมพูทวีปสมัยนั้น เมื่อพระพุทธานาจตัดสินความเห็นทั้ง 62 ว่าไม่ถูกต้องก็ต้องแสดงหลักการหรือความเห็นที่ถูกต้อง (ธรรมชาติ สัจธรรม) ซึ่งปรากฏในปิฎกทั้ง 3 และสามารถยืนยันเป็นหลักโอวาทปาฏิโมกข์ 3 หรือไตรสิกขา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาชั้น 5 นั้นเอง การแจกแจงชั้น 5 โดยละเอียดทำนองเดียวกันกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งศึกษาได้จากคัมภีร์วิภังค์ เป็นต้น ส่วนพระสุตตันตปิฎกมีการรวบรวมไว้วรรคหนึ่งต่างหาก เรียกว่า ชั้นธาวรรค เป็นการแสดงธรรมชาติหรือลักษณะของชั้น 5 ในมิติต่างๆ ได้แก่ 1) การระงับและบรรเทาทุกข์ทางกาย 2) บ่อเกิดแห่งฉันทราคะ 3) ภาวะทำให้สะดุ้ง 4) ธรรมอันหนัก (ภาระ) สำหรับ

ผู้ยึดมั่นถือมั่น 5) คุณเครื่องกำจัดฉันทราคะ 6) มายา 7) ปิดบังไตรลักษณ์ ทำให้มีความเห็นผิดสำหรับผู้ยึดมั่นถือมั่น การเข้าใจชั้น 5 ได้ถูกต้องมีผลทำให้ดำรงชีวิตด้วยปัญญา สามารถกำหนดรู้และหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะเกิดขึ้นเพราะความเขลาต่อชีวิต แต่จะปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพชีวิตหรือบริบทของชีวิต ซึ่งทำให้พบกับทางแห่งความสงบสุขตามหลักพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ). (2543). หลักปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2559). พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต).
- พระมหาโยธิน โยธโก. (2561). การจัดการชั้น 5 เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนา. ปริญาพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชปริยัติโมลี (อุปสมโม) และคณะ แปล. (2535). ธาตวัตถสังคหปาฐนิสสยะ. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิภูมิพลโลกิคุ. (2560). พจนานุกรม บาลี-ไทย. โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิคุ.
- วัชร งามจิตรเจริญ. (2556). พระพุทธศาสนาเถรวาท. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.

พุทธวิธีใช้ภาษาการสื่อสาร

Buddhist method used to communication language

นิติกร วิชขุมา

Nitikorn Wichuma

ประยูร แสงใส

Prayoon Sangsai

ศิริรัตน์ ประศรี

Sirorat Prasri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

E-mail: prayoon0810605934@gmail.com

Received: 19 April 2023; Revised: 27 April 2023; Accepted: 27 April 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพุทธวิธีใช้ภาษาการสื่อสารในพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้ภาษาในการสื่อสารหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2 ลักษณะ คือ (1) การใช้ภาษาแบบทางการ คือ ภาษาที่พวกพราหมณ์ใช้กันอยู่ในสมัยนั้น แต่พระองค์จะให้ความหมายใหม่ โดยทรงมุ่งเน้นความหมายแบบความจริงตามกฎของธรรม เช่น คำว่า อริยะ ความหมายเดิมคือ ลูกของพระพรหม ซึ่งหมายถึงผู้บริสุทธิ์ ผู้ประเสริฐ ความหมายแบบนี้ทำให้พราหมณ์หลงตนเองว่าประเสริฐเพียงวรรณะเดียว วรรณะอื่นต่ำกว่าตน ซึ่งจัดว่าเป็นความหมายที่มีฐานการกิเลสหรือความหลงนั่นเอง ส่วนความหมายใหม่คือความจริงของชีวิต ประเสริฐเพราะหมดจากความทุกข์ทั้งหลาย ไม่ใช่เพราะถูกกำหนดให้ประเสริฐมาแต่กำเนิดตามที่ความเข้าใจของพราหมณ์ (2) การใช้ภาษาเชิงเนื้อหา เป็นภาษาที่เปลี่ยนแปลงตามบริบท ขึ้นอยู่กับผู้พูดเป็นหลักว่าจะสื่ออย่างไรให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ เช่น พระองค์ตรัสกับโจรองคฺลิมาว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” ซึ่งมีความหมายที่แท้จริงว่า “เราหยุดจากการทำชั่ว แต่ท่านยังไม่หยุด ยังคิดจะฆ่าอีก” เสน่ห์ของภาษาประเภทนี้คือทำให้ผู้ฟังเกิดความสงสัย ตีความ และสื่อสารต่อกันทีละคำตอบทีละคำที่ต้องตามความหมายของผู้สื่อ

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การสื่อสาร, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to study the Buddhist way of using language to communicate in Buddhism. It was found that the Lord Buddha used two types of language to communicate or propagate Buddhism: (1) use of formal language i.e. The official language use was the language used by the Brahmins in those days, but they gave new meanings by randomly emphasizing the truth fullness according to the rules of Dharma, but He will give new meaning, by focusing on the meaning of truth according to the rules of dharma, such as the word Ariya, the original meaning is child of Brahma which means pure, noble. Other castes

below him which is classified as a meaning that has a base of passion or delusion The new meaning is the truth of life. Sublime because it is free from all suffering not because it was innately destined to be sublime, according to Brahman's understanding; (2) The use of content-oriented language It is a language that changes according to context. It mainly depends on the speaker how to communicate appropriately to the situation “I stopped from doing evil, but you haven't stopped Still thinking about killing again”. The charm of this type of language is that it makes the listener wonder, interpret and communicate before getting the correct answer according to the meaning of the media person.

Keywords: Buddhist method, communication, Buddhism

บทนำ

มนุษย์มีวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดมายาวนาน มนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ คาดว่าเกิดก่อนเมื่อ ค.ศ. 35,000 ปี ได้สื่อแสดงความคิด ความอ่านความรู้สึกออกมาทางสัญลักษณ์และมีภาษาเป็นพื้นฐานในการคิด การแสดงออก ทำให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงความรู้สึกภายในความคิด (กาญจนา แก้วเทพ, 2543) ตลอดถึงทัศนคติของคนอื่นว่าคิดอย่างไรและมีกระบวนการคิดอย่างไร ตัดสินอย่างไร ในกระบวนการสื่อสาร สื่ออย่างไร การสื่อสาร การพูด การแสดงความรู้สึก ความคิดออกมา นั่นคือการสะท้อนให้เห็นถึงเบื้องลึกในความคิด ความอ่าน และการลำดับเรียบเรียงมาเป็นสัญลักษณ์ที่เรียกว่า ภาษา โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “สื่อ” ที่สะท้อนความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจออกมาให้ผู้อื่นรู้ แต่ทว่าในสังคมไทยในปัจจุบัน มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมต่างๆ ได้แผ่ปกคลุมด้านความคิด ความอ่านและพฤติกรรมของคนไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่อิงต่างชาติมากขึ้น ฉะนั้น พฤติกรรมที่แสดงมาจึงถูกวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลครอบงำ เป็นเหตุให้การสื่อสารกันระหว่างกันแต่เดิมเปลี่ยนไป เกิดการลอกเลียนแบบต่างชาติมากขึ้น โดยขาดจิตสำนึกถึงผลกระทบต่อความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ในครั้งพุทธกาล การเผยแผ่พระธรรมคำสอนได้เริ่มขึ้นจากพุทธกิจของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่ธรรมจึงเกิดจากพระโอษฐ์ของพระองค์โดยตรง จึงมีสาวกมากมายที่ฟังธรรมของพระองค์แล้วบรรลุธรรม ในขณะเดียวกัน ใครก็ตามที่มีปัญหาหลักธรรมข้อโต้แย้ง หลักการ วิธีการหรือแม้แต่หลักคำสอน จะเข้าเฝ้าทูลถามพระองค์ และด้วยพระปัญญาของพระองค์ท่าน ผู้คนจึงอยากยุดิข้อข้องใจ และข้อสงสัยมากมายกับพระองค์ ดังนั้น จะเห็นว่าการตอบของพระองค์จึงเป็นข้อยุติ เป็นการตรัสที่เต็มไปด้วยสารธรรม แม้สาวกที่อยู่ไกลก็ไม่กล้าตอบบางประเด็นได้ จึงพามาเฝ้าพระพุทธองค์ เพื่อให้ตรัสเรื่องที่สงสัยนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว สาวกทั้งหลายอาศัยหลักธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสนั้น เป็นตัวแทนของพระองค์โดยอาศัยการจดจำ การท่องจำ เรียกว่า “มุขปาฐะ” (Oral Tradition) จนกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันมายาวนานเรียกว่า การสื่อสารผ่านการท่องจำในตัวบุคคลนั่นเอง หลังจากทีพระพุทธเจ้าปรินิพพานนานหลายร้อยปี สาวกได้สืบทอดการท่องจำเช่นนี้มาเรื่อยๆ โดยการกลั่นกรองการทำสังคายนาหลายครั้ง ดังนั้นการสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการรักษาและสืบทอดความเชื่อหรือคำสอนทางศาสนาซึ่งเป็นค่านิยมหลักทางด้านจิตวิญญาณในการดำเนินชีวิตของคนไทยการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเหล่าพุทธบริษัท 4 นั้นทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ยาวนาน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากที่จะต้องทราบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มีความสำคัญอย่างไร มีวิวัฒนาการอย่างไร และในแง่มุมด้านการสื่อสารนั้น มีการปรับปรุงพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยอย่างไร จึงทำให้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาสามารถดำรงคงมั่นอยู่ในสังคมไทยได้นานเช่นนี้

ดังนั้น เวลาพูดหรือสนทนากัน จึงไม่สามารถสื่อสารกันอย่างตรงเจตนากันและกัน เพราะมีเนื้อหาและเจตนาแอบแฝงอยู่ภายในใจ โดยเฉพาะภาษาทางศาสนา ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจในหลักภาษา และความหมายก่อนสื่อสาร ภาษาธรรมะที่คนไทยได้ฟังนั้น มีหลายคำที่ซ้ำซ้อนกับภาษาที่คนทั่วไปใช้แต่แปลกันคนละทาง (ความหมาย) โดยมากใช้ในความหมายทางรูปธรรม ส่วนภาษาธรรมะกลับใช้ในทางนามธรรม (เดือน คำดี, 2545) ในปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าด้านสื่อต่าง ๆ พัฒนาขึ้น วัฒนธรรมต่างประเทศแผ่เข้ามา จึงมีผลในการเลียนแบบการสื่อสารของผู้คนหรือใช้ภาษาต่างประเทศมาปนกับภาษาไทยมากขึ้น และกลับถือกันว่าโก้ เก๋ เท่ มีความทันสมัย จึงส่งผลให้เกิดผลต่อการเผยแผ่ความหมายของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการสั่งสอนของพระสงฆ์ เพราะคนฟังไม่เข้าใจในภาษาธรรมะหรือภาษาพระ คนเราไม่เข้าใจธรรมะก็เพราะว่าภาษาเป็นอุปสรรค แม้จะได้ยินได้ฟังมาจากท่านผู้รู้แต่ไม่สามารถเข้าใจลึกซึ้ง ท่านมองว่า ภาษามี 2 ระดับคือ ภาษาโลก และภาษาธรรมะ ภาษาโลก คือ ภาษาคน เป็นภาษาของคนที่ไม่รู้ธรรมะ พูดกันอยู่ตามประสาคนที่ไม่รู้ธรรมะ ส่วนภาษาธรรมะคือ ภาษาเหมือนกันแต่ว่าเห็นธรรมะในส่วนลึกหรือเห็นธรรมะที่แท้จริง สื่อออกมาด้วยความรู้สึกตรงตามความเป็นจริง ท่านขยายภาษาทั้งสองตามภาษาสมัยใหม่ คือ ภาษาโลกหรือภาษาคน คือ เป็นภาษาทาง Physics ที่เป็นเพียงวัตถุ คือ Physical way of Speaking. ส่วนภาษาธรรมะคือ ภาษาที่เป็น Meta-physics คือ อยู่เหนือโลก มีวิธีพูดเป็น Meta-Physical way of Speaking (พุทธทาสภิกขุ, 2537)

จากคุณลักษณะดังกล่าวที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเป็นวิธีการและลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในห้วงอวกาศในจิตใจของมวลมนุษย์ได้อย่างดี ซึ่งทำให้พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ดำรงอยู่มาได้นานตราบเท่าอายุ 2562 ปี นับตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาลนั้น เหล่าบรรดาพุทธสาวกบรรลุธรรมได้ง่าย เพราะอยู่ในภาวะที่เข้าถึงธรรมชาติและความจริงของชีวิตได้ดี แต่เนื่องในภาวะการณ์ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยวัตถุนิยมและความพลวัตรของสังคมที่มีความสลับซับซ้อนด้วยโลกวิสัยมากมาย จึงทำให้มนุษย์เรานั้นสนใจในเรื่องกระแสที่เป็นโลกวิสัยมากขึ้น จึงเป็นเหตุให้เกิดการละเลยทางด้านการศึกษาฝึกฝนอบรมจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในความเป็นมนุษย์ไป แต่กลับไปหมกมุ่นหลงใหลในความเป็นวัตถุนิยมที่เจอไปด้วยกิเลสตัณหา ซึ่งพาใจให้หม่นหมอง จนทำให้คุณค่าและคุณธรรมทางจิตใจที่สั่งมาลดน้อยถอยลงไป นี่คือ ปัญหาในการสื่อสารของสังคมยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะชาวพุทธในสมัยปัจจุบัน

บทความนี้ผู้เขียนต้องการศึกษาและนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคการใช้ภาษาของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่ธรรมะที่ได้พระองค์ได้ทรงค้นพบและนำมาสั่งสอนไว้นานแล้ว ตลอดจนผลลัพธ์หรือความสำเร็จในการเผยแผ่ธรรมะของพระองค์ที่มีการใช้ภาษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง

ความหมายการสื่อสารการสื่อสาร

การสื่อสาร ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Communication แปลความเป็นภาษาไทยและใช้กัน หลายคำ เช่น การติดต่อสื่อสาร การสื่อความหมาย การสื่อสาร ถ้าแปลตามรูปศัพท์เดิม การสื่อสาร หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งสร้างความร่วมมือหรือคล้ายคลึงกันให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่ เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

ประมะ สตะเวทิน กล่าวว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) (ประมะ สตะเวทิน, 2537)

ราตรี พัฒนรังสรรค์ กล่าวว่า การติดต่อสื่อสาร คือ กระบวนการถ่ายทอด หรือแลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือความรู้สึกซึ่งอาจเป็นรูปของคำ ตัวอักษร สัญลักษณ์ เรียกว่า ข่าวสาร บุคคลฝ่ายหนึ่งเรียก

กว่า ผู้ส่งสาร ส่งไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียก ผู้รับสาร โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นได้เข้าใจความหมายตามเจตนาที่ต้องการ และช่วยป้องกันความเข้าใจผิดระหว่างกันและกันอีกด้วย (ราตรี พัฒนรังสรรค์, 2542)

ดังนั้นการเผยแผ่ เป็นการทำให้ขยายออกไปโดยไม่ทิ้งหลักเดิม ของเดิมเป็นอย่างไรก็ขยายออกไปตามนั้นทุกประการ เช่นแผ่สื่อ แผ่สาด ท่านผู้อ่านที่เคยแผ่สื่อ ลองนึกภาพดู เมื่อแผ่สื่อออกไป สื่อผืนนั้นก็ขยายกว้างออกไป และที่ขยายออกไปก็เป็นสื่อผืนนั้นนั่นเอง

พุทธวิธีใช้ภาษาการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมในพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ธรรมะของพระองค์ในสมัยนั้น มีสิ่งที่น่าศึกษาคือการใช้ภาษาในการสื่อสาร การใช้วิธีกลมกลืนในภาษาท้องถิ่น การใช้จิตวิทยาต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงอารมณ์ความต้องการของผู้คน ตามระดับฐานะของคนที่ได้เป็นอย่างดีในสมัยนั้น ทำให้จึงเป็นเช่นนั้นเหตุผลคือ 1) พระพุทธเจ้าเป็นเสมือนเจ้าลัทธิใหม่ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีกลมกลืนไปกับพิธีเก่า ๆ ก่อน หรือใช้ภาษาวัฒนธรรมเดิม ๆ ไปด้วย เพราะการใช้ภาษาในการเผยแผ่คำสอนยังใหม่อยู่ จึงจำเป็นต้องอิงภาษาชาวบ้านที่ใช้ในยุคสมัยนั้น แต่พระองค์ก็ให้คำจำกัดความหมายแท้ๆ เอาไว้เฉพาะของพระองค์เอง เหมือนเป็นการยืมภาษามาใช้ ตัวอย่างเช่นคำว่า **พราหมณ์** ความหมายเดิมคือนักบวชที่ทำพิธีกรรม ส่วนความหมายใหม่ของพระองค์คือ ผู้บริสุทธิ์จากกิเลสหรือเป็นพระอรหันต์ 2) การใช้ภาษาแบบเฉพาะง่ายๆ ซึ่งเป็นการเลี่ยงการโจมตีจากลัทธิอื่น เพราะว่าการจ้องทำลายลัทธิใหม่ๆ นั้น คือ ลักษณะนิสัยของเจ้าลัทธิสมัยนั้น พระองค์จึงใช้ภาษาท้องถิ่น ไม่ได้บัญญัติภาษาตัวเอง เพื่อป้องกันเป็นจุดอ่อนในการโจมตีในแง่ภาษา การตีความ การใช้ถ้อยคำในการเผยแผ่คำสอน ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังถูกโจมตีเรื่องนี้เช่นกัน 3) การเผยแผ่ธรรมสมัยนั้น มีการเดินทางไปยังถิ่นที่ต่างๆ ที่ห่างไกลออกไป ทำให้ต้องใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในเผยแผ่ การจะยึดเอาภาษาใดภาษาหนึ่งนั้น จึงเหมือนเป็นการทำทนายสังคมอยู่ พระองค์จึงไม่ใช้ภาษาใดเป็นการเฉพาะในการเผยแผ่ 4) พระองค์ใช้ภาษาธรรมดา คือ ภาษากาย ภาษาใจ ภาษาอารมณ์และภาษาธรรมะเป็นพื้นฐาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะพบว่าพระองค์เสด็จไปที่ใดสามารถใช้อุปกรณ์นั้นๆ สอนสาวกได้ ดังนั้น จึงไม่มีภาษาสื่อกลางที่แน่นอน สิ่งใดอยู่ใกล้พระองค์ก็ใช้สิ่งนั้นเป็นสื่ออุปกรณ์การสอนด้วย จึงเป็นเรื่องแปลกกว่าเจ้าลัทธิอื่นๆ และเป็นเพราะพระปรีชาสามารถ พร้อมพระปฏิภาณของพระองค์เอง (5) พระองค์เป็นผู้รู้วาระจิตของบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี การที่จะสื่ออะไร พระองค์คำนึงถึงหลักจิตวิทยาต่างๆ สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์เป็นผู้ที่สังเกต มีพระเนตรที่คมและมีความละเอียดในเรื่องการใช้ภาษาใจหรือภาษาทางอารมณ์ของผู้ฟังอย่างมาก อย่างไรก็ตาม หากจะยึดเอาหลักการตามที่พระองค์ได้เทศนาสั่งสอนที่ประทานโอวาทแก่สาวกทั้งหลายในวันมาฆบูชาคงพอจะประมวลได้ดังนี้

1. พุทธวิธีที่เป็นอุดมการณ์

พุทธวิธีที่เป็นอุดมการณ์ที่ควรยึดในการสั่งสอน มี 4 อย่างคือ 1) ต้องมีความอดทนอดกลั้นต่ออารมณ์ภายในและภายนอก 2) ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) ต้องอยู่ในที่สงบสงัด ทางกาย วาจาและใจ 4) ต้องยึดเป้าหมาย คือ พระนิพพานเป็นที่สุด (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2547)

ในสมัยก่อนพุทธกาลการเผยแผ่ความคิด ความเชื่อและคำสอนของเจ้าลัทธิต่างๆ จนมาถึงสมัยพุทธกาล ล้วนแต่มีการต่อสู้กันด้วยวาตะในลักษณะการข่มกันด้วยคำพูด การโต้แย้ง การหักล้างด้วยคำพูดในเชิงภาษา ปรัชญา การเสนอทางปฏิบัติ การกล่าวร้ายการให้ร้ายกัน ถึงขนาดขู่ทำร้ายกันก็มี เช่น พระพุทธเจ้าถูกศิษย์จากสำนักอื่นๆ หวังปลงพระชนม์ และทำให้พระองค์เสียหาย แม้แต่พวกชฎิลยังเคยคิดประทุษร้ายพระองค์ โดยอาราธนาให้ประทับที่โรงเรียนบูชายไฟ ซึ่งมีงูใหญ่อาศัยอยู่ แต่พระองค์สามารถปราบพยศคนเหล่านั้นได้ นั่นเพราะว่า พระองค์ทรงทราบว่า การแสดงออกในการตอบโต้มีแต่ทางเสียอย่างเดียวเนื่องจากว่า

พระองค์เองเป็นผู้ใหม่ในการเผยแผ่ธรรมะ หากจะเทียบกับเจ้าลัทธิต่างๆ ที่ก่อตัวมานาน ย่อมเสียเปรียบเป็นแน่แท้

ดังนั้น สิ่งที่พระองค์ตระหนักดีคือ การวางกรอบ และการวางหลักการสอนเอาไว้เพื่อป้องกันความเสียหายแก่หลักธรรมคำสอนและเพื่อสาวกของพระองค์เอง ด้วยหลักการ 4 ข้อนั้นคือ เกราะป้องกันอย่างดีในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างทัศนคติและแนวคิดรูปแบบใหม่ ที่ท้าทายให้ผู้สนใจใฝ่ทางหลุดพ้นในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี นี่คือการแก้ปัญหาของพระองค์อย่างชาญฉลาด นอกจากหลักที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีหลักการที่เน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคม

2. พุทธวิธีการสื่อสารที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสังคม

พุทธวิธีการสื่อสารที่สร้างความสัมพันธ์กับสังคมและการบริหารในทางพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับสังคมมีมาอย่างยาวนาน ซึ่งความสัมพันธ์ในที่นี้มีทั้งรูปแบบองค์กรและสังคม ในขณะเดียวกันการสร้างความสัมพันธ์นั้นเน้นไปที่ตัวบุคคล ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 6 อย่างคือ 1) การอยู่ที่ใดก็ไม่กล่าวร้าย ไม่ให้ร้ายใคร 2) การอยู่ที่ใดก็ไม่ทำร้ายและเบียดเบียนใคร 3) ไม่ว่าจะทำอยู่ที่ใดก็ตามต้องมีความสำรวมระวังในปาติโมกข์ตลอด 4) การบริโภคอาหารก็ต้องรู้จักพอเพียงแก่ตนเอง 5) ไม่ว่าจะไปที่ใดที่นั่นควรเป็นที่สงบสงัดแก่ตัวเอง 5) ต้องหมั่นฝึกฝนตนเองให้เกิดความสงบอยู่ตลอด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นอกจากหลักการที่กล่าวแล้วนี้ พระองค์ยังมีได้วางเฉยในการปรับตัวของสาวกเช่นนั้น พระองค์ยังวางกรอบให้สาวกแสดงท่าทีต่อตัวเองอีก เพื่อปฏิบัติต่อคนอื่นและตัวเอง นี่คือหลักการในการแสดงความสัมพันธ์กับคนอื่น ซึ่งอยู่บนพื้นฐานในกรอบของตัวเอง เรียกว่า มีดีก่อนที่จะสอนคนอื่นได้ ซึ่งก็เป็นไปอย่างราบรื่นตามที่พระองค์วางกฎเหล่านี้เอาไว้ อย่างไรก็ตามจะพบว่าหลักการที่พระองค์วางไว้แล้วนั้น หากสาวกองค์ไหนละเมิด พระองค์ก็ทรงตำหนิ หรือลงโทษไว้ด้วยนั้นแสดงว่า พระองค์เน้นการสร้างแม่แบบที่ดีให้แก่ประชาชน ส่วนในเรื่องการปฏิบัติ หากสาวกองค์ใดมีวามะหรือหลงทางหรือท้อแท้ พระองค์ก็ชวนช่วยเหลือนำสาวกเหล่านั้น มีกำลังใจ เช่น พระวัคคิที่มัวเมาแต่รูปพระองค์ พระองค์ก็ทรงเตือน พระโมคคัลลานะขณะปฏิบัติธรรมเกิดนิรณ (ง่วงนอน) ครองจำ พระองค์ก็ทรงหาอุบายแก้ จนสามารถบรรลุธรรมเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการที่พระองค์วางไว้กว้างๆ สำหรับสาวกที่จะออกไปเผยแผ่ธรรมะ มีใจความย่อๆ ใน 3 ประการ เนื่องจากว่า พระองค์มิได้จำกัดวิธีการเผยแผ่ธรรมะอย่างเคร่งครัดจนเกินไป แต่ให้สาวกพิจารณาในกรอบกว้างๆ ทั้งสามนี้

3. พุทธวิธีการปฏิบัติ

พุทธวิธีการปฏิบัติแบบกว้างๆ ในการกระทำมี 3 คือ 1. การไม่ทำบาปทั้งปวง 2. การทำกุศลให้ถึงพร้อม 3. การทำจิตให้ผ่องแผ้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี่คือการกว้างๆ ที่พระองค์ประทานแก่สาวกที่เป็นพระอรหันต์ 1,250 องค์ ในวันมาฆบูชา เพราะสาวกเหล่านี้ ต้องเดินทางไปยังที่ต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระองค์ นี่แสดงให้เห็นว่า พระองค์มิได้จำกัดสิทธิในการเผยแผ่ธรรมะ ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งการเผยแผ่หรือการใช้วิธีการต่างๆ ในการสั่งสอนนั้น แต่ละองค์ตระหนักในหลักการกว้างๆ ข้างบนนี้

การใช้ภาษาในครั้งพุทธกาล พระองค์ใช้ภาษาในการสั่งสอนสาวกและประชาชนทั่วไป และการใช้ภาษาของพระองค์เป็นการใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้การใช้ภาษาในการเผยแผ่ธรรมะจึงนิยมนำมาเป็นแบบแผนหรือ เป็นบรรทัดฐานในการเผยแผ่ธรรมะ การใช้ภาษาท้องถิ่นนี้เองบางครั้งก็เป็นปัญหาสำหรับคนท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นปัญหาเหล่านี้จึงเป็นประเด็นที่จะต้องค้นคว้าหาคำตอบคือ พระพุทธองค์ทรงรู้ภาษาต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างไร หรือใช้ภาษาของคนต่างๆ ได้อย่างไร พระองค์ใช้ภาษาใด เป็นภาษากลางในการถ่ายทอดธรรมะให้คนฟังเข้าใจ เพราะในสมัยนั้น เชื่อว่าแต่ละเผ่า แต่ละแคว้นคงใช้ภาษาต่างกัน พระพุทธเจ้า

มิได้ใช้ภาษามคธในการเผยแผ่ธรรมะภาษาเดียว เหตุผลคือ “ (1) ในสมัยนั้น แคว้นต่าง ๆ มีภาษาเป็นของตัวเอง คงไม่เข้าใจภาษาอื่น ๆ มากนัก (2) ก่อนพระองค์จะออกผนวช ได้ศึกษาศิลปวิทยาการมากมาย จึงเป็นไปได้ว่า พระองค์ย่อมรู้และเข้าใจภาษาอื่นได้โดยไม่ต้องสงสัย ” (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2513) นั่นก็เพราะว่าประเทศอินเดียในสมัยนั้น มีภาษาใช้มากมาย กรุณา กุศลาสัย กล่าวว่า อินเดียมีภาษาที่ใช้กันอยู่เป็นทางการ 15 ภาษา แต่ละภาษามีอักษรเป็นของตัวเองซึ่งส่วนมากมาจากอักษรเทวนาครี (กรุณา กุศลาสัย, 2544) ใน 15 ภาษานี้ ท่านยังได้กล่าวว่า ทั้งหมดมีอยู่ 2 ตระกูลใหญ่ๆ คือ อินเดีย-อารยะ(Indo-Aryan) และทราวีย หรือดราวิเดียน (Dravidian) นอกจากสอง ตระกูลนี้แล้ว ยังมีอีกสองตระกูล คือ จีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) และนิซาท (Nisad) ภาษาที่พูดกันมีสี่ตระกูลใหญ่ๆ เหล่านี้ ต่างก็อยู่คนละแคว้น คนละทิศ อินเดีย-อารยะอยู่ภาคเหนือ ตะวันตกเฉียงเหนือ ตะวันตก ภาคกลาง ภาคตะวันออก ทราวีย อยู่ทางภาคใต้ จีน-ทิเบต อยู่ในเทือกเขาหิมาลัย ที่ติดเขตประเทศเนปาล ภูฏาน และชายแดนพม่า ส่วนตระกูลนิซาท อยู่กระจัดกระจายตามป่าเขาลำเนาไพร (กรุณา กุศลาสัย, 2544)

ดังนั้น เป็นไปได้ว่าภาษาแต่ละแคว้นมีความแตกต่างกัน อุปนิสัย ความเชื่อ ความคิดวัฒนธรรมย่อมแตกต่างกันไปด้วย การที่พระองค์จะเจาะจงในการใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งนั้น คงลำบากในการใช้ภาษา เพราะพระพุทศศาสนาตอนนั้นเป็นเพียงลัทธิใหม่ เป็นศาสนาน้องใหม่ จึงเป็นไปได้ที่พระองค์จะวางหลักการในเผยแผ่ธรรมเอาไว้แบบกว้างๆ และวางท่าทีที่ไม่เป็นปรปักษ์กับลัทธิใดลัทธิหนึ่งพบว่าหลักการในการสร้างสัมพันธภาพที่ว่า การไม่พูดร้าย การไม่กล่าวร้าย นั่นคือวิธีการที่ลดแรงกระทบกระทั่งได้มากที่สุด เกี่ยวกับการใช้ภาษาสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะในสมัยนั้น ส่วนลิสาท่าที่ที่พระองค์ใช้สอนหรือเผยแผ่ธรรมะนั้น มีลักษณะพิเศษกว่าสาวก เพราะพระองค์เป็นผู้ชี้ชัด แจ่มแจ้งในธรรม เป็นที่ยุติปัญหาข้อขัดแย้งทั้งหมด ชักนำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผลและยังปลุกเร้าใจให้เกิดความอยากรู้ อยากเห็น บางทีก็เหมือนให้กำลังใจไปด้วย กล่าวโดยสรุป การเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ดำเนินไปในกรอบของสังคัมพราหมณ์ แต่ได้เสนอแนวคิดใหม่ ความหมายและเนื้อหาแบบใหม่ โดยอาศัยภาษาเป็นสื่อในการหักเหคำสอน ส่วนหลักการที่สอนสาวก เพื่อให้สาวกไปเผยแผ่ธรรมะยังที่ต่างๆ พระองค์ได้วางหลักเอาไว้อย่างชัดเจนคือ อุดมการณ์ และหลักการ ทั้งนี้เพื่อให้พหุชนเข้าใจรูปแบบคำสอนใหม่ และยอมรับในภาษาใหม่ด้วย

พุทธวิธีการใช้ภาษาการสื่อสารในพระพุทธศาสนา

ภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ คือ ภาษามคธ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2513) แต่บางส่วนยังสงสัยว่าจริงหรือไม่ ภาษามคธหรือเรียกอีกอย่างว่า ภาษาบาลี โดยเฉพาะฝ่ายเถรวาทได้ยึดภาษานี้เป็นหลักในการศึกษาคำว่าพระพุทธพจน์ เพราะเชื่อว่า น่าเชื่อถือที่สุด นอกจากนั้น ยังมีภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาพวกพราหมณ์ที่มีอิทธิพลอยู่ในยุคนั้น จากข้อความก่อนหน้านี้ คงพอทราบเหตุผลได้ว่า พระพุทธเจ้ามิได้เจาะจงว่า จะใช้ภาษาใดในการเผยแผ่ธรรมะ ส่วนการใช้ภาษามคธ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สันสกฤตและภาษาบาลีนั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งในแคว้นบางแคว้นที่ใช้เป็นภาษาพูดกัน พระพุทธเจ้าเป็นที่รู้จักกันกว้างไกล การที่พระองค์เสด็จไปที่ใด พระองค์ทรงใช้ภาษาพื้นเมืองเหล่านั้น ในการสื่อสาร แต่อย่างไรก็ตาม ยังเป็นปัญหาว่า พระพุทธเจ้าเน้นการใช้ภาษาอะไรกันแน่ในการเผยแผ่ธรรมะ แม้จะมีสาวกหรือผู้คนต่างแคว้น ต่างถิ่นมาเลื่อมใสจนยอมรับเป็นสาวกของพระองค์ก็ตาม สาวกเหล่านี้ อาจจะเป็นตัวแทนในการนำเอาภาษาดั้งเดิมของตนไปเผยแผ่ศาสนาด้วย แต่ถึงกระนั้น ก็ยังต้องการภาษาที่เป็นมาตรฐาน เพื่อเป็นเอกภาพในหลักการสอน นั่นคือพระพุทธเจ้าตรัสเป็นภาษาใด เมื่อสาวกนำไปถ่ายทอด จะต้องแปลงเป็นภาษาอื่นหรือไม่ ความผิดเพี้ยน ความคลาดเคลื่อนอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ สาวกในสมัยนั้น จึง

ตระหนักดีว่าการที่ตนเองจะถือวิสาสะแสดงธรรมเอง ก็อาจเกิดความผิดเพี้ยนในพุทธประสงค์ของพระองค์ จึงตัดสินใจพาทุคคที่ล้อมใส่ ไปเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อทูลถามปัญหา จะได้ฟังด้วยหู ด้วยตาของตนเองดีกว่า

อนึ่ง สาวกบางองค์อาจจะไม่ถนัดในการใช้ภาษาในท้องถิ่นที่จรจาริกไป เลยไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงธรรมมากนัก จึงกล่าวเพียงย่อๆ หรือแค่หัวใจธรรมเท่านั้น เช่น พระอัสสชิ ในขณะที่ออกบิณฑบาตอุปติสสบุตรปริพาชก ซึ่งเป็นศิษย์ของอาจารย์สญชัยปริพาชก เห็นท่านอัสสชิแล้วเกิดความเลื่อมใส จึงติดตามท่านไปเพื่อฟังธรรม ท่านอุปติสสปริพาชกขอร้องให้ท่านแสดงธรรมให้ฟัง แต่พระอัสสชิปฏิเสธ อุปติสสจึงขอร้องให้แสดงธรรมเพียงย่อๆ สั้นๆ ท่านจึงกล่าวเพียงสั้นๆ ว่า ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และย่อมดับไปเพราะเหตุนั้น (แสง จันทรงาม, 2540) เพียงแค่นี้ ทำให้อุปติสสปริพาชกเกิดดวงตาเห็นธรรม นี่แสดงให้เห็นว่า พระธรรมคำสอนของพระองค์ใช้ภาษาที่เข้มข้นสั้นๆ แต่มีความกระชับกินใจ ได้ความหมายอย่างลึกซึ้ง แม้สาวกเองยังไม่กล้าขยายเนื้อความออกไปให้พิสดาร

อย่างไรก็ตาม การใช้ภาษาในการสื่อสารเฉพาะกลุ่มคน ที่มีภาษาเดียวกันนั้น ย่อมเป็นรากฐานในการเข้าใจในภาษาของตนได้ ในสมัยพุทธกาล อาจจะมีภาษาที่อยู่ในตระกูลเดียวกันมากมาย ที่ใช้ในการสื่อสารธรรมกัน อย่างเช่น ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีหรือภาษามคธ ที่ชาวมคธสื่อสารกันอยู่ เป็นที่น่าสังเกตอยู่ว่าทำไมคนสมัยนั้น ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า จึงสะดุดในเนื้อหาธรรมะหรือสะดุดในคำสอนของพระองค์ แม้แต่สาวกบางองค์ยังสามารถใช้ภาษาอย่างกลมกลืนกับเนื้อหาคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างยิ่ง นั้นแสดงให้เห็นว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นคำสอนที่ใช้ภาษาที่เป็นจริง ไม่ใช่ภาษาฟุ่มเฟือย ใช้ภาษาเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ใช้ภาษานำพาไปสู่การดับทุกข์ แก่ปัญหาได้นั่นเอง ในขณะที่ลัทธิอื่นๆ ล้วนแต่ใช้ภาษาที่เข้าใจยาก ลิ่นไหล วกวน ซับซ้อนเชิงปรัชญา ภาษาของพระพุทธองค์จึงเหมาะแก่ผู้แสวงหาความจริง ได้สาระแก่นแท้ของการหลุดพ้น ภาษาและเนื้อหาธรรมจึงเกลียวเข้าด้วยกันอย่างสนิท เวลาสื่อออกมาจึงไม่มีอะไรแอบแฝงซ่อนเร้นเรียกว่าปาก (ภาษา) กับใจ (เนื้อหาธรรม) ตรงกันนั่นเอง ผู้ฟังจึงสามารถจับเอาเนื้อหาธรรมะความจริงนั้นได้เร็ว อนึ่ง การที่พระพุทธเจ้าใช้ภาษามคธ อาจเป็นไปได้ว่า แคว้นมคธมีภาษาของตนเองอยู่แล้วและแคว้นนี้เป็นแคว้นที่มีอำนาจในการปกครองด้วย

ดังนั้น ภาษาบาลีจึงเชื่อว่า มีที่มาจากภาษามคธ นอกจากนี้ ภาษาบาลี ยังมีส่วนที่เหมือนกับภาษาปรากฤตอยู่มากทีเดียว ส่วนภาษาบาลีมีส่วนเกี่ยวข้องกับภาษามคธนั้น ท่านกล่าวว่าเพราะมาจากภาษาไวทีกะแห่งเดียวกัน แต่แตกต่างกันเล็กน้อยคือ ภาษาสันสกฤต ส่วนมากเป็นภาษาที่พวกพราหมณ์ใช้กัน ส่วนภาษาปรากฤตคนสามัญใช้กันเพราะไม่ยาก จึงอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาในพุทธกาล เกิดในท่ามกลางของภาษาต่าง ๆ มากมาย โดยแต่ละแคว้นมีภาษาของตัวเอง ภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้จึงไม่อาจจะใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นหลัก ดังที่พระองค์เองไม่อนุญาตให้ยืนยันตามภาษาพุทธพจน์ แต่ให้ใช้ตามภาษาท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับปราชญ์ผู้รู้ในศาสนาท่านหนึ่ง คือ เสถียร โพธิ์นันทะ กล่าวในประเด็นนี้ว่า ในสมัยพุทธกาล มีภาษามากมายส่วนที่พระองค์ใช้ภาษามคธ เพราะมีเหตุผล 2 ประการคือ (1) ภาษามคธเป็นภาษาชาวบ้านไม่ยากบางที่เรียกภาษานี้ว่าตันติภาษา แปลว่า ภาษาที่มีแบบแผน คือ มีระบบเป็นไวยากรณ์ มีระเบียบมากขึ้น (2) ส่วนที่พระองค์ใช้ภาษาสันสกฤตด้วย เพราะเป็นภาษานักบวช นักเผยแผ่ เป็นภาษาชั้นสูง พวกพราหมณ์เองจึงภูมิใจในภาษาของตัวเอง และมีแนวโน้มเหยียดภาษาชาวบ้าน (ภาษามคธ) ด้วย มาในยุคพระพุทธเจ้า พระองค์จึงยึดเอาภาษาธรรมดาหรือภาษาชาวบ้าน ขึ้นมาเป็นภาษาในการสื่อสาร ภาษามคธจึงได้รับการฟื้นฟูอีกที เพื่อเผยแผ่ศาสนากับทุกคนทุกชั้น ไม่มีวรรณะ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2513) เมื่อกล่าวโดยสรุปพระองค์ใช้ภาษาในลักษณะ 2 ประการคือ

1. การใช้ภาษาแบบทางการ (Formal Language) ภาษาที่พบคือ ภาษาที่เป็นคำเดิมหรือภาษาที่พวกพราหมณ์ใช้กันอยู่ พระองค์ไม่ได้ปฏิเสธแต่อย่างไร เมื่อพวกพราหมณ์นำมากล่าวหรือสนทนาธรรมด้วยภาษาชั้นสูง (สันสกฤต) พระองค์ทรงใช้ด้วย แต่จะให้ความหมายใหม่ ตามที่พระองค์สอน โดยมุ่งเน้นที่

ความหมายแบบตรงไปตรงมา ได้สาระ ได้ความจริงตามกฎหมายของธรรม เช่น คำว่า **อริยะ** ความหมายเดิมคือ ลูกของพระพรหม เพราะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ผู้ประเสริฐ ส่วนความหมายใหม่ของพระพุทธเจ้าคือ ความจริงจากชีวิตที่สะท้อนถึงความจริงที่เป็นอยู่อย่างนั้น ไม่มีใครสร้าง ไม่มีใครกำหนด แต่เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ เรียกว่า **อริยสัจ** ดังนั้น จะพบว่าความหมายของภาษาทางการ (เดิม) กับความหมายใหม่จึงเกิดขึ้นพร้อมกัน

2. การใช้ภาษาเชิงเนื้อหา (Material Language) เป็นภาษาที่เปลี่ยนแปลงตามกาลหมายความว่า ไม่ใช่ภาษาตายตัว เป็นภาษาที่ขึ้นอยู่กับผู้พูดเป็นหลัก และสามารถเปลี่ยนความหมายตามอารมณ์คนพูดได้ ด้วย ในพุทธพจน์ของพระองค์มีมากมาย เช่น พระองค์ตรัสกับโจรองคฺคิลมาลาว่า เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด ซึ่งสร้างความสงสัยอย่างมากกับโจรองคฺคิลมาลาจึงแย้งพระองค์ว่า สมณะมีวาจาเท็จ ท่านก้าวเดินไปอยู่ใต้ตรัสว่า ท่านหยุด พระองค์จึงตรัสแก่โจรองคฺคิลมาลา ถึงความหมายที่แท้จริงว่า เราหยุดจากการทำชั่ว แต่ท่าน (โจร) ยังไม่หยุด ยังคิดจะทำอีก ลักษณะเช่นนี้ นักปรัชญาคนหนึ่งชื่อ วิทกิตสไตน์กล่าวถึงภาษาว่า เหมือนเป็นภาษาแบบเล่นเกม คือ ผู้ฟังอาจจะไม่รู้ผู้พูดหมายถึงอะไร เพราะเนื้อหาจริง ๆ มีได้อยู่ที่ตัวภาษา แต่อยู่ที่เนื้อหาวัฒนธรรมของภาษา จึงเป็นภาษาเชิงประหวัด ความจริงอยู่ที่คนพูด นอกจากนี้ ความหมายอาจจะเปลี่ยนตามกาล (Time) และเทศะ (Space) ด้วย (สนธิ ศรีสำแดง, 2534) เช่น ภาษาชาวเมือง ภาษาชาวชนบท ให้ถือตามถิ่นนั้นๆ เพราะฉะนั้น ภาษาที่พระองค์ใช้ในการสื่อสารจึงน่าจะประกอบด้วย ภาษาท้องถิ่น(ชาวบ้าน) และ ภาษาชาวเมือง (ทางการ) หากกล่าวโดยเจาะจงภาษาคือ ภาษาปรากฏ ภาษาмаครและภาษาสันสกฤต เป็นต้น

1. ภาษาดั้งเดิม

พระพุทธศาสนาเกิดในท่ามกลางลัทธิต่าง ๆ โดยมีศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูเป็นศาสนาหลักในการเผยแผ่คำสอนอยู่ตอนนั้นดั่งนั้นกิจกรรมต่างๆ ที่พระพุทธศาสนาประกอบขึ้นมานั้น ล้วนแต่อาศัยรากฐานทางวัฒนธรรมของพราหมณ์ โดยเฉพาะภาษาในการถ่ายทอดสาระเนื้อหาหลักธรรม ความจริงที่พระพุทธเจ้าประกาศ ส่วนหนึ่ง ได้นำเอาคำศัพท์ต่างๆ มาจากพราหมณ์ แล้วนำมาปรับปรนเป็นของพระองค์เอง ในเนื้อหาเฉพาะชาวพุทธ ภาษาในสมัยนั้น คือสันสกฤตและภาษามครหรือภาษาบาลี รากฐานจากความเชื่อเรื่องภาษาเกิดมานานแล้ว โดยเฉพาะภาษาสันสกฤตเป็นภาษาที่พราหมณ์เชื่อว่า คือ วาจาของพระเจ้าโดยตรง ไม่ใช่คำพูดหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ต่อมาจึงเรียกภาษานั้นว่า “พระเวท” แปลว่า การท่องจำ (เพื่อให้เกิดความรู้) ไม่มีการจดหรือบันทึกเป็นอักษรเด็ดขาด เพราะชาวพราหมณ์ให้ความสำคัญภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน เหตุผลที่ใช้วิธีการพูดหรือท่องจำ คือ ภาษานี้เป็นวาจาที่เกิดมาจากเสียงหรือลมหายใจของพระเจ้า คือ พระพรหมนั่นเอง การท่องจึงเป็นการเผยความจริงเกี่ยวกับพรหม การทำให้บรรลุถึงการดับทุกข์ (สมถิติ วิศทเวทย์, 2546) แสดงว่าพระองค์มิได้ให้สาวกนำเอาภาษาที่พระองค์ตรัสไปถ่ายทอดทีเดียว แต่ให้แปลเป็นภาษาของท้องถิ่นนั้นได้ แต่ทุกวันนี้ ยังเป็นปัญหาอยู่ว่า พระพุทธเจ้าใช้ภาษาใดสื่อสารกันระหว่างภาษาปรากฤต สันสกฤตและภาษามครหรือภาษาบาลี เพราะพระองค์ใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันหลายแบบ เช่น แบบปฏิรูป แบบปฏิวัติ และแบบที่ตั้งคำสอนขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็น ศัพท์ ความหมายและพิธีกรรม ที่พระองค์เลือกเอาภาษาบาลีหรือภาษามคร เพราะว่าภาษาสันสกฤตนั้นเป็นภาษาชั้นสูง ที่พราหมณ์ใช้สื่อสารกัน ส่วนภาษาบาลีเป็นภาษาที่คนสามัญชนพูดกัน แม้แต่พระองค์เองไม่อนุญาตให้สาวกนำพุทธวาจาไปพูดทับภาษาอื่น แต่ทรงอนุญาตให้ต่างคนต่างศึกษาเป็นการเฉพาะที่ตนเองถนัดได้ในภาษาของตนเอง นั้นหมายความว่า พระองค์ไม่ยึดติดที่ภาษา แต่เน้นที่เนื้อหาธรรมะมากกว่า (วสิน อินทสระ, 2535)

2. พุทธวิธีการแก้ปัญหาภาษาในพระพุทธศาสนา

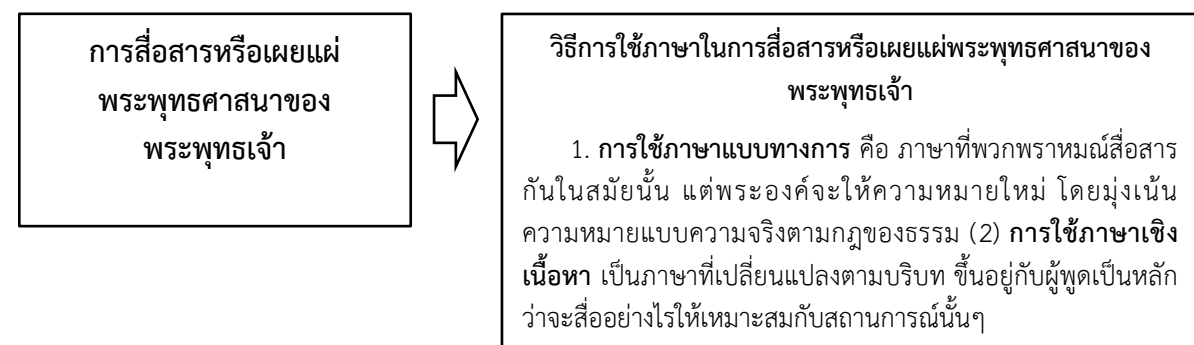
การแก้ปัญหาของพระองค์มีมากมายหลายอย่าง ตั้งแต่เฉพาะหน้า กาลเวลาในอนาคตปัญหาเฉพาะหน้าพระองค์จะตรัสตอบเองด้วยลีลาการสอนที่แตกต่างกัน ไม่ว่า ประชาชน พระสาวก พราหมณ์ พระราชา

เทวดา พระพรหม ล้วนแต่ใช้ลีลาการสอนที่แยบยล แยกคายตามจริตตามพื้นเพนิสัยนั้นๆ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การแก้ปัญหาของพระองค์ มีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น การตอบโต้ การซักถาม การดำหนิ การชี้แจง ทุกแห่งที่พระองค์เสด็จไป ย่อมเป็นอุปกรณ์ในการแก้ปัญหาด้วย และเป็นการแก้ปัญหาทั้งเฉพาะหน้า และเป็นการปัญหาระยะยาวอีกอย่างคือ การวางหลักการเอาไว้ให้สาวก ได้ปฏิบัติตาม เช่น โอวาท ๓ ข้อ หลักอริยสัจ ๔ การตอบปัญหา การแก้ปัญหานี้ พระองค์เกือบไม่มีเวลาพักเลย ในหนึ่งวัน พระองค์จะคอยแก้ปัญหาให้เวไนยสัตว์เสมอ ตั้งแต่เช้าตรู่ สาย บ่าย เย็น เทียงคืน ล้วนแต่เป็นเวลาที่พระองค์คอยแก้ปัญหาทั้งสิ้นการแก้ปัญหาก็เป็นงานเผยแผ่ธรรมะไปด้วย นอกจากนี้ พระองค์ยังต้องมาคอยแก้ พฤติกรรมของสาวกที่ประพฤติดุศีลพระธรรมวินัยอีก หลายครั้งที่แก้บรรพชิตธรรมะแก้พราหมณ์ทั้งหลาย เพื่อปราบพยศเจ้าลัทธิต่างๆ จึงทำให้เจ้าลัทธิเหล่านั้น เกิดความอับอายและเสียความเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้เอง จึงเกิดการท้าทาย และจึงทำลายคำสอน แม้แต่พระวรกาย แต่พระองค์สามารถแก้ปัญหานี้ได้ ศัตรูของพระองค์มีสองทางคือ ทางใน คือพวกมารทั้งหลายเช่น กิเลสมาร ๕ มัจจุราชมาร และทางนอกเช่น เจ้าลัทธิต่างๆ หรือแม้แต่สาวกพระองค์คือ พระเทวทัตสิ่งที่พระองค์ใช้การตอบโต้ในการแก้ปัญหาคือ การใช้ปัญญา กอปรภาษา อย่างสุขุมลุ่มลึก อดทนกล่าวเรื่องจริง และอิงพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้เท่านั้น ครั้งหนึ่งมีคนดำ พระอนนททัฬหว่า ทำไมพระองค์ไม่เสด็จหนีพวกที่ดำ พระองค์ถามว่า หากมีคนมาดำอีกจะทำอย่างไร อีกกรณีหนึ่งภรรยาของพราหมณ์คนหนึ่ง กล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าบ่อยๆ สามิเกิดความรำคาญ จึงคิดอยากไปประวาทะกับพระองค์ พอไปถึงก็ทูลถามพระองค์ว่า ข้าอะไรเสียได้จึงจะอยู่เป็นสุขพระพุทธเจ้าตรัสว่า ข้าความโกรธ จะเป็นสุข (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จนกลายเป็นคำสอนที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน โดยผ่านทางพระไตรปิฎก ถึงกระนั้น พระสงฆ์ยังต้องเผยแผ่แก้ปัญหาระยะยาวอยู่เสมอ

ดังนั้นจึงเป็นการแก้ปัญหาพฤติกรรมตามจริต การอบรมจิตใจ ฝึกจิตให้สงบ ระวังกิเลสให้เบาบางลง เข้าใจในหลักธรรมคำสอนที่พระองค์ทรงสอน เช่น อริยสัจ 4 เป็นต้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) ดังที่พระธรรมปิฎกกล่าวถึงการแก้ปัญหของพระองค์มี 3 ลักษณะคือ

1. แก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อนเช่น พฤติกรรมของตนเอง แก้ตามจริตของตน เรียกว่าแก้ปัญหาล้วนต้น (ศีล)
2. การพยายามปราบจิตโดยการอบรมจิตใจ ฝึกจิตให้สงบ ระวังกิเลสให้เบาบางลงเรียกว่า การแก้ปัญหในระดับชั้นกลาง (สมาธิ)
3. การเข้าใจระบบธรรมชาติ อย่างที่มั่นคงเป็น เข้าใจในหลักที่พระองค์ทรงสอนเพื่อให้แจ้งในหลักคำสอนเช่น อริยสัจ 4 การแก้ปัญหาล้วนนี้ เรียกว่า ระดับขั้นสูงสุด (ปัญญา) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

องค์ความรู้ใหม่

สรุป

การใช้ภาษาในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า สามารถสรุปได้ 2 ประเภท ดังนี้ (1) **การใช้ภาษาแบบทางการ** (Formal Language) ภาษาที่พบคือ ภาษาที่เป็นคำเดิมหรือภาษาที่พวกพราหมณ์ใช้กันอยู่ แต่จะให้ความหมายใหม่ตามที่พระองค์สอน โดยมุ่งเน้นที่ความหมายแบบตรงไปตรงมา ได้สาระ ได้ความจริงตามกฎของธรรม เช่น คำว่า **อริยะ** ความหมายเดิมคือ ลูกของพระพรหม ซึ่งหมายถึงผู้บริสุทธิ์ ผู้ประเสริฐ ส่วนความหมายใหม่คือความจริงของชีวิต ไม่มีใครสร้าง ไม่มีใครกำหนด เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ ประเสริฐเพราะหมดจากความทุกข์ทั้งหลาย (2) **การใช้ภาษาเชิงเนื้อหา** (Material Language) เป็นภาษาที่เปลี่ยนแปลงตามกาล ไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับผู้พูดเป็นหลัก เช่น พระองค์ตรัสกับโจรองคฺคัลมาว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” ซึ่งมีความหมายที่แท้จริงว่า “เราหยุดจากการทำชั่ว แต่ท่านยังไม่หยุด ยังคิดจะฆ่าอีก” เสน่ห์ของภาษาประเภทนี้คือทำให้ผู้ฟังเกิดความสงสัย ตีความ และสื่อสารตอบ ซึ่งอาจเข้าใจไม่ตรงกับผู้สื่อก่อนที่จะได้คำตอบที่ถูกต้องตามความหมายหรือความต้องการของผู้สื่อ ผลที่ได้จากการใช้ภาษาสื่อสารของพระพุทธเจ้าคือทำให้ผู้ฟังธรรมเกิดความสนใจ ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นที่พึงของชีวิต และปฏิบัติตามเพื่อความพ้นทุกข์หรือได้รับความสุขในการดำเนินชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- กรุณา กุศลาสัย. (2544). อินเดียนทวีปที่น่าทึ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดือน คำดี. (2545). ศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). ภาษาคน ภาษาธรรม เรามา “กิน” เวลาถิ่นเกิด. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2547). จาริกบุญ จาริกธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- _____. (2556). พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 8. พิมพ์สวย จำกัด.
- ประมะ สดะเวทิน. (2537). การสื่อสารมวลชน กระบวนการและทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ราตรี พัฒนรังสรรค์. (2542). พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วศิน อินทสระ. (2535). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2513). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.
- แสง จันทรงาม. (2540). วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- สนิท ศรีสำแดง. (2534). พระพุทธศาสนากับหลักการศึกษ ภาคทฤษฎี ความรู้. กรุงเทพมหานคร: นีลนารการพิมพ์.
- สมฤดี วิศทเวทย์. (2546). ภาษากับความจริงในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารพุทธศาสนศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 10(1), 6-108.

การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

The development of administrative abilities in the bachelor of education
program of Thai teaching program at Mahamakut Buddhist University,
Roi Et Campus

พระมหาอำนาจ มหาวิโร

Phramahaumnuoy Mahaviro

กุสุมา สุ่มมาตร

Kusuma Soommat

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

E-mail: kusuma3083@gmail.com

Received: 21 April 2023; Revised: 29 April 2023; Accepted: 29 April 2023

บทคัดย่อ

การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารเป็นหัวใจของการพัฒนาหลักสูตร หากการพัฒนาขาดสมรรถนะทางการบริหาร การพัฒนาจะล้มเหลว เนื่องจากระบบบริหารไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน สาเหตุหลักมาจากปัญหาของระบบบริหารหลักสูตร เช่น ระบบบริหารหลักสูตรมีขนาดใหญ่ มีขั้นตอนมาก ลำบาก และไม่สามารถนำโครงการพัฒนาไปปฏิบัติได้ ปัจจุบันการบริหารหลักสูตรมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการแก้ปัญหาโดยรับเอาวิธีการบริหารหลักสูตรมาใช้โดยวิเคราะห์ข้อมูลของบริหารหลักสูตรและกำหนดกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของบริหารหลักสูตร กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารหลักสูตรมี 2 กลยุทธ์ ได้แก่ การแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือการจัดการความรู้ และบริหารหลักสูตรเพื่อวางรากฐานในการเปลี่ยนแปลงระยะยาว ทั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นของหลักสูตรมี 5 ด้าน ดังนี้ ด้านความทันสมัยของหลักสูตรด้านผู้เรียน ด้านศิษย์เก่า ด้านผู้ผลิตบัณฑิต ด้านผู้ใช้บัณฑิต จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้วิจัยจึงขอเสนอการปรับปรุงโดยการเพิ่มรายวิชาใหม่ 2 รายวิชา ได้แก่ การจัดการเรียนรู้วรรณคดี การผลิตสื่อการสอนภาษาไทย ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อความรู้ความสามารถของบัณฑิตในหลักสูตร จำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปานกลาง และกลุ่มมากที่สุด โดยกลุ่มปานกลางมี 2 ข้อ ได้แก่ มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีทักษะความเข้าใจ การนำไปใช้ตามแนวทางวิชาชีพครู และกลุ่มมากที่สุดมี 7 ข้อ เช่น มีความรู้ความสามารถด้านภาษาไทย มีความรู้ความสามารถและทักษะใน การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มีทักษะชีวิตและสำนึกดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

คำสำคัญ: การพัฒนา, สมรรถนะ, การบริหาร

Abstract

The development of administration competence is at the heart of development Administration, if the development is lacking in administrative capacity. Development will fail. Because the management system cannot meet the needs of the people. The main cause is the problem of the bureaucracy such as the bureaucracy is large, has a lot of delay, and cannot be implemented. Currently, curriculum management has changed its approach to solving problems by adopting curriculum management methods by analyzing curriculum management information and setting strategies to suit curriculum management problems and needs. There are two strategies used to improve curriculum service performance: Seeking a network of cooperation, knowledge management and curriculum management to lay the foundation for long-term change. In this regard, there are 5 aspects of the factors that affect the needs of the curriculums follows : The modern aspect of the curriculum, undergraduate students, Bachelor's degree graduates, graduate producer, graduate users based on the analysis of stakeholder data, the researcher therefore proposes an improvement by adding 2 new subjects: Literature Learning Management, Production of teaching materials in Thai language. The opinions of the stakeholders on the knowledge and competence of graduates in the program are classified into 2 groups: the moderate group and the most group. The middle group had 2 issues: knowledge and ability to solve problems of learners systematically have comprehension skills Implementation according to teacher. And the most group has 7 items, such as knowledge and proficiency in Thai. Have knowledge, ability and skills in learning management in the field of Thai language teaching. Have life skills and a good sense of national, religious and monarchical institutions.

Keywords: Development, Performance, Administration

บทนำ

สมรรถนะทางการบริหาร นับเป็นหัวใจของการบริหารการพัฒนา เพราะการบริหารการพัฒนา มีฐานคิดว่าการขาดสมรรถนะทางการบริหารเป็นสาเหตุสำคัญของการด้อยพัฒนา กระบวนการบริหารการพัฒนาต้องทางแก้ไขสมรรถนะทางการบริหาร เริ่มจากการวิเคราะห์บริบทการบริหารการพัฒนาของบริหารหลักสูตร เลือกกลยุทธ์และนำกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารไปปฏิบัติ (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2558) ซึ่งการบริหารในที่นี้มุ่งประเด็นการดำรงอยู่ของหลักสูตร และความต้องการจำเป็นของหลักสูตรในทศวรรษการศึกษา คือ หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร

ทั้งนี้ ประเด็นการขาดการพัฒนา คือ การเพิ่มความเหลื่อมล้ำและทำให้เกิดช่องว่างระหว่างบัณฑิตผู้ใช้บัณฑิต และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ปัญหาการพัฒนาลักษณะเนื่อง เพราะขาดกลไกการบริหารหลักสูตรด้วยกลไกทางวิชาการมากกว่ากลไกการประกันคุณภาพการศึกษา (Bryant and White, 1982) อาจกล่าวได้ว่า ผู้บริหารหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรนั้น ซึ่งภาระงานส่วนใหญ่ถูกขับเคลื่อนด้วยกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของปัญหามากกว่าการแก้ไข เช่น ผู้บริหารหลักสูตรสนใจรักษาสถานภาพเดิมมากกว่าการเปลี่ยนแปลง จึงไม่กระจายอำนาจหรือทรัพยากรและไม่สนใจตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน แต่มีผู้โต้แย้งว่าปัญหาการบริหารหลักสูตรมีรากฐานมาจากพฤติกรรมของผู้บริหาร จึงต้องแก้ที่ตัวผู้บริหารและความจริงยังมีปัญหาจากการขาดสมรรถนะทางการบริหารและปัญหาโครงสร้างองค์การด้วย สำหรับการขาดสมรรถนะทางการบริหารเป็นการขาดความสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน แสดงออกโดยการมีระบบบริหารหลักสูตรขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยขั้นตอนที่ล่าช้ามากกว่าที่จะให้บริการและนำโครงสร้างไปปฏิบัติอย่างรวดเร็ว สมรรถนะทางการบริหารด้านความต้องการจำเป็นเปรียบเสมือนกับการเก็บกวาดบ้านเมื่อเก็บกวาดบ้านได้ดีก็ไม่มีสิ่งเกะกะ สภาพแวดล้อมอุปกรณ์เหมาะสมแก่การทำงาน

การมีส่วนร่วมของอาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน

ลักษณะทั่วไปของการบริหารภาคบริหารหลักสูตรในบริหารหลักสูตรกำลังพัฒนา คือ เน้นการจัดการประชาชน แต่ประชาชนมีอิทธิพลต่อการจัดการของระบบบริหารหลักสูตรน้อยมาก วัฒนธรรมและโครงสร้างของระบบบริหารหลักสูตรเน้นการตัดสินใจรวมศูนย์จากบนลงล่าง มีอิสระที่จะกำหนดว่าใครควรได้รับการอะไรและมีฐานคิดว่าข้าบริหารหลักสูตรอยู่เหนือผู้รับบริการ ด้วยประการนี้ ประชาชน กลุ่มและองค์การจึงมีบทบาทน้อยหรือไม่มีส่วนตัดสินใจว่าเขาควรจะได้รับบริการอะไรและมีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริการต่ำ ปัญหาทั้งหมดที่วิเคราะห์มานี้แก้ไขได้โดย “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของระบบบริหารหลักสูตรจนกระทั่งระบบบริหารหลักสูตรต้องให้บริการตามที่ประชาชนต้องการและปรารถนา

ปัญหามีอยู่ว่าระบบบริหารหลักสูตรจะปรับปรุงเพื่อนำเอาผู้รับประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจและจัดการกิจกรรมสำคัญได้หรือไม่ เรื่องนี้ คอร์ทเทน (Korten; cited in Turner and Hulme, 1997) เสนอว่า ความเป็นไปได้โดยการใช้แนวทางกระบวนการเรียนรู้ (learning process approach) ซึ่งเสนอให้ชาวบ้านและคณะกรรมการบริหารหลักสูตรแบ่งปันความรู้และทรัพยากรในการออกแบบโครงการ ทำให้ความต้องการของผู้รับประโยชน์และสมรรถนะของข้าบริหารหลักสูตรสอดคล้องกัน และใช้แนวทางความเหมาะสมตามสถานการณ์ (contingency approach) ซึ่งต้องการให้องค์การมีความยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและเรียนรู้จากการปฏิบัติ ส่วนนักวิชาการต่างบริหารหลักสูตร เช่น จอห์นสัน และคลาร์ก (Johnson and Clark; cited in Turner and Hulme, 1997) เตือนคนที่มองการมีส่วนร่วมเป็นของได้เปล่าและมีจำนวนไม่จำกัดว่า การมีส่วนร่วมมีต้นทุนสำหรับคนจน เขาจะลงทุนมีส่วนร่วมต่อเมื่อเชื่อว่าการมีส่วนร่วมให้ประโยชน์แก่เขา ตัวอย่าง หน่วยงานบริหารเขื่อนแห่งชาติ (the National Irrigation Administration or NIA) ในฟิลิปปินส์เดิมหน่วยงานนี้ทำหน้าที่เฉพาะการก่อสร้างเขื่อน แต่ ค.ศ. 1974 ได้รับคำสั่งให้หาความสนับสนุนจากชุมชนด้วย หน่วยงานนี้จึงนำแนวทางการมีส่วนร่วมมาใช้จัดการ จึงต้องเปลี่ยนวัฒนธรรม

หน่วยงานให้ยอมรับการโต้ตอบจากขวามามากขึ้น ด้านการประเมินผลก็เปลี่ยนไปวัดตัวชี้วัดที่สะท้อนความต้องการและการกระทำของขวามา อีกทั้งงบประมาณของหน่วยงานระดับจังหวัดส่วนหนึ่งได้มาจากการชำระเงินของขวามา จึงเป็นแรงกระตุ้นให้หน่วยงานปรึกษาหารือกับขวามา

จากที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวได้ว่า การบริหารภาคบริหารหลักสูตรในบริหารหลักสูตรกำลังพัฒนา เน้นการจัดการประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างข้าบริหารหลักสูตรกับผู้รับบริการ การจัดกิจกรรมของระบบบริหารหลักสูตรจนกระทั่งระบบบริหารหลักสูตรจะต้องให้บริการตามที่ประชาชนต้องการและปรารถนา เปลี่ยนวัฒนธรรมหน่วยงานบริหารหลักสูตรโดยให้ยอมรับการโต้ตอบจากผู้รับบริการมากขึ้น ด้านการประเมินผลก็เปลี่ยนไปวัดตัวชี้วัดที่สะท้อนความต้องการของผู้รับบริการมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรียนระหว่างกันมากขึ้น

กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหาร

การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารต้องสอดคล้องกับปัญหาการพัฒนาของแต่ละบริหารหลักสูตรสำหรับการพัฒนากลยุทธ์เฉพาะที่ชัดเจนต้องอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลและบริบทของแต่ละบริหารหลักสูตร แต่โดยหลักการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารแล้ว กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารต้องไม่ทำลายพื้นฐานเดิมของการพัฒนา เช่น อำนาจของผู้นำทางการเมืองและระบบบริหารหลักสูตรเดิมไม่สนับสนุน การพัฒนาจะดำเนินไปได้ยากมาก นอกจากนั้น ยังต้องวิเคราะห์กลยุทธ์โดยแบ่งออกเป็นระยะสั้นและระยะยาว ด้วย เพราะกลยุทธ์ทั้งสองระยะให้ผลแตกต่างกันและมีผลเชื่อมโยงต่อกัน สำหรับกลยุทธ์ทั่วไปของการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารที่ใช้อยู่ในบริหารหลักสูตรกำลังพัฒนาหลายบริหารหลักสูตรมี 2 กลยุทธ์ ดังนี้ (LaPalombara, 1971)

1. การสนับสนุนทางการเมือง

การเพิ่มหรือปรับปรุงสมรรถนะทางการบริหารจะเกิดขึ้นได้ยาก หากผู้นำทางการเมืองไม่สนับสนุน โดยเฉพาะกรณีที่ข้าบริหารหลักสูตรเป็นผู้นำทางการเมืองด้วย อาจเป็นไปได้ทั้งอุปสรรคและโอกาสของการเปลี่ยนแปลงระบบบริหาร เพราะผู้นำที่มีอำนาจทางการเมืองเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลง จะสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทันที แต่หากผู้นำไม่เห็นด้วย การเปลี่ยนแปลงก็อาจจะเป็นไปได้ไม่ได้

ส่วนกรณีที่ข้าบริหารหลักสูตรไม่ได้เป็นผู้นำทางการเมืองนั้น สังเกตได้ว่าจะแสดงบทบาทผู้พิทักษ์บริหารหลักสูตรหรือไม่ ไม่ว่ากรณีใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางการบริหารต้องการให้ผู้นำทางการเมืองกำหนดลำดับความสำคัญของจุดมุ่งหมาย และหนีไม่พ้นที่ผู้อยู่ในระบบบริหารจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง หากโครงการดังกล่าวไม่มีลำดับความสำคัญหรือไม่ได้รับความไว้วางใจจากผู้นำทางการเมืองแล้ว จะไม่มีผลทางการปฏิบัติ

2. บริหารหลักสูตร

การบริหารหลักสูตร หมายถึง การพิจารณาความต้องการจำเป็นของการดำรงอยู่ของหลักสูตร โดยมีองค์ประกอบของเนื้อหาหลักสูตร และความต้องการของผู้มีเสียได้ส่วนเสียกับหลักสูตร ซึ่งมีปัจจัย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความทันสมัยของหลักสูตร ด้านผู้เรียน ด้านศิษย์เก่า ด้านผู้ผลิตบัณฑิต ด้านผู้ใช้บัณฑิต ซึ่งในที่นี้เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยมีขอบเขตของประชากร ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ นักศึกษาชั้นปี 1 และ 2 ที่มีแนวโน้มเปลี่ยนมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศิษย์เก่าของหลักสูตร ครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผู้บริหารในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผู้บริหารและคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รวมทั้งสิ้นจำนวน 590 รูป/คน 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และคณาจารย์ กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ เครจซี่และมอร์แกน (R.V.Krejcie & D.W.Morgan, อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ขนาดตัวอย่าง 182 รูป/คน และผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และดำเนินการจับสลากอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ผลปรากฏดังตารางที่ 1

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความ ต้องการจำเป็นของ หลักสูตร	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI (I-D)/D	ลำดับ ความ สำคัญ
	Mean (D)	SD.	ระดับ	Mean (I)	SD.	ระดับ		
1) ด้านความทันสมัยของ หลักสูตร	3.48	0.72	ปาน กลาง	4.64	0.51	มาก ที่สุด	0.33	5
2) ด้านผู้เรียน	3.33	0.82	ปาน กลาง	4.67	0.51	มาก ที่สุด	0.40	1
3) ด้านศิษย์เก่า	3.38	0.75	ปาน กลาง	4.62	0.52	มาก ที่สุด	0.36	3
4) ด้านผู้ผลิตบัณฑิต	3.37	0.79	ปาน กลาง	4.61	0.52	มาก ที่สุด	0.36	2
5) ด้านผู้ใช้บัณฑิต	3.42	0.75	ปาน กลาง	4.61	0.53	มาก ที่สุด	0.34	4
รวม	3.39	0.76	ปาน กลาง	4.63	0.51	มาก ที่สุด	0.36	-

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าด้านความทันสมัยของหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลางแต่ในแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะให้พัฒนารายวิชาเอกให้มีลักษณะวิชาด้านการสอนภาษาไทย 2 รายวิชา ได้แก่ วิชาทักษะการสอนภาษาไทย อิทธิพลวรรณคดีต่างประเทศต่อวรรณคดีไทยซึ่งจากความคิดเห็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงปรับปรุงหลักสูตรด้านรายวิชาเอก โดยจัดทำรายวิชาใหม่ 2 วิชาได้แก่ การจัดการเรียนรู้วรรณคดี การผลิตสื่อการสอนภาษาไทย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อความรู้ความสามารถของบัณฑิตในหลักสูตร ดังตารางที่ 2

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อความรู้ความสามารถของบัณฑิตในหลักสูตร	Mean (I)	SD.	ระดับ
1.	มีความรู้ความสามารถด้านภาษาไทย	4.61	0.52	มากที่สุด
2.	มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดการเรียนรู้สาขาวิชาภาษาไทย	4.67	0.53	มากที่สุด
3.	มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ	3.48	0.81	ปานกลาง
4.	มีทักษะความเข้าใจ การนำไปใช้ตามแนวทางวิชาชีพครู	3.42	0.84	ปานกลาง
5.	มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ทางด้านภาษาไทยได้อย่างเหมาะสม	4.50	0.53	มากที่สุด
6.	มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งด้านวิชาการและด้านวิชาชีพครู	4.64	0.54	มากที่สุด
7.	มีการกำกับตนด้วยคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา	4.69	0.51	มากที่สุด
8.	มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล	4.67	0.49	มากที่สุด
9.	มีทักษะชีวิตและสำนึกดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	4.69	0.51	มากที่สุด
รวม		4.37	0.47	มาก

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อความรู้ความสามารถของบัณฑิตในหลักสูตร จำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปานกลาง และกลุ่มมากที่สุด โดยกลุ่มปานกลางมี 2 ข้อ ได้แก่ มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีทักษะความเข้าใจ การนำไปใช้ตามแนวทางวิชาชีพครู และกลุ่มมากที่สุดมี 7 ข้อ ได้แก่ มีความรู้ความสามารถด้านภาษาไทย มีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดการเรียนรู้สาขาวิชาภาษาไทย มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ทางด้านภาษาไทยได้อย่างเหมาะสม มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งด้านวิชาการ และด้านวิชาชีพครู มีการกำกับตนด้วยคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา มีความสามารถในการทำงานร่วมกับ

ผู้อื่น และยอมรับ ความแตกต่างระหว่างบุคคล มีทักษะชีวิตและสำนึกดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

สรุปว่า กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหาร มี 2 ปัจจัยที่สำคัญ คือ 1. ความสนับสนุนทางการเมือง การสนับสนุนของผู้นำทางการเมืองเป็นสิ่งสำคัญต่อการปรับปรุงสมรรถนะทางการบริหาร หากผู้มีอำนาจทางการเมืองเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลง จะสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ทันที 2. บริหารหลักสูตร เป็นการวางรากฐานการเปลี่ยนแปลงระยะยาว ถือว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการบริหาร อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มสมรรถนะของมนุษย์กับความสามารถของระบบบริหารหลักสูตรที่จะตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม ระบบบริหารหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาจึงควรยกระดับหรือปรับปรุงสาขาที่ขาดแคลนให้มีความเหมาะสม ความต้องการการพัฒนาเป็นขั้นตอนสำคัญและความสำเร็จขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดเพื่อให้เข้าใจความสำคัญของมิติการบริหารในการพัฒนาบริหารหลักสูตร

การเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริหารพัฒนาหลักสูตร

การบริหารหลักสูตรพัฒนามีแง่มุมที่แตกต่างไปจากบริหารหลักสูตรการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เช่น การประกันคุณภาพการศึกษาระดับวิทยาเขต ระดับมหาวิทยาลัยหลายด้าน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการพัฒนา รวมถึงจุดมุ่งหมายของนโยบายที่ต้องการสร้างความเป็นธรรม (equity) และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (structural change) การปรับโครงสร้างมีกลยุทธ์และเทคนิคหลายอย่าง เช่น การขจัดความล่าช้า การลดขนาดองค์กร การกระจายอำนาจ การปรับปรุงและการตอบสนองต่อผู้รับบริการ เหตุผลของการปรับโครงสร้างมาจากทฤษฎีองค์การที่ว่า เราสามารถออกแบบโครงสร้างองค์การใหม่เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การได้ โครงสร้างไม่ใช่กล่องสี่เหลี่ยมและการลากเส้นเชื่อมโยงดังที่ปรากฏในแผนผังองค์การ แต่เป็นผลมาจากการแบ่งงานออกเป็นง่ายย่อย ๆ และรวมงานทั้งหมดเข้าด้วยกันด้วยการประสานงาน สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างองค์การมีอยู่ 3 มิติ ได้แก่

1) ความเป็นทางการ (formalization) หมายถึง ระดับการจัดงานในองค์การให้เป็นมาตรฐาน เช่น งานเสมียนมีความเป็นทางการสูง หมายความว่า มีกฎเกณฑ์และขั้นตอนเฉพาะซึ่งกำหนดว่าควรทำอะไร ทำอย่างไร และทำเมื่อใด ส่วนงานที่มีความเป็นทางการต่ำ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย จะใช้ดุลพินิจในการทำงาน แก่ผู้ดำรงตำแหน่ง

2) ความซับซ้อน (complexity) หมายถึง ระดับการจำแนก (differentiation) ในองค์การ แสดงออกในรูปการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน การจัดกลุ่มกิจกรรมเป็นแผนงาน ฝ่าย และส่วน จำนวนระดับชั้นในองค์การ จำนวนตำแหน่งที่อยู่ภายใต้การควบคุมของหัวหน้างาน และการกระจายกิจกรรมงานออกตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

3) การรวมอำนาจ (centralization) หมายถึง ระดับการรวมอำนาจการตัดสินใจ เช่น ผู้บริหารระดับสูงตัดสินใจทั้งหมด เป็นการรวมอำนาจสูง ส่วนการตัดสินใจที่กระจายไปสู่องค์กร เป็นการกระจายอำนาจ

สรุปว่า แนวทางการบริหารการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหาร พยายามเปลี่ยนจากการรับเอาแนวทางของต่างบริหารหลักสูตร มาเป็นการค้นหาแนวทางของตนเองและมุ่งปฏิบัติมากขึ้น เนื่องจากแนวทางของต่างบริหารหลักสูตรไม่ตรงกับปัญหาและความต้องการของบริหารหลักสูตรกำลัง

พัฒนา จึงต้องมีการปรับโครงสร้างกลยุทธ์และเทคนิคหลายอย่าง เช่น การขจัดความล่าช้า การลดขนาดองค์กร การกระจายอำนาจ การปรับปรุงและการตอบสนองต่อผู้รับบริการ เหตุผลของการปรับโครงสร้างองค์กรใหม่เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรได้ โครงสร้างองค์กรมีอยู่ 3 มิติ ได้แก่ 1) ความเป็นทางการ หมายถึง ระดับการจัดงานในองค์กรให้เป็นมาตรฐาน 2) ความซับซ้อน หมายถึง ระดับการจำแนก แบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน 3) การรวมอำนาจ หมายถึง ระดับการรวมอำนาจการตัดสินใจ เช่น ผู้บริหารระดับสูงตัดสินใจทั้งหมด เป็นการรวมอำนาจสูง ส่วนการตัดสินใจที่กระจายไปสู่องค์กร เป็นการกระจายอำนาจ

ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหาร ที่จะสามารถนำพาหรือยกระดับขีดความสามารถทางการบริหารเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาบริหารหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ผู้เขียน พัฒนาเป็นกรอบแนวคิด การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหาร จากทั้ง 4 ลักษณะ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้

สรุป

สมรรถนะทางการบริหารเป็นหัวใจของการบริหารการพัฒนา หากการพัฒนาขาดสมรรถนะทางการบริหาร การพัฒนาจะล้มเหลว เนื่องจากระบบบริหารไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน สาเหตุหลักมาจากปัญหาของระบบบริหารหลักสูตร เช่น ระบบบริหารหลักสูตรเดียวกันแต่หลายวิทยาเขตนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีขนาดใหญ่ มีขั้นตอนมาก ล่าช้า และไม่สามารถนำโครงการพัฒนาไปปฏิบัติได้

การบริหารหลักสูตร เป็นการวางรากฐานการเปลี่ยนแปลงระยะยาว ถือว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการบริหาร การบริหารภาคบริหารหลักสูตรในบริหารหลักสูตรกำลังพัฒนา เน้นการจัดการประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารหลักสูตรกับผู้รับบริการ การจัดกิจกรรมของระบบบริหารหลักสูตรจนกระทั่งระบบบริหารหลักสูตรจะต้องให้บริการตามที่ประชาชนต้องการและปรารถนา เปลี่ยนวัฒนธรรมหน่วยงานบริหารหลักสูตรโดยให้ยอมรับการโต้ตอบจากผู้รับบริการมากขึ้น ด้านการประเมินผลก็เปลี่ยนไปวัดตัวชี้วัดที่สะท้อนความต้องการของผู้รับบริการมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรียนระหว่างกันมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2558). การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- Bryant and White. (1982). Managing development in the third world. Colorado: Westview Press.
- LaPalombara, Joseph. (1971). Alternative strategies for developing administration capabilities in emerging nation. In Riggs, Fred W., ed. Frontiers of development administration. Tennessee: Duke University Press.
- Turner and Hulme. (1997). Governance administration and development: making the state wor. London : MacMillan Press.

ทานบารมีของพระโพธิสัตว์ ในวรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา เรื่องแม่เสือลูกอ่อน
The Height of Generosity in Sanskrit Work Jatakamala Entitled
'The Story Of the Tigress'

สำราญ อูระตา

Samran Dhurata

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Thai Language Program Faculty of Humanities and Social Sciences Buriram Rajabhat University

Email: samran.tt@bru.ac.th

Received: 22 April 2023; Revised: 28 April 2023; Accepted: 29 April 2023

บทคัดย่อ

ชาดกมาลา มีความหมายว่า พวงมาลัยแห่งชาดก แต่งโดยกวีชื่อ ศุระ หรืออารยศุระ รูปแบบของการแต่งคล้ายคลึงกับคัมภีร์สุตราลังการ หรือคัมภีร์กัลปนาถนันทิติกาของท่านอัสวโมหะ จารึกด้วยภาษาสันสกฤตผสม หรือภาษาสันสกฤตพื้นทาง ใช้สำหรับจารึกหลักธรรม และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา

ชาดกมาลา ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า ร้อยกรองขึ้นในสมัยใด แต่มีหลักฐานที่สามารถสืบค้นได้ดังนี้ มีเรื่องราวบางเรื่องปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังถ้ำอชันตา และภรตสถูป มีจารึกบอกไว้ว่า มีที่มาจากชาดกมาลาของอารยศุระ เมื่อพิจารณาจากตัวหนังสือ จารึก น่าจะมีอายุราว ค.ศ. 600 นอกจากนี้ ยังมีงานชิ้นหนึ่งของท่านถูกแปลเป็นภาษาจีน ประมาณ ค.ศ. 434

ชาดกมาลา มีชาดกทั้งสิ้น 34 เรื่อง แต่งเป็นร้อยแก้ว และร้อยกรองสลับกันไป มีลักษณะคล้ายชาดกที่ปรากฏในวรรณคดีชาดก และจริยาปิฎกฝ่ายบาลี เนื้อหากล่าวถึงชีวิตของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติต่าง ๆ รวมถึงการบำเพ็ญบารมีเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ ความเป็นพระพุทธเจ้า บทบาทสำคัญอย่างยิ่งของพระโพธิสัตว์อีกประการหนึ่ง คือ ความเมตตากรุณา การสละชีวิต และร่างกายเป็นทานแก่สรรพสัตว์ โดยเฉพาะชาดกเรื่องที่ 1 เรื่องแม่เสือลูกอ่อน ซึ่งกล่าวถึงบทบาทการให้ทานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์โดยตรง จากการวิเคราะห์การบริจาทานของพระโพธิสัตว์ในวรรณคดีสันสกฤต เรื่อง แม่เสือลูกอ่อนพบว่า พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญทานบารมีใน 4 ลักษณะ คือ 1. บริจาคร่างกายของตนเองเป็นทาน 2. จุดมุ่งหมายของการบริจาทาน คือ เพื่อสงเคราะห์ 3. องค์ประกอบของการบริจาทานสมบูรณ์ทั้ง 3 ส่วน คือ พระโพธิสัตว์ คือ ผู้ให้ แม่เสือลูกอ่อน คือ ผู้รับ และไทยธรรม คือ ร่างกายพระโพธิสัตว์ 4. อานิสงส์การบริจาทาน คือ พระโพธิสัตว์ไปเกิดบนสวรรค์

คำสำคัญ : การบำเพ็ญทานบารมี, วรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา, แม่เสือลูกอ่อน.

Abstract

Jatakamala meaning garland of birth stories was composed by the Poet Shura or Aryashura. The writing style is similar to Ashvaghosa's Sutralankara or Kalpanamanthitika which inscribed by Mixed Sanskrit or Buddhist Hybrid Sanskrit. Jatakamala is used for recording dhamma and Buddhist stories.

There was no clear evidence for Jatakamala to tell that when it was composed. However, there were some evidences for identification as follow: There were some stories found from mural paintings in Ajanta Caves and Parahut Stupa which there was an inscription telling that the stories were from Aryashura's Jatakamala. Considering the age of the letters, the inscription might be at CE 600. Moreover, one of his works was translated into Chinese around CE 434.

Jataka Mala contains 34 Jataka composed in prose. and verses alternately It is similar to the Jataka that appears in the Jataka literature. and Pali ethics. The content describes the life of the Buddha in his past lifes, including his asceticism when he was a Bodhisattva in order to attain his ultimate goal of becoming a Buddha. Another very important role of a Bodhisattva is mercy, surrendering one's life and body to all beings, especially, the 1st Jataka entitled. The Tigress which mentioned an act of great charity of the Bodhisattva directly. From the analysis of Bodhisattva's alms giving in Sanskrit literature, the story of a mother and baby tiger found that Bodhisattvas have given alms in 4 ways: 1. Donating their own bodies as alms 2. The purpose of alms giving is to help 3. The three components of the complete Bodhisattva is the giver, the tigress is the receiver, and the Bodhisattva's body is offering.

Key Word : Height of Generosity, Sanskrit Work Jatakamala Entitled, The Tigress.

บทนำ

ชาดกมालา มีความหมายว่า พวงมาลัยแห่งชาดก แต่งโดยกวีชื่อ ศุระ หรืออารยศุระ ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าท่านเป็นใคร และเกิดเมื่อใด รูปแบบของการแต่งคล้ายคลึงกับคัมภีร์สูตราลังการ หรือคัมภีร์กัลปนามันจิตติกา ของท่านอัสวโฆษะ (Winternitz, Maurice, 1970) ซึ่งจารึกด้วยภาษาสันสกฤตผสม หรือภาษาสันสกฤตพื้นทาง ซึ่งใช้สำหรับจารึกหลักธรรม และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา (จำลอง สารพัดนึก, 2546) ชาดกมาลา ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า ร้อยกรองขึ้นในสมัยใด และไม่สามารถรู้อายุที่แน่นอนของท่านอารยศุระ แต่มีหลักฐานที่สามารถสืบค้นได้ ดังนี้ มีเรื่องราวบางเรื่องปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังถ้ำอชันดา และภรตสถูป ข้อความจารึกบอกไว้ว่า มีที่มาจากชาดกมาลาของอารยศุระ เมื่อพิจารณาจากตัวหนังสือ จารึกน่าจะมียุคราว ค.ศ. 600 (ผาสุข อินทรารุช, 2543) นอกจากนี้ ยังมีงานชิ้นหนึ่งของท่านถูกแปลเป็นภาษาจีนประมาณ ค.ศ. 434 ดังนั้น อายุของกวีท่านนี้จึงน่าจะอยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 4 (Winternitz, Maurice, 1970) ดังนั้น เมื่อสืบค้นข้อมูลตามระยะเวลาดังกล่าว และจากหลักฐาน คือ อักษรที่ใช้จารึกในจิตรกรรมฝาผนังถ้ำอชันดา รวมถึงผลงานชิ้นอื่น ๆ ของท่าน อารยศุระ ได้รับการแปลเป็นภาษาจีนในช่วง พ.ศ.977 จึงสันนิษฐานว่า อายุของวรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา น่าจะมีมาก่อน พ.ศ.977 และท่าน อารยศุระ ซึ่งมีความรู้

แตกฉานในพระพุทธศาสนา ทรงคุณธรรม มีชื่อเสียงไปไกลถึงประเทศทิเบต เป็นกวีเอกรุ่นหลังท่านอัสวโฆษะ อย่างน้อยที่สุดน่าจะมีชีวิตอยู่ในช่วง พ.ศ.600-800

ชาดกมาลา มีแผนการแต่งสำหรับใช้สั่งสอน เป็นความเรียงเทศนาโวหาร มีชาดกทั้งสิ้น 34 เรื่อง แต่งเป็นร้อยแก้วและร้อยกรองสลับกันไป มีลักษณะคล้ายชาดกที่ปรากฏในวรรณคดีชาดก และจรียาปิฎกฝ่ายบาลี (หลวงรัชการโกศล (แปล), 2541) เนื้อหาในชาดกกล่าวถึงชีวิตของพระพุทธเจ้าในพระชาติต่าง ๆ รวมถึงการบำเพ็ญบารมีเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ ความเป็นพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ บทบาทสำคัญอย่างยิ่งของพระโพธิสัตว์อีกประการหนึ่ง คือ ความเมตตากรุณา การสละชีวิต และร่างกายเป็นทานแก่สรรพสัตว์ โดยเฉพาะชาดกเรื่องที่ 1 เรื่องแม่เสีลูกอ่อน ซึ่งกล่าวถึงบทบาทการให้ทานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์โดยตรง ผู้ศึกษาสนใจศึกษาเนื้อหาในชาดกเรื่องแม่เสีลูกอ่อนโดยละเอียด รวมทั้งศึกษาบทบาทการให้ทานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ในวรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลาให้ลึกซึ้ง โดยกำหนดหัวข้อศึกษาดังต่อไปนี้

ชาดกมาลา มีความหมายว่า พวงมาลัยแห่งชาดก แต่งโดยกวีชื่อ ศูระ หรืออารยศูระ ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าท่านเป็นใคร และเกิดเมื่อใด รูปแบบของการแต่งคล้ายคลึงกับคัมภีร์สูตราลังการ หรือคัมภีร์กัลปนาถนิตติกา ของท่านอัสวโฆษะ (Winternitz, Maurice, 1970) จารึกด้วยภาษาสันสกฤตผสม หรือภาษาสันสกฤตพื้นทาง ซึ่งใช้สำหรับจารึกหลักธรรม และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา (จำลอง สารพัดนึก, 2546) มีแผนการแต่งสำหรับใช้สั่งสอน เป็นความเรียงเทศนาโวหาร มีชาดกทั้งสิ้น 34 เรื่อง แต่งเป็นร้อยแก้ว และร้อยกรองสลับกันไป เนื้อหาในชาดก กล่าวถึงชีวิตของพระพุทธเจ้าในอดีต ที่เกิดในชาติต่าง ๆ รวมถึงการสั่งสมบารมีเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ เนื้อหาอธิบายถึงการบำเพ็ญบารมี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระโพธิสัตว์ หลวงรัชการโกศล (2541) กล่าวว่า ชาดกมาลา มีลักษณะคล้ายชาดกที่ปรากฏในวรรณคดีชาดก และจรียาปิฎกฝ่ายบาลี แต่มีข้อแตกต่าง คือ

1. มีการกำหนดเป็นหัวข้อธรรมะ แต่ไม่ปรากฏเรื่อง และไม่ได้อ้างว่าเป็นพุทธพจน์
2. สรุปหลักธรรมตามหัวข้อ แต่ไม่แสดงการกลับชาติมาเกิดในตอนจบ
3. ชื่อบุคคลในเรื่องไม่พิสดาร หรืออาจไม่กล่าวถึงเลย
4. สำนวนโวหาร ไม่เหมือนบาลีชาดก
5. ชาดกทั้งหมด มี 34 เรื่อง และชาดก 7 เรื่อง ที่ไม่มีในบาลีชาดก แต่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายกัน คือ ชาดกเรื่องที่ 1 แม่เสีลูกอ่อน, ชาดกเรื่องที่ 8 พระเจ้าไมตรีพล, ชาดกเรื่องที่ 10 การบูชายัญ, ชาดกเรื่องที่ 12 พรหมณ์, ชาดกเรื่องที่ 18 ผู้รับบุตร, ชาดกเรื่องที่ 29 ขาวพรหมโลก, ชาดกเรื่องที่ 30 ช้าง

เนื้อหาในวรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา ทั้ง 34 เรื่อง กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีธรรมอย่างหนึ่งของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติ ทั้งที่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ และเทวดา ในแต่ละเรื่อง แต่ละชาติ ล้วนมีการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ที่แตกต่างหลากหลาย บทบาทสำคัญอย่างยิ่งของพระโพธิสัตว์อีกประการหนึ่ง คือ ความเมตตากรุณา การบริจาค หรือการให้ทานแก่สรรพสัตว์ โดยเฉพาะชาดกเรื่องที่ 1 เรื่องแม่เสีลูกอ่อน ที่กล่าวถึงบทบาท คือ การให้ทานอย่างยิ่งของพระโพธิสัตว์โดยตรง ในขณะเดียวกัน เนื้อหาในหนังสือ A History of Indian Literature V.2 Buddhist Literature and Jaina Literature ของ Winternitz ปรากฏเพียงข้อความบางตอนเท่านั้น จึงเป็นอีกเหตุผลสำคัญที่ผู้ศึกษาสนใจศึกษาเนื้อหาในชาดกเรื่องแม่เสีลูกอ่อนโดยละเอียด รวมทั้งศึกษาบทบาทการให้ทานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ในวรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลาให้ลึกซึ้งต่อไป

วรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา เรื่อง แม่เสือลูกอ่อน ต่อการรับรู้ของสาธารณชน

ในอดีตชาติ พระโพธิสัตว์ได้เคยแสดงความกรุณาต่อสรรพสัตว์โดยทั่วไป ไม่คำนึงถึงความสุขของเลย พระองค์เลย ทรงแสดงว่า พระองค์ก็เคยเกิดเป็นสัตว์เช่นเดียวกัน เราทั้งหลายจึงควรมีความศรัทธาเลื่อมใสใน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาดกที่จะแสดงต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการกระทำของพระองค์ในชาติก่อน

1. ปฐมวัยและอุปนิสัยแห่งพระโพธิสัตว์

ในกาลครั้งหนึ่ง พระโพธิสัตว์อุบัติในสกุลพราหมณ์มหาศาล ผู้มีชื่อเสียงลือ มีจริยาวัตรอันบริสุทธิ์ หนักแน่นในศาสนกิจ มีคุณธรรมอันได้อบรมแล้วในชาติก่อน พร้อมทั้งกุศลที่สะสมมาจึงเจริญวัย และในไม่ช้าก็สามารถศึกษาจนสำเร็จในศิลปะ 18 ประการ เพราะมีอุปนิสัยเอาใจใส่ในการแสวงหาวิชาด้วยความอุตสาหะ พากเพียร และสติปัญญาบารมี สำหรับพวกพราหมณ์ พระโพธิสัตว์เป็นบรมครู ดุจดั่งคัมภีร์ไตรเพท สำหรับเหล่ากษัตริย์ ท่านเป็นที่นับถือดุจดั่งพระราชอาชิตี สำหรับมหาชนทั่วไป ท่านเป็นดุจท้าวสหสนันย์ และสำหรับ นักศึกษาท่านก็เป็นประหนึ่งบิดาผู้พร้อมที่จะอนุเคราะห์ด้วยการสั่งสมบุญมาแต่อดีตชาติ ความสมบูรณ์ด้วย โภคทรัพย์ อีสริยยศ กิตติคุณ ก็บังเกิดแก่พระโพธิสัตว์ แต่ท่านก็มีได้โยติต่อสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ปัญญาของท่าน บริสุทธิผ่องใสด้วยการพิจารณาธรรมอยู่เป็นประจำ จึงชินแก่การที่จะสละโลกียสมบัติ กุศลกรรมในชาติก่อน ชำระจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ เห็นบาปกรรมหลายอย่างลุ่มโลกียสุขรอบด้าน พระโพธิสัตว์จึงสละฆราวาสวิสัย ออกไปสำนักพักอยู่ ณ ภูเขาแห่งหนึ่ง เพื่อบำเพญภาวนา ท่านเป็นผู้มีเมตตากรุณาแผ่ไพศาลทั่วไป แม้แต่ดวง จิตของสัตว์ดิรัจฉานที่ดุร้ายก็รับรู้ได้ ทำให้สัตว์ร้ายเหล่านั้นงดเว้นเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และอาศัยอยู่ ด้วยกันอย่างสงบ

พระโพธิสัตว์บำเพญพรตจริยาวัตรโดยบริสุทธิ์ สรรวมอินทรีย์มีสันโดษ เปี่ยมไปด้วยกรุณาแผ่เมตริจิต แก่ประชาชนทั่วไป ไม่ใช่เพียงต่อมนุษย์ แม้แต่สัตว์ดิรัจฉานก็เป็นมิตรของท่านเช่นกัน ท่านเป็นผู้มักน้อย ไม่มี มารยา ตัณหา กามารมณ์ จึงเป็นที่สรรเสริญเคารพบูชาของเทพทั่วไป ชาวที่พระโพธิสัตว์สละเพศฆราวาส บำเพญพรตเป็นมุนีนั้น ทำให้บรรดาผู้มีความรักนับถือคุณธรรมเมื่อยังถือเพศคฤหัสถ์ ละครอบครัว และญาติ ติดตามมาสู่สำนักของท่าน เพื่อเป็นสาวกแสวงหาความพ้นทุกข์ พระองค์สั่งสอนสาวกให้ตั้งอยู่ในศีล พรหมจรรย์ สวรรอินทรีย์ให้ผ่องใส มีวิริยะเป็นนิจ สละโลกียวัตร มีใจสำรวมเป็นสมาธิภาวนา แผ่เมตตาทั่วไป สาวกหลายรูปได้บรรลุผล คือ พบทางที่จะนำไปยังสถานบรมสุข และชนเป็นอันมากที่ได้รู้ถึงซึ่งหนทางอันจะ ออกไปจากโลกได้ เป็นอันว่า ทวารแห่งอบายได้ถูกปิดและมรรควิธีแห่งบรมสุขเปิดโล่งออกแล้ว

2. เมตตาธรรมและการเผชิญหน้ากับโอกาสในการสงเคราะห์สรรพสัตว์

วันหนึ่ง พระโพธิสัตว์จึงกรมไปตามหุบเหว มีธรรมชาติที่งดงาม อชิตสาวกก็ตามไปด้วย ณ เบื้องล่าง แห่งหุบเขานั้นพระโพธิสัตว์ได้เห็นแม่เสือเกือบจะหมดกำลังเพราะเพิ่งตกลูกใหม่ ๆ มีตาลึกโหล และท้องอัน แห้ง แสดงให้เห็นว่าเสือตัวนั้นกำลังหิวจัด จ้องจะกินลูกซึ่งกระหายจะดูดนม และคลานเข้าหาโดยไว้วางใจแม่ ไม่มีความเกรงกลัว แต่นางแม่กลับชูคำราม ประหนึ่งว่าลูกเหล่านั้นเป็นสัตว์อื่นแปลกมา ภาพนี้กระทำให้พระ โพธิสัตว์ แม้มีใจมั่นคงสำรวมเสมอ สั่นสะเทือนด้วยความสงสารในความทุกข์ของสัตว์ อุปมา ดังพระสุเมรุ สั่นสะเทือนด้วยแผ่นดินไหว เป็นที่น่าพิศวงว่า ที่มีความเมตตาเช่นนั้น แม้จะเคยมีเมตตาสงสารในความทุกข์สาหัส ของตนเองชินอยู่เสมอ ก็อาจจะรู้สึกสัมผัสสั่นไหวในความทุกข์เล็กน้อยของผู้อื่นได้ และความสงสารนี้ทำให้ พระโพธิสัตว์อุทานวาทา ความร้อนใจอยากสงเคราะห์ ทำให้กล่าวซ้ำแก่สาวกด้วยถ้อยคำเหล่านี้ “อนิจจา อนิจจา จงดูวิญญูสงสารนี้หาประโยชน์มิได้ แม้จะกินลูกของตนเอง ความหิวทำให้มันละเมิดกฏของความรัก โอ้อ นอนา ความรักตนเองนี้ร้ายแรงจริงหนอ จนทำให้แม่ปรารถนากินลูกของตนเอง ใครเล่าจะควรอุปถัมภ์บำรุง ศัตรูผู้มีชื่อว่าความรักตนเอง ซึ่งมันอาจบังคับให้ต้องกระทำความกรรมเช่นนี้ ท่านจงรีบไปหาอะไรมาช่วยบรรเทา

ความหิวกระหายของมัน อย่าให้มันทำร้ายลูกของมันและตัวมันเอง ข้าพเจ้าก็จะพยายามช่วยมันมิให้กระทำการอันเลวนี้ได้”

อชิตสาวกก็รับคำรีบไปหาอาหาร แต่พระโพธิสัตว์นั้นมิอุบายจะให้สาวกไปเสียให้พ้น เนื่องจากท่านคิดว่า “ไฉนเราจะไปหาเนื้อจากร่างกายผู้อื่น เมื่อร่างกายของข้าพเจ้าเองก็มีอยู่แล้ว การหาจากผู้อื่นจะเป็นการเสียโอกาสอันดีของเราด้วย อีกประการหนึ่งสังขารนี้เป็นของสามัญ บอบบาง ไม่มีแก่นสาร ไม่มีคุณ โสมมเป็นบ่เกิดแห่งทุกข์ ผู้ไม่มีปัญญาย่อมไม่ยินดีที่จะบริจาคให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มีเหตุ 2 ประการ ที่มนุษย์ไม่เห็นทุกข์ของผู้อื่น คือ เห็นแต่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว และขาดความสามารถที่จะอนุเคราะห์ แต่เราจะไม่เห็นแต่ความสุขของตนฝ่ายเดียว เมื่อผู้อื่นมีความสุข และตัวเราก็มีความสามารถที่จะช่วย ไฉนจะเฉยเสีย เมื่อมีโอกาสจะสงเคราะห์ แม้จะเป็นคนชั่วร้าย แต่กำลังมีทุกข์ร้อนสาหัส และถ้าละเลยเพิกเฉยเสีย ใจของเราจะรู้สึกเดือดร้อนเหมือนทำบาป ประดุจดั่งพุ่มไม้ถูกไฟไหม้ ฉะนั้น เราจะทำลายสังขารอันทุเรศนี้เสียโดยทิ้งไปในหุบเหวให้เป็นประโยชน์แก่แม่เสือ เพื่อไม่ให้ฆ่าลูกของมัน และลูกก็จะได้รับรอดความตายจากฟันของแม่ โดยการทำเช่นนี้ จะเป็นอุทธารณ์แก่ผู้ที่ปรารถนาจะทำประโยชน์น้อยใหญ่แก่โลก เราจะทำให้ผู้รักการบริจาคทานบังเกิดปิติ ทำให้ผู้ใญ่บุญบังเกิดความบันเทิงใจ และทำให้หมู่มารท้อแท้ เป็นความยินดีปราโมทย์ของผู้รักพุทธจรรยา เราจะทำให้ผู้หมกมุ่นเต็มไปด้วยอัตตาธิปไตยและความโลภเกิดความลั้งเล ทำศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้มีความเลื่อมใสในพุทธยาน ส่วนคนผู้เย้ยหยันการบริจาคทาน จะบังเกิดความอัศจรรย์ เราเข้าสู่สวรรค์ด้วยกิริยาอันเป็นที่ชื่นชมของผู้มีปัญญา และในที่สุดข้าพเจ้าก็จะได้สำเร็จความปรารถนาที่ว่า “เมื่อใดหนอจะได้มีโอกาสทำทานเพื่อประโยชน์ผู้อื่นด้วยสังขารของตนเอง” ณ บัดนี้ ตัวเราก็ได้สมประสงค์แล้ว และบรรลุถึงพระโพธิญาณในไม่ช้า

3. ให้ร่างกายเป็นทานสำเร็จตามเจตนารมณ์

เมื่อพระโพธิสัตว์ตกลงใจแน่วแน่งนี้ ก็บังเกิดความปิติโสมนัสในอันจะได้บำเพ็ญกรณียกิจ โดยทำลายชีวิตเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ผู้อื่น เป็นที่อัศจรรย์ใจแม้ในหมู่เทวดาแล้วจึงกระโดดลงในหุบเหว เสียงร้องของพระโพธิสัตว์ตกกระทบกันเหว ทำให้แม่เสือลูกอ่อนเกิดความสงสัยและโกรธเกรี้ยว มันละการที่จะกินลูกของมันแล้วมองดูโดยรอบ มือเห็นร่างปราศจากวิญญาณของพระโพธิสัตว์ จึงกรโจนเข้าตะครุบและกินทันที

ฝ่ายอชิตสาวก เสาะหาเนื้อสัตว์ไม่ได้จึงกลับมา เมื่อไม่เห็นพระอาจารย์จึงเที่ยวตามหา และได้เห็นแม่เสือลูกอ่อนกำลังกัดกินร่างของพระโพธิสัตว์ในที่สุด ความปิติโสมนัสในทานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ กำจัดความเศร้าโศกอาลัยของอชิตหายสิ้น จึงเปล่งอุทานวาจากล่าวสรรเสริญคุณธรรมว่า “น่าอัศจรรย์แท้ พระโพธิสัตว์ก่อปรด้วยเมตตาแก่สัตว์ผู้มีทุกข์ยิ่งนัก ท่านมิได้ไยตีในร่างกาย ได้แสดงให้เห็นความสำเร็จในจริยาวัตรของผู้ใญ่บุญ ทำลายชัยชนะของปรปักษ์ แสดงให้เห็นเมตตาคุณอันอาจหาญ ปราศจากความกลัว แท้จริงแล้วความกรุณาอันมีในดวงจิตนั้น ทำให้ท่านมั่นคงหนักแน่นดุจดั่งผืนแผ่นดิน เมื่อมีผู้ประสบทุกข์ยาก ท่านก็หาเพิกเฉยละเลยไม่ จิตใจอันหยาบของข้าพเจ้าไม่อาจเปรียบกับวีรกรรมของท่านครั้งนี้ จะเห็นได้ชัดแน่นอนแล้วว่า ตั้งแต่นั้นไปสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ต้องพัวพันแสวงหาความกรุณาจากที่ใด ๆ อีกแล้ว เพราะสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ท่านเป็นที่พึ่ง พญามารจะพากันถอนใจใหญ่ เพราะวิตกในความปราชัยของตน โดยประการทั้งหลายเหล่านี้ ข้าพเจ้าจะขอนอบน้อมนมัสการพระโพธิสัตว์ผู้ก่อปรด้วยเมตตาอันใหญ่หลวง ทรงคุณธรรมอันยิ่งล้นคณนา เป็นที่พึ่งของปวงสัตว์ เป็นพระโพธิสัตว์อุบัติมาเพื่อโปรดสัตว์โดยแท้” (หลวงรัชการโกศล, 2541)

ทาน และคำที่มีความหมายคล้ายกัน

คำว่า ทาน ในภาษาบาลี และสันสกฤต มีรูปศัพท์ และความหมายเหมือนกัน ทาน มีรากศัพท์มาจาก ทา ธาตุในภาษาบาลี หมายถึง การให้การบริจาค การเสียสละ ทาน การให้ สิ่งที่ให้ ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา สละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ทาน คือ การให้ การเสียสละของตนแก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ทาน แปลว่า การให้ ได้แก่ การสละทรัพย์สินสิ่งของ สมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่ผู้อื่น โดยมุ่งหวังจะจนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุขด้วยความเมตตาจิตของตน จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทาน หมายถึง การให้เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น (พระกัลปภัทร ชันติโก (สุขศิริ), 2558) คำว่า “ทาน” มีส่วนประกอบ 3 ประการ คือ (ไสว สุวณฺณ, 2562)

1. จาคเจตนา ได้แก่ ความมีศรัทธา มีความละอาย และทานอันไม่มีโทษ
2. วิรติ ได้แก่ สมาทานงดเว้นตามหลักเบญจศีล
3. ไทยธรรม ได้แก่ วัตถุสิ่งของสำหรับให้ทาน

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มคำที่มีความหมายเหมือนกัน สามารถใช้แทนกันและกันได้ นอกจากคำว่า “ทาน” คือ ภาษาบาลีใช้คำว่า จาคะ และปริจจาคะ ส่วนภาษาสันสกฤตใช้คำว่า ตยาจะ และปริตยาจะ รูปคำที่ถูกยืมมาใช้ในภาษาไทยนิยมนำคำภาษาบาลีมาใช้ คือ คำว่า ปริจจาคะ ใช้ในรูปคำภาษาไทยว่า บริจาค เช่น ขอเชิญร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อสมทบทุนจัดซื้อเครื่องมือทางการแพทย์ ขอเชิญร่วมบริจาคโลหิต ขอเชิญร่วมบริจาคเงิน และสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย เป็นต้น หรือในบางครั้ง จะนำคำทั้งสอง คือ บริจาค และทาน มาใช้ร่วมกัน ในคำว่า บริจาคทาน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้รูปคำในภาษาบาลี และสันสกฤตจะต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกัน คือ การสละ การให้ การบริจาค การเสียสละความสุขสำราญ ตลอดจนชีวิตของตน แยก ตัดขาด การให้ด้วยจิตกรุณา บวงสรวง พลีกรรม และการบูชาขุทายุ เป็นต้น

ประเภทของทาน

ในบรรดาการให้ หรือทานนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2552) กล่าวว่า ทาน มี 2 ประเภท คือ

1. อามิสทาน การให้สิ่งของที่ควรให้แก่ผู้อื่น เช่น อาหาร น้ำดื่ม ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย สิ่งของ อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เหมาะสม ไม่ขัดกับกฎหมาย และหลักธรรมวินัย
2. ธรรมทาน การให้ธรรม หมายถึง การให้ความรู้ การแนะนำสั่งสอนโดยยึดหลักธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นที่ตั้ง และให้ผู้รับได้ปฏิบัติตามคำสอนนั้น

ในทาน 2 ประเภทนี้ อามิสทานช่วยค้ำจุนชีวิตของสรรพสัตว์ ทำให้มีที่พึ่งพิงอาศัย แต่ธรรมทานเป็นทานอันเลิศ เพราะช่วยให้ผู้รับรู้จักพึ่งตนเองได้ในอนาคต เมื่อให้อามิสทาน พึงให้ธรรมทานด้วย กล่าวคือ ควรให้คำแนะนำสั่งสอนให้ผู้รับทานใช้สอยสิ่งของ เงินทองอย่างประหยัด นอกจากนี้ ยังมีทานอีก 2 ประเภทที่เกิดจากการบริจาคตาน โดยยึดตัวบุคคล หรือกลุ่มบุคคลเป็นที่ตั้ง ได้แก่

1. ปาฏิปุคคิกทาน หมายถึง การตั้งใจให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ หรือทานที่ให้เจาะจงตัวบุคคล
2. สังฆทาน การให้แก่คณะสงฆ์ หรือกลุ่มบุคคล โดยไม่เจาะจงผู้ใดผู้หนึ่ง

ทาน 2 ประเภทนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญ สังฆทาน ว่าเลิศ มีผลมากที่สุด ดังพุทธพจน์ว่า “เราไม่กล่าวว่า ปาฏิปุคคิกทานมีผลมากกว่าของที่ให้แก่สงฆ์ ไม่ว่าโดยปริยายใด ๆ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552)

ดังนั้น ไม่ว่าผู้ให้ จะให้สิ่งของเงินทอง หรือให้ความรู้ คำแนะนำสั่งสอน โดยเจาะจงตัวบุคคล หรือกลุ่มบุคคลก็ตาม การให้นั้นย่อมช่วยให้ผู้รับบรรเทา หรือพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนไปได้ไม่มากนักน้อย ส่วนการให้ทานแก่ส่วนรวม ท่านกล่าวว่า มีผลมากกว่าการให้แบบเจาะจงตัวบุคคลนั้น เนื่องจาก การให้แก่ส่วนรวม ผู้รับมีความต้องการที่หลากหลาย รวมถึงผู้ให้และผู้รับอาจมีทั้งผู้ที่รักใคร่กัน และเป็นศัตรูกัน นอกจากจะเป็นการทำลายความตระหนี่แล้ว ยังเป็นอุบายในการทำลายอคติที่อาจนอนเนื่องในจิตใจของผู้ให้อีกประการหนึ่งด้วย

จุดมุ่งหมายของการบริจาคทาน

การบริจาคทาน นอกจากเป็นเครื่องเกื้อหนุนสังคมในทางวัตถุ และการสร้างจิตสำนึกที่ดีแล้ว โดยทั่วไปการบริจาคทานมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เพื่อการอนุเคราะห์ คือ ช่วยเกื้อหนุนคนตกทุกข์ได้ยาก ชัดสน ไร้ที่พึ่ง คนขาดแคลนปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต หรือคนประสบภัยพิบัติ เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น เพื่อให้เขาเหล่านั้นดำรงชีวิตอยู่ได้ และตั้งตัวขึ้นมาได้ ในคราวประสบทุกข์ ความเดือดร้อน จากภัยพิบัติต่าง ๆ

2. เพื่อบูชาคุณ คือ ให้เพื่อยกย่องผู้มีพระคุณ เริ่มจากบิดามารดา ลูกควรมีความกตัญญู กตเวที หรือบริจาคทานแก่ผู้มีคุณงามความดี คือให้ความเคารพ และบูชาด้วยอามิสทาน เพื่อนำบุคคลก้าวไปในการทำความดี และเป็นแบบอย่างแก่สังคม และสนับสนุนผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้มีกำลังใจที่จะทำความดี ตัวอย่าง เช่น

- 2.1 บำรุงเลี้ยงดูท่านผู้มีพระคุณ เช่น บิดามารดา ดูแลเลี้ยงดูเมื่อท่านชราภาพ เมื่อท่านป่วยไข้ ก็คอยดูแลเอาใจใส่

- 2.2 ยกย่องสนับสนุนผู้ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์ เป็นการส่งเสริม หรือเชิดชู เพื่อเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นในสังคม

- 2.3 อุปถัมภ์พระสงฆ์ ให้มีกำลังปฏิบัติศาสนกิจ ดำรงคุณธรรม เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และปัญญาแก่สังคม

ฉะนั้น การบริจาคทาน จึงมีส่วนสำคัญในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เพราะไม่ว่ามนุษย์ชาติใด ภาษาใด ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน และที่ขาดไม่ได้ คือ การเกื้อหนุนสงเคราะห์กัน ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การให้ทาน ดังที่ สังฆวาล เสริมแก้ว และคณะ (2564) กล่าวว่า การให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ให้เขามีความเป็นอยู่ที่สบาย เพื่อบูชาคุณ เป็นการได้ตอบแทนคุณความดีของบุพพการี และจุดประสงค์หลักอีกประการหนึ่ง คือ ต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้เดือดร้อน

องค์ประกอบของการบริจาคทาน

การบริจาคทานไม่ว่าจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงเคราะห์ หรือเพื่อบูชาคุณตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ย่อมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ เช่นเดียวกัน คือ

1. ทายก คือ ผู้ให้ ต้องเป็นผู้มีศีล คุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ดูเจตนาของผู้ให้ว่ามีจุดมุ่งหมายในการให้เป็นเช่นไร เช่น เจตนาประกอบด้วยเมตตากรุณา ตั้งใจให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับอย่างแท้จริง ให้เพื่อให้เขาพ้นทุกข์ มีความสุข มุ่งเพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็นในสังคม ให้อภัยความผิดเสียสละ บริสุทธิ์ใจไม่หวังผลตอบแทน ให้อภัยด้วยศรัทธา มีใจผ่องใสเบิกบาน จิตใจไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง หรือเสียใจ ตั้งใจให้เพื่อฝึกฝนพัฒนาจิตใจของตน และเจตนาของทายกนั้นต้องประกอบด้วยปัญญา

2. ปฏิภาห คือ ผู้รับ ต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยศีลธรรม คุณธรรม ทานจึงจะเกิดผล แต่ถ้าผู้รับไม่มีศีลธรรม เช่น มุ่งหาลาภ หรือแสวงหาผลประโยชน์ มีเจตนาหลอกลวง หรือประพฤติน่าเกลียด เป็นโจรผู้ร้าย ประกอบด้วยความทุจริต เมื่อได้รับทานแล้ว ก็จะมีกำลังทำสิ่งชั่วร้าย และรุนแรงได้มากขึ้น

3. ไทยธรรม คือ วัตถุสิ่งของที่มอบให้ ต้องบริสุทธิ์ เช่น ได้มาโดยสุจริต ประณีต เหมาะสม หรือสมควรแก่ผู้รับที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น จะถวายเครื่องนุ่งห่มแก่พระสงฆ์ ควรถวายจีวร สบง ไม่ควรถวายเสื้อ หรือกางเกง เป็นต้น เพราะผู้รับไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้น วัตถุสิ่งของที่มอบให้นั้น หากตรงความต้องการของผู้รับ ย่อมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

ทายก หรือผู้ให้ทานนั้น เป็นบุคคลผู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง หากไม่มีผู้ให้ กระบวนการบริจาคทานจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย ดังนั้น จึงให้ความสำคัญกับเจตนาของทายกเป็นอันดับแรก เจตนาในการบริจาคทานของทายกจะมีอันสืบสันดานนั้น จิตใจของผู้ให้ต้องประกอบด้วยความสมบูรณ์ใน 3 หัวงเวลา คือ

1. ปุพเพเจตนา คือ ความตั้งใจก่อนบริจาคทาน ต้องประกอบด้วยความเลื่อมใสศรัทธา หรือมีเมตตากรุณา พิจารณาจะฝึกตนในการเสียสละ ทำจิตใจให้เป็นอิสระจากกิเลส คือ ความตระหนี่ มีจิตใจผ่องใสตั้งใจจริงมาแต่ต้น

2. มุญจนเจตนา คือ ความตั้งใจขณะที่กำลังบริจาคทาน ต้องประกอบด้วยความตั้งใจจริง มีกำลังศรัทธา เมตตากรุณา พิจารณาที่จะฝึกตน มีจิตใจผ่องใสเบิกบาน รู้คุณค่า และประโยชน์ที่จะเกิดจากการบริจาคทานของตน

3. อปรปรเจตนา คือ ความตั้งใจหลังจากการให้ ผู้ให้ต้องมีจิตใจสดชื่นอิ่มเอิบ เกิดความปิติจากการบริจาคทาน นึกถึงครั้งใดก็เกิดความสุขใจ ไม่เศร้าหมองเสียใจ แต่เห็นคุณค่า และปรารถนาที่จะทำต่อ ๆ ไป หรือทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม

เพราะฉะนั้น ในการบริจาคทานแต่ละครั้ง ไม่ว่าสิ่งของที่บริจาคทานมีค่ามาก หรือน้อย ทายกผู้ให้มีความกำลังทรัพย์มาก หรือน้อย ไม่ใช่สิ่งสำคัญ หากมีเจตนา คือ ความตั้งใจที่ดีงามและแรงกล้า ทานนั้นย่อมมีอันสืบสันดาน

อานิสงส์ของการบริจาคทาน

ในการบริจาคทานนั้น เมื่อผู้ให้มีความตั้งใจดีงาม มีจิตใจเบิกบาน และมีความตั้งใจแรงกล้าในเวลาก่อนที่จะให้ ขณะกำลังให้ และภายหลังจากการให้ทาน ทั้งการให้ที่จำเพาะเจาะจงตัวบุคคล และการให้เพื่อประโยชน์ของคนส่วนรวม ผลของทานย่อมเกิดแก่ผู้ให้ 5 ประการ คือ (มูลนิธิมหาภิกขุวารวิยาฬย, 2525)

1. ผู้ให้ทาน เป็นที่รัก และชอบใจของคนหมู่มาก
2. ผู้มีความรู้ และทรงคุณธรรม ย่อมคบหาผู้ให้ทาน
3. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทาน ย่อมขจรไปทุกสารทิศ
4. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของศฤหส์
5. ผู้ให้ทานเมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

อานิสงส์ของการบริจาคทาน 5 ประการนี้ ย่อมเกิดแก่ผู้ให้ทานอย่างแน่นอน แต่การบริจาคทานในแต่ละครั้งด้วยเจตนาที่ดีงามนั้น ย่อมให้ผลแก่ผู้ให้ทานแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของผู้รับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (มูลนิธิมหาภิกขุวารวิยาฬย, 2537)

1. ทานที่ให้แก่สัตว์เดรัจฉาน เช่น สุนัข ไก่ แมว สุนัข เป็นต้น มีอานิสงส์หนึ่งร้อยเท่า คือ เมื่อเกิดมาจะมีอายุยืนยาวหนึ่งร้อยชาติ มีผิวพรรณผ่องใส ไร้ตำหนิ หรือริ้วรอยตลอดหนึ่งร้อยชาติ มีความสุขกายสบายจิต ไร้ความทุกข์ความเศร้าหมองใจตลอดหนึ่งร้อยชาติ มีเรี่ยวแรงกำลังสมบูรณ์ตามอัธภาพ ปราศจาก

โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนตลอดหนึ่งร้อยชาติ มีปฏิภาณไหวพริบ ฉลาดหลักแหลม สามารถแก้ไขปัญหามากมาย ได้รวดเร็วฉับพลันตลอดหนึ่งร้อยชาติ

2. ทานที่ให้แก่ผู้ทุกข์ยาก หรือบุคคลผู้เลื่อมใสชีวิตโดยการเบียดเบียนสัตว์อื่น เช่น ชาวประมง พรานล่าสัตว์ โจรผู้ร้าย เป็นต้น มีอานิสงส์หนึ่งพันเท่า

3. ทานที่ให้แก่มีสถิร ไม่โอดวอด ไม่มีมายา ไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น เลี้ยงชีวิตด้วยอาชีพสุจริต โดยธรรมสมาเสมอ มีอานิสงส์แสนเท่า

4. ทานที่ให้แก่ดาบสผู้ได้อภิญญา 5 ยังเป็นโลกียะ ผู้มีปกติกล่าวกรรม เป็นบุคคลภายนอก พระพุทธศาสนา ปราศจากกามราคะ มีอานิสงส์แสนโกฏิเท่า

5. ทานที่ให้แก่ผู้รับ 10 จำพวกเหล่านี้ คือ ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อต้องการโศดาปัตติผล พระโศดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อต้องการสกทาคามีผล พระสกทาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อต้องการอนาคามีผล พระอนาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อต้องการอรหัตตผล พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอานิสงส์นับไม่ได้

วิเคราะห์การบริจาทานของพระโพธิสัตว์ในวรรณคดีสันสกฤตชาดกมालา เรื่อง แม่เสียลูกอ่อน

การวิเคราะห์การบริจาทานของพระโพธิสัตว์ ในวรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา เรื่อง แม่เสียลูกอ่อน ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ไปตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. ประเภทของการบริจาทาน
2. จุดมุ่งหมายของการบริจาทาน
3. องค์ประกอบของการบริจาทาน
4. อานิสงส์ของการบริจาทาน

1. ประเภทของการบริจาทาน

เนื้อหาในชาดกมาลา เรื่อง แม่เสียลูกอ่อน มีข้อความตอนหนึ่งที่แสดงถึงประเภทของการบริจาทาน ความว่า

“โฉนข้าพเจ้าจะไปหาพึ่งสละจากร่างกายของผู้อื่น เมื่อร่างกายของข้าพเจ้าเองก็มีอยู่แล้ว การหาจากผู้อื่นจึงจะเป็นการเสี่ยงโชคอย่างเดียว ข้าพเจ้าจะเป็นการเสียโอกาสอันดีของข้าพเจ้าด้วย อีกประการหนึ่งสังขารนี้เป็นของสามัญ บอบบาง ไม่มีแก่นสาร ไม่มีคุณ โสมม เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ ผู้ไม่มีปัญญาย่อมไม่ยินดีที่จะบริจาคให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มีเหตุ 2 ประการ ที่มนุษย์ไม่เห็นทุกข์ของผู้อื่น คือเห็นแต่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว และขาดความสามารถที่จะช่วย โฉนจะเฉยเสีย เมื่อมีโอกาสจะสงเคราะห์ แม้จะเป็นคนชั่วร้าย แต่กำลังมีทุกข์ร้อนสาหัส และถ้าข้าพเจ้าละเลยเพิกเฉยเสีย ใจของข้าพเจ้าจะรู้สึกเดือดร้อนเหมือนทำบาปประดุจตั้งพุ่มไม้ถูกไฟไหม้ ฉะนั้น ข้าพเจ้าจะทำลายสังขารอันทุเรศนี้เสียโดยทิ้งไปในหุบเหวให้เป็นประโยชน์แก่แม่เสีย เพื่อไม่ให้ฆ่าลูกของมัน และลูกก็จะรอดความตายจากฟันของแม่” (หลวงรัชการโกศล, 2541)

จากข้อความที่ยกขึ้นเป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า การบำเพ็ญทานบารมีของพระโพธิสัตว์ มุ่งถึงการให้อามิสทาน ซึ่งหมายถึง การให้วัตถุสิ่งของเป็นทาน และในเนื้อหาที่ยกมานี้ คือ การให้อาหารเป็นทานแก่แม่เสีย ซึ่งจะกีดกันลูกของตัวเอง แต่อาหารที่พระโพธิสัตว์จะสละให้กับแม่เสียลูกอ่อนนั้น คือ ร่างกายของพระองค์เอง ซึ่งถือว่าเป็นอามิสทานระดับสูงสุด แสดงให้เห็นถึงความไม่อาลัยในชีวิต และสังขารร่างกายของพระองค์ แม้แต่น้อย เพราะทรงดำริว่า “สังขารนี้เป็นของสามัญ บอบบาง ไม่มีแก่นสาร ไม่มีคุณ โสมม เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ ผู้ไม่มีปัญญาย่อมไม่ยินดีที่จะบริจาคให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น”

2. จุดมุ่งหมายของการบริจาคทาน

พระโพธิสัตว์มีจุดมุ่งหมายในการบริจาคร่างกายของพระองค์เป็นอามิสทาน ให้เป็นอาหารแก่แม่เสือลูกอ่อนเพื่อจะอนุเคราะห์ทั้งแม่เสือและลูกเสือโดยไม่เสียตายอาลัยชีวิตตนเอง เนื่องจาก แม่เสือลูกอ่อนขาดแคลนอาหารเพราะเพิ่งตกลูกใหม่ ๆ ร่างกายผอมแห้ง ตาลึกโหล จนจ้องจะกัดกินลูกของตนเองด้วยความหิว พระโพธิสัตว์เห็นดังนั้น จึงเกิดความสงสาร พิจารณาจะให้แม่เสือพ้นจากทุกข์ คือความหิวโหย และพิจารณาจะให้ลูกเสือพ้นจากความทุกข์ คือ ความตาย จากการฆ่าโดยแม่ของตนเอง ดังข้อความที่ว่า

“กาลวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์จึงกรมไปตามหุบเหวอันมีพฤษชาติปกคลุม เหมาะแก่การเจริญโยคาวจร เพื่อเสพสุขในสภาพธรรมชาติ อจิตสาวกก็ตามไปด้วย ณ เบื้องล่างแห่งหุบเหวนั้นพระโพธิสัตว์ได้เห็นแม่เสือเกือบจะหมดกำลังเพราะเพิ่งตกลูกใหม่ ๆ ตาลึกโหล และท้องอันแห้ง แสดงให้เห็นว่าเสือตัวนั้นกำลังหิวจัด จ้องจะกินลูกซึ่งกระหายจะดุนม และคลานเข้าหาโดยไว้วางใจแม่มีเกรงกลัว แต่นางแม่กลับขู่คำรามประหนึ่งว่าลูกเหล่านั้นเป็นสัตว์อื่นแปลกมา” (หลวงรัชการโกศล, 2541)

ภาพดังกล่าวทำให้พระโพธิสัตว์ แม่มิโหม่นคงสำรวมเสมอ สันสະเทือนด้วยความสงสารในความทุกข์ของสัตว์ อุปมาดังพระสุเมรุสันสະเทือนด้วยแผ่นดินไหวเป็นที่น่าพิศวงว่า ที่มีความเมตตานี้ แม้จะเคยมีเมตตาสงสารในความทุกข์สาหัสของตนเองชินอยู่เสมอ ก็อาจจะรู้สึกสัมผัสสั่นไหวในความทุกข์เล็กน้อยของผู้อื่นได้ และความสงสารนี้ทำให้พระโพธิสัตว์ออกอุทธานวาทด้วยความร้อนใจอยากสงเคราะห์

3. องค์ประกอบของการบริจาคทาน

ชาดกมาลา เรื่อง แม่เสือลูกอ่อน มีองค์ประกอบของการบริจาคทานครบทั้ง 3 ประการ คือ

1. ทายก (ผู้ให้) ได้แก่ พระโพธิสัตว์ เป็นผู้มั่งคั่ง ประกอบด้วยคุณธรรม มีเจตนาประกอบด้วยเมตตา ตั้งใจให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับอย่างแท้จริง ให้ความคิดเสียสละแม้ชีวิตร่างกายก็ไม่เสียตาย ให้ความบริสุทธิ์ใจไม่หวังผลตอบแทน ให้ความความศรัทธาประกอบด้วยปัญญา

2. ปฏิภาทก (ผู้รับ) ได้แก่ แม่เสือลูกอ่อน เป็นผู้ได้รับความทุกข์ยากลำบากอย่างยิ่งจากการไม่ได้กินอาหารเป็นเวลาหลายวัน อีกทั้งยังต้องให้นมแก่ลูกที่เพิ่งเกิดได้ไม่นาน ทั้งที่ร่างกายทรุดโทรมอย่างที่สุด จนถึงจะกัดกินลูกของตนเองเพื่อประทังชีวิต

3. ไทยธรรม (วัตถุสิ่งของที่มอบให้) ได้แก่ ร่างกายพระโพธิสัตว์ ไม่ใช่ของที่ไร้ประโยชน์ ไม่ได้แย่งชิงมาจากผู้ใด ไทยธรรมนั้นเกิดจากความตั้งใจอย่างแรงกล้าของพระโพธิสัตว์ เหมาะสมที่จะเป็นอาหารของแม่เสือได้

ดังนั้น องค์ประกอบของการบริจาคทานทั้ง 3 ประการของพระโพธิสัตว์ ในชาดกมาลา เรื่อง แม่เสือลูกอ่อน จึงสมบูรณ์ ดังตัวอย่างเนื้อหาส่วนหนึ่งว่า

“ไฉนเราจะไปหาเนื้อจากร่างกายผู้อื่น เมื่อร่างกายของข้าพเจ้าเองก็มีอยู่แล้ว การหาจากผู้อื่นจะเป็นการเสียโอกาสอันดีของเราด้วย อีกประการหนึ่งสังขารนี้เป็นของสามัญ บอบบาง ไม่มีแก่นสาร ไม่มีคุณ โสมม เป็นบ่เกิดแห่งทุกข์ ผู้ไม่มีปัญญาย่อมไม่ยินดีที่จะบริจาคให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มีเหตุ 2 ประการ ที่มนุษย์ไม่เห็นทุกข์ของผู้อื่น คือ เห็นแต่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว และขาดความสามารถที่จะอนุเคราะห์ แต่เราจะไม่เห็นแต่ความสุขของตนฝ่ายเดียว เมื่อผู้อื่นมีความทุกข์ และตัวเราก็มีความสามารถที่จะช่วย ไฉนจะเฉยเสีย เมื่อมีโอกาสจะสงเคราะห์ แม้จะเป็นคนชั่วร้าย แต่กำลังมีทุกข์ร้อนสาหัส และถ้าละเลยเพิกเฉยเสีย ใจของเราจะรู้สึกเดือดร้อนเหมือนทำบาป ประดุจดั่งพุ่มไม้ถูกไฟไหม้ ฉะนั้น เราจะทำลายสังขารอันทุเรศนี้เสียโดยทิ้งไปในหุบเหวให้เป็นประโยชน์แก่แม่เสือ เพื่อไม่ให้ฆ่าลูกของมัน และลูกก็จะได้รับรอดความตายจากฟันของแม่ โดยการทำเช่นนี้ จะเป็นอุทาหรณ์แก่ผู้ที่พิจารณาจะทำประโยชน์น้อยใหญ่แก่โลก เราจะทำให้ผู้รักทานบริจาคบังเกิดปิติ ทำให้ผู้โง่เขลาบังเกิดความบันเทิงใจ และทำให้หมู่มารท้อแท้ เป็นความยินดี

ปราโมทย์ของผู้รักพุทธจรรยา เราจะทำให้ผู้หมกมุ่นเต็มไปด้วยอัตตาธิปไตยและความโลภเกิดความลังเล ทำศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้มีศีลในพุทธยาน ส่วนคนผู้เย้ยหยันการบริจาทาน จะบังเกิดความอัศจรรย์ เราเข้าสู่สวรรค์ด้วยกิริยาอันเป็นที่ชื่นชมของผู้มีปัญญา และในที่สุด ก็จะได้สำเร็จความปรารถนาที่ว่า “เมื่อใดหนอจะได้มีโอกาสทำทานเพื่อประโยชน์ผู้อื่นด้วยสังขารของตนเอง” ณ บัดนี้ ตัวเราก็ได้สมประสงค์แล้ว และบรรลุถึงพระโพธิญาณในไม่ช้า” (หลวงรัชการโกศล, 2541)

4. อานิสงส์ของการบริจาทาน

ภายหลังจากพระโพธิสัตว์สละชีวิตและร่างกายของพระองค์เพื่อเป็นอาหารแก่แม่เสือลูกอ่อน และเพื่อรักษาชีวิตของลูกเสือจากน้ำมือของแม่ ฝ่ายอชิตสาวกหาเนื้อสัตว์ไม่ได้จึงกลับมาหาพระโพธิสัตว์ จึงพบว่าพระโพธิสัตว์ได้บริจาทชีวิต และร่างกายของพระองค์ให้เป็นอาหารแก่แม่เสือลูกอ่อนแล้ว ความปิติโสมนัสในทานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ ได้กำจัดความเศร้าโศกอาลัยของอชิตสาวกจนหมดสิ้น และได้เปล่งอุทานวาจาสรรเสริญคุณธรรม และนำเรื่องราวไปบอกแก่สาวกอื่นต่อไป เหล่าสาวก คนธรรพ์ ยักษ์ นาค และเทวดาทั้งหลาย เมื่อทราบพฤติเหตุ ต่างพากันถวายบูชาด้วยบุปผามาลัย อัญมณีมีค่าภูษาอาภรณ์ต่าง ๆ และโปรยผลไม้จันทน์หอมคลุมอัฐิ และสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์นั้น จากเหตุการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าอานิสงส์ของการบริจาทานได้เกิดผลแก่ผู้บริจาทาน ไม่เพียงแต่เป็นที่รักของมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายเท่านั้น แต่กิตติศัพท์อันงามย่อมจรไปแม้ในหมู่ของอมนุษย์ เช่น ยักษ์ นาค และเทวดา เป็นต้น ดังคำสรรเสริญของอชิตสาวกที่กล่าวว่า

“พระโพธิสัตว์นี้ก่อปรด้วยเมตตาแก่สัตว์ผู้มีทุกข์ยิ่งนัก ท่านมิได้ยึดในส่วนตัว ท่านสำแดงให้เห็นความสำเร็จในจริยาวัตรของผู้ใหญ่ ทำลายเสียงซึ่งซัยชนะของปรีภักซ์ แสดงให้เห็นเมตตาคุณอันอาจหาญปราศจากความกลัว สรีระอันมีค่าอยู่แล้วด้วยคุณธรรมกลับเป็นยานอันชักนำท่านให้สูงยิ่ง แท้จริง ความกรุณาอันมีในวารจิตนั้น ย่อมทำให้ท่านมั่นคงหนักแน่นประดุจดั่งปฐพี เมื่อมีผู้ประสบทุกข์ยาก ท่านก็หาเพิกเฉยละเลยไม่ จิตใจอันหยาบของข้าพเจ้าเปรียบกับวีรกรรมของท่านครั้งนี้ จะเห็นได้ชัด แน่นนอนแล้วว่า ตั้งแต่นี้ไปสรรพสัตว์ทั้งหลาย มิต้องพัวพันแสวงหาความกรุณาจากที่ใด ๆ อีกแล้ว เพราะสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นได้ท่านเป็นที่พึ่ง พญามารจะพากันถอนใจใหญ่ เพราะวิตกในความปราชัยแห่งตน โดยประการทั้งหลายเหล่านี้ข้าพเจ้าขอนอบน้อมนมัสการพระโพธิสัตว์ ผู้ก่อปรด้วยเมตตาอันใหญ่หลวงทรงคุณธรรมอันยิ่งล้นคนนา เป็นที่พึ่งของปวงสัตว์ เป็นพระโพธิสัตว์อุบัติมาเพื่อโปรดสัตว์โดยแท้” (หลวงรัชการโกศล, 2541)

ในขณะเดียวกันอานิสงส์ของการบริจาทานเพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์เดรัจฉานของพระโพธิสัตว์ ย่อมให้อานิสงส์ 100 เท่า คือ เมื่อเกิดมาจะมีอายุยืนยาว 100 ชาติ มีผิวพรรณผ่องใส ไร้ตำหนิ หรือริ้วรอยตลอด 100 ชาติ มีความสุขกายสบายจิต ไร้ความทุกข์ ความเศร้าหมองใจตลอด 100 ชาติ มีเรี่ยวแรงกำลังสมบูรณ์ตามอัธภาพ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนตลอด 100 ชาติ มีปฏิภาณไหวพริบ ฉลาดหลักแหลม สามารถแก้ไขปัญหามาก ๆ ได้รวดเร็วฉับพลันตลอด 100 ชาติ และในขณะเดียวกัน อามิสทานของพระโพธิสัตว์ในครั้งนี้ ยังเป็นแนวทางดำเนินไปสู่การบรรลุพระโพธิญาณได้ด้วย

สรุป

วรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา ประพันธ์ขึ้นโดยท่านสุระ หรืออารยสุระ อายุของคัมภีร์น่าจะมามาก่อน พ.ศ. 977 ชาดกมาลาจารึกด้วยภาษาสันสกฤตพื้นทาง หรือสันสกฤตผสม ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้สำหรับจารึกหลักธรรมและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งมุ่งหวังที่จะนำเสนอหลักธรรมคำสอน ในรูปแบบนิทานเรื่องเล่าโดยใช้ภาษาในการแต่งได้อย่างงดงามสละสลวย ชาดกเรื่อง แม่เสือลูกอ่อน ในวรรณคดีสันสกฤตชาดกมาลา เป็น 1 ใน 7 เรื่องที่ไม่มีในบาลีชาดก มีเนื้อหาแสดงถึงการบำเพ็ญทานบารมีอันยิ่งของพระโพธิสัตว์

เมื่อครั้งเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล เป็นผู้มีจิตประกอบด้วยความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ผู้ได้รับความทุกข์เดือดร้อน และมีเจตนาที่บริสุทธิ์ที่จะช่วยให้สรรพสัตว์เหล่านั้นพ้นทุกข์ โดยการสละชีวิต และร่างกายของพระองค์ให้เป็นทาน ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับอามิสทานในทางบาลีชาดก 4 ประเด็น คือ 1. ประเภทของการบริจาคทาน เป็นการบริจาคชีวิตและร่างกายของตนเป็นอามิสทาน ให้เป็นอาหารแก่แม่เสือ เพื่อไม่ให้กินลูกของตนเป็นอาหาร 2. จุดมุ่งหมายของการบริจาคทาน คือ พราณนาจะให้แม่เสือพ้นจากทุกข์ คือความหิวโหย และพราณนาจะให้ลูกเสือพ้นจากความทุกข์ คือ ความตาย 3. องค์ประกอบของการบริจาคทาน คือ ทายก (ผู้ให้) ได้แก่ พระโพธิสัตว์ เป็นผู้มีศีล ปฏิภาณ (ผู้รับ) ได้แก่ แม่เสือลูกอ่อน เป็นผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบากอย่างยิ่งเพราะไม่ได้กินอาหารเป็นเวลาหลายวัน และไทยธรรม คือ ร่างกายของพระโพธิสัตว์ ไม่ใช่ของที่ไร้ประโยชน์ ไม่ได้แย่งชิงมาจากผู้ใด และ 4. อานิสงส์ของการบริจาคทาน คือ การบริจาคทานเพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์เดรัจฉาน ย่อมได้รับอานิสงส์ 100 เท่า เมื่อมีชีวิตย่อมเป็นที่ชื่นชมของผู้คน เมื่อตายไปย่อมไปเกิดบนสวรรค์ และเป็นวิธีการที่จะสามารถบรรลุพระโพธิญาณได้ด้วย ดังคำที่พระโพธิสัตว์ตรัสไว้ว่า เราได้เดินตามทางเพื่อเข้าสู่สวรรค์ด้วยกิริยาอันเป็นที่ชื่นชมของผู้มีปัญญา และในที่สุดจะสำเร็จความปรารถนาที่ว่า “เมื่อใดหนอจะได้มีโอกาสทำทานเพื่อประโยชน์ผู้อื่นด้วยสังขารของตนเอง” ณ บัดนี้ ตัวเราก็ได้สมประสงค์แล้ว และบรรลุถึงพระโพธิญาณในไม่ช้า”

เอกสารอ้างอิง

- จำลอง สารพัดนึก. (2546). ประวัติวรรณคดีสันสกฤต 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผาสุข อินทรารุท. (2543). พุทธปฐิมาฝ่ายมหายาน. กรุงเทพมหานคร: อักษรสมัย.
- พระกัลปภัทร ชันติโก (สุขศิริ). (2558). ศึกษาวิเคราะห์เรื่องทานในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่ปรากฏใน ฃญาอีสาน. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 4(2), 219-223.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร: จันทรเพ็ญ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระสูตร และอรรถกถาแปล เล่ม 36. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2537). มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม 3 (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สังข์वाल เสริมแก้ว และคณะ. (2564), มกราคม-เมษายน). การให้ทาน : คุณธรรมจำเป็นในสังคมช่วงสถานการณ์โรคระบาด โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid -19). วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. 17(1), 72-84.
- ไสว สุวัฒน์ (เรียบเรียง). (2562). มังคลัตถทีปนี แปล ภาค 2 เล่ม 3. ปทุมธานี : โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย.
- หลวงรัชการโกศล (แปล). (2541). ชาดกมาลา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Winternitz, Maurice. (1970). A History of Indian Literature V.2 Buddhist Literature and Jaina Literature. Translated by Mrs. S. Ketkar and Miss H. Kohm. New Delhi : Oriental Books Reprint Corporation.

เมืองปราสาทสองยุค : วิเคราะห์ภาพตัวแทนในการประชาสัมพันธ์
การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์
Muang Pra Sat Song Yuk : Analysis Representation Public relations of Tourism
in Buriram province Online media

กุสุมา สุ่มมาตร

Kusuma Soommat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

E-mail: kusuma3083@gmail.com

Received: 19 April 2023; Revised: 29 April 2023; Accepted: 29 April 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีประเด็นศึกษาวิเคราะห์ 1) กลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่อความหมายของภาพแทนปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์ 2) เพื่อศึกษาภาพแทนของปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีทางภาษาที่สื่อความหมายของภาพแทนของเมืองปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์มี 5 กลวิธี ได้แก่ 1) การใช้สัญลักษณ์ 2) การใช้เรื่องเล่า 3) การใช้ภาษาภาพพจน์ 4) การใช้ภาพลักษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียง 5) การใช้วาทกรรมเมืองหลวงกีฬา ภาพแทนของเมืองปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์มี 3 ภาพแทน ได้แก่ 1) เมืองวัฒนธรรมปราสาทที่มีพลวัต 2) มหานครเมืองท่องเที่ยวแห่งอีสานใต้ 3) เมืองรักสุขภาพ และรักกีฬา

คำสำคัญ: เมืองปราสาทสองยุค, ภาพแทน, การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์, สื่อออนไลน์

Abstract

This academic article has an analytical study issue 1) Techniques of language used in representation two era castle for Public relations of Tourism Buriram province in online media. 2) Representation two era castle for public relations of Tourism in Buriram province in Online media. The research has found that there are used of techniques of language used in representation two era castle for public relations of tourism in Buriram province in online media have 5 techniques of language : 1) Using sign 2) Using Narrative 3) Using figurative language 4) Using the Image of a famous personal 5) Using discourse of sports. Capital representation two era castle for public relations of Tourism in Buriram province in online media have 3 representation : 1) Dynamic cultural city 2) Greater tourist city of South E-San 3) The city loves health and loves sports

Keywords: Two era castle, Representation, Public relations of tourism in Buriram province, Online media

บทนำ

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดเป็นเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ในยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560 รวมทั้งจังหวัดบุรีรัมย์เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “12 เมืองต้องห้าม...พลาด” จังหวัดบุรีรัมย์ใช้โมเดลชื่อในการนำเสนอการท่องเที่ยวว่า “เมืองปราสาทสองยุค” ทั้งนี้จังหวัดบุรีรัมย์มีภาพลักษณ์รูปแบบการท่องเที่ยวอารยธรรมมาเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จาก สถานที่ท่องเที่ยวทางอารยธรรม คือ ปราสาทพนมรุ้ง ต่อมานายเนวิน ชิดชอบ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ยูไนเต็ดได้พัฒนาทีมฟุตบอลดังกล่าวทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงกีฬา และมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สืบเนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงกีฬา คือ ปราสาทสายฟ้า และเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ยูไนเต็ด จึงทำให้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์มีการนำเสนอสัญลักษณ์ทั้งในรูปแบบอารยธรรมโบราณ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงกีฬาควบคู่กันไป

จากข้างต้น เห็นได้ว่ารูปแบบการท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์มีการร่วมกันระหว่างภาครัฐบาล ภาคเอกชนซึ่งเป็นคนในชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งทั้งสองหน่วยงานอาจจะร่วมกันผลักดันให้เกิดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560 และการนำเสนอแผนประชาสัมพันธ์โดยใช้แนวคิดเมืองปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการนำเสนอการท่องเที่ยวในโครงการ “12 เมืองต้องห้าม...พลาด” มีการเลือกใช้สัญลักษณ์ นั่นคือ คำว่า เมืองปราสาทสองยุค ซึ่งแนวคิดที่ใช้ศึกษาสัญลักษณ์นั้นมีหลายแนวคิด ทฤษฎี และในที่นี้ผู้เขียนเลือกใช้แนวคิดภาพแทน (representation) ของฮอลล์ (Stuart Hall) ภาพแทนหมายถึง การใช้ภาษาเพื่อกล่าวถึงนำเสนอสรรพสิ่งโดยที่มีการเน้นย้ำความหมาย (Hall, อ้างใน วันชนะทองคำภา, 2551) โดยกระบวนการในการสร้างภาพแทนมี 2 ระบบ คือ ระบบแรกคือระบบที่คอยจำแนกความเหมือนความแตกต่างของสิ่งต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับชุดความคิด หรือภาพแทนในความคิดในสมองของเรา ซึ่งเราจะตีความหมายของสิ่งต่างๆ ผ่านระบบความคิด และภาพ (Image) ที่ถูกสร้างขึ้นในความคิดของเรา ทำให้เราสามารถใช้อ้างอิงกับโลกวัตถุภายนอกสมองเราได้แต่แผนที่ความคิด (Conceptual map) ย่อมมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคลที่มีความตีความและเข้าใจสิ่งต่างๆ ต่างกัน และเพื่อที่จะสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจตรงกันจำเป็นต้องมีระบบที่ 2 คือ การสร้างภาษา หรือชุดสัญลักษณ์ ที่มาจากการแปลงความหมายของชุดความคิดที่แต่ละคนมีให้เป็นรูปธรรม ได้แก่ ภาษาที่เราใช้ทั่วไป คำ เสียงหรือแม้แต่ภาพที่มีความหมาย สัญลักษณ์เหล่านี้จะใช้อ้างอิงความคิดหรือชุดความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่เราคิดเป็นนามธรรมในสมองพร้อมกับสร้างระบบความหมายทางวัฒนธรรมของเราขึ้นมา ดังนั้นสัญลักษณ์ จะถูกใช้ในฐานะภาษาที่แสดง ความหมายและสื่อสารความคิดของเราไปยังคนอื่นๆ ที่มีความเข้าใจสัญลักษณ์เดียวกัน

กล่าวได้ว่า ภาพแทนเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่แต่เดิมแต่เกิดจากการประกอบสร้างผ่านการใช้ภาษาเป็นสำคัญ และไม่ได้สร้างหรือนำเสนออย่างตรงไปตรงมา แต่เกิดจากการเลือกสรรบางแง่มุม ดังนั้นภาพแทนที่ปรากฏจึงไม่ใช่ภาพสะท้อนความจริงทุกด้าน หากแต่เป็นภาพแทนที่ถูกเสนออย่างสม่าเสมอที่จะโดดเด่นกว่าภาพอื่น (Hall, อ้างใน ธีระยุทธ สุริยะ, 2554)

อนึ่ง การศึกษาการนำเสนอภาพแทนในการท่องเที่ยวมีประเด็นที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ ภาพแทนการท่องเที่ยวเป็นการนำเสนออย่างวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือกล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอภาพแทนเพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจ จดใจ ทำให้เกิดภาพจำ และเกิดแรงจูงใจที่จะมาท่องเที่ยว ซึ่ง

กล่าวว่าเป็นการนำเสนอภาพแทนเจตนาให้เกิดผลทางพาณิชย์ หรือกล่าวได้ว่าเป็นการประกอบสร้างภาษาและความหมายเพื่อให้ผู้รับสารเกิดจดจำภาพแทนที่เกิดจากแนวคิดในการนำเสนอการท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ว่าเป็นเมือง “ปราสาทสองยุค”

จากการรวบรวมตัวบท (text) การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์มีตัวอย่างดังนี้

- 1) ยุคสมัยแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาอดีต...สถานที่ และประวัติให้นักท่องเที่ยวยุคนี้ได้ศึกษา ได้ท่องเที่ยว ปัจจุบัน...มีสถานที่ ที่สร้างเพื่อให้อดีตยังเป็นความทรงจำอยู่ ไม่ลืมนั่นไป ยุคสมัยมาบรรจบกัน ในความลงตัวที่ผสมผสานด้วยกลิ่นอายของสถานที่ของเมืองที่ขึ้นชื่อในเรื่องของปราสาท... “บุรีรัมย์เมืองปราสาท 2 ยุค ที่ห้ามพลาด”
- 2) กาลเวลาผ่านไป เมืองบุรีรัมย์บัดนี้เปลี่ยนแปลงชนิดก้าวกระโดด บุรีรัมย์กลายเป็นเมืองเนรมิตของกีฬาระดับโลกทั้งเรื่องฟุตบอล และสนามแข่งรถ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบควบคู่ รักษาแนวสมัยเก่าปรับให้เข้ากับความเป็นสมัยใหม่เปลี่ยนแปลงจากดินแดนด่านน้ำกินที่ขึ้นชื่อว่ายากจนที่สุดในเมืองไทย
- 3) เหตุที่เรียก “บุรีรัมย์”ว่าเมืองปราสาทสองยุค เพราะสิ่งที่ต้องห้าม...พลาด เมื่อมาเยือนเมืองแห่งนี้ก็คือปราสาทหินใน “ยุคอารยธรรมโบราณ” ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญของจังหวัด เช่น ปราสาทพนมรุ้ง, ปราสาทเมืองต่ำ และ Signature ที่สำคัญของบุรีรัมย์ในยุคสมัยนี้คือ “ยุคสมัยของปราสาทสายฟ้า” ทีมฟุตบอล Buriram United ซึ่งมาพร้อมกับสนามไอโมบาย สเตเดียม ที่ทันสมัยและสวยงามที่สุดในเมืองไทย
- 4) มาเที่ยวบุรีรัมย์ เมืองต้องพลาดพลาดแดนอีสาน สถานที่ท่องเที่ยวอันดับแรกๆที่เพื่อนหลายคนนึกถึงคงจะเป็นปราสาทพนมรุ้งหรือปราสาทเมืองต่ำ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ทุกวันนี้ใจกลางเมืองบุรีรัมย์ ยังมีปราสาทสายฟ้า หรือ “ไอ-โมบายสเตเดียม” สนามฟุตบอลของสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด แชมป์ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีกหลายสมัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวสุดยิ่งใหญ่อีกแห่งหนึ่งที่มีนักท่องเที่ยวมาเดินทางชมความยิ่งใหญ่ของสนามแห่งนี้ปีละหลายแสนคน

จากข้อมูลดังกล่าว ตัวบท (Text) มีความน่าสนใจด้านภาษาในด้านโครงสร้างลักษณะของความหมายสื่อสัญลักษณ์ที่มากกว่าการประชาสัมพันธ์ผ่านกลวิธีทางภาษาที่ซับซ้อน ดังนั้น ผู้เขียนจึงประสงค์ศึกษา “เมืองปราสาทสองยุค การศึกษาภาพแทนในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์” เพื่อให้เบื้องหลังภาษาที่มีแนวคิดประกอบสร้างภาพแทนของปราสาทสองยุค เพื่อใช้ประชาสัมพันธ์จังหวัดบุรีรัมย์

กลวิธีทางภาษาที่สื่อความหมายของภาพแทนของเมืองปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์

กลวิธีทางภาษาที่สื่อความหมายของภาพแทนของเมืองปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์มี 5 กลวิธี ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ การใช้เรื่องเล่า การใช้ภาษาภาพจน์ การใช้ภาพลักษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียง การใช้วาทกรรมเมืองหลวงกีฬา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การใช้สัญลักษณ์

การใช้สัญลักษณ์มีลักษณะสำคัญ คือ เมื่อเราได้ยินหรือได้เห็นตัวกำหนดความหมาย (signifier) เราก็นำมาสัมพันธ์กับความหมายที่ถูกกำหนด (signified) เช่น เมื่อเห็นภาพหรือคำศัพท์ว่า วอล์กแมน (Walkman) ซึ่งเป็นตัวกำหนดความหมาย เราก็นำไปสัมพันธ์กับความหมายที่ถูกกำหนดในความคิดของเราว่ามีรูปร่างเป็นเครื่องเล่นเพลงแบบพกพา หรือหากเราได้ยินเสียง คำศัพท์ รูปภาพ ฯลฯ ของต้นไม้ เราก็นึกถึงพืชที่มี

ลำดับ มีกิ่งก้านและใบไม้ เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า “สัญลักษณ์” เป็นการประกอบกันระหว่างตัวกำหนดความหมายและความหมายที่ถูกกำหนด นอกจากนี้ความแตกต่างกันของความหมายที่ถูกกำหนดต่างๆยังทำให้เกิดความหมายขึ้น เช่น สีแดง เรารับรู้ความหมายของสีแดงเพราะ แตกต่างจาก สีเขียว กล่าวได้ว่าความหมายแต่ละความหมายเกิดจากการเปรียบเทียบกับว่าแตกต่างจากสัญลักษณ์อื่นๆ ในระบบอย่างไร

ทั้งนี้ ปราสาทสายฟ้า เป็นการใช้สัญลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ที่สื่อความหมายถึงความทันสมัย และเป็นสถานที่ตั้งที่เป็นหอเกียรติยศของทีมฟุตบอลปราสาทสายฟ้า ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ตะลุยมืองต้อง...ห้ามพลาด บุรีรัมย์ดินแดนปราสาท 2 ยุค

เมื่อเอ่ยถึงจังหวัดบุรีรัมย์ หลายคนอาจคิดถึงดินแดนภูเขาไฟเมืองไทย และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีปราสาทหินร่องรอยของอาณาจักรขอมโบราณหลายแห่ง พร้อมด้วยมรดกทางวัฒนธรรมงานศิลปหัตถกรรมลือเลื่อง แต่คนส่วนใหญ่มักมองเป็นทางผ่านไปยังจังหวัดอื่นๆ ในภาคอีสาน กาลเวลาผ่านไป เมืองบุรีรัมย์บัดนี้เปลี่ยนแปลงชนิดก้าวกระโดด บุรีรัมย์กลายเป็นเมืองเนรมิตของกีฬาระดับโลก ทั้งเรื่องฟุตบอล และสนามแข่งรถ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบควบคู่ รักษาแนวสมัยเก่าปรับให้เข้ากับความเป็นโมเดิร์นเปลี่ยนแปลงจากดินแดนด่านน้ำกั้นที่ขึ้นชื่อว่ายากจนที่สุดในเมืองไทย จนกลายเป็นเมืองที่ร่ำรวย มีระเบียบวินัย และสะอาดสะอ้านที่สุดในภาคอีสาน กลายเป็นเป้าหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวต้องการมาค้นหาความมหัศจรรย์ของเมืองบุรีรัมย์” (thaipost, 2565)

จากตัวอย่างที่ 1 แสดงให้เห็นจากกล่าวถึงสัญลักษณ์ที่เป็นภาพแทนของโลกยุคเก่า หรืออารยธรรมขอม ได้แก่ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ เปลี่ยนแปลงมายังสัญลักษณ์ที่เป็นภาพแทนของโลกสมัยใหม่ ได้แก่ปราสาทสายฟ้า หรือ Thunder Castle Stadium ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า วิสามานยนามหรือชื่อเฉพาะที่สื่อสัญลักษณ์ที่เป็นภาพแทนของโลกสมัยใหม่มีชื่อภาษาอังกฤษ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการสื่อความหมายให้โลกไร้พรมแดนได้รู้จักสัญลักษณ์ในระดับสากล

อนึ่ง การกล่าวถึงสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของอินเดีย หรือโลกตะวันออกในยุคโบราณในนามชื่อสวนศิเว โดยคำว่าศิเวมาจากศาสนาฮินดู ดังนี้

ตัวอย่างที่ 2

“นายเนวินกล่าวต่อว่า บุรีรัมย์ คาสเซิล ยังเป็นแหล่งแอ่งเอด์ของแฟนฟุตบอล ถือเป็นคลับของของชาว GU12 สำหรับกองเชียร์แฟนฟุตบอลพันธุ์แท้ของทีมบุรีรัมย์ยูไนเต็ด ที่บุรีรัมย์ คาสเซิล ทุกๆ ร้าน ให้ส่วนลดพิเศษ โดยไม่ต้องมีบัตร แคใส่เสื้อที่มีโลโก้สโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ดเท่านั้น ถือเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ของแฟนกีฬาฟุตบอล และยังมีสิทธิพิเศษต่างๆ เอาใจแฟนฟุตบอลขานแท้ ส่วนคอมมูนิตี้ มอลล์ บุรีรัมย์ คาสเซิล เป็นศูนย์รวมของร้านอาหารชื่อดัง พร้อมฟู้ดคอร์คที่รวบรวมร้านอร่อยของเมืองบุรีรัมย์ไว้...

ประธานสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด กล่าวต่อไปอีกว่า อีกหนึ่งไฮไลต์คือ “สวนสาธารณะที่เป็นพื้นที่สีเขียวผืนใหม่ของบุรีรัมย์ ประกอบไปด้วยสวนตะบองเพชรขนาดใหญ่ กล้วยไม้ และพันธุ์ไม้หายาก อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของ “มหาศิวลึงค์” ทำจากหินทราย สูงกว่า 9 เมตร ซึ่งใหญ่ที่สุดในโลก รายรอบด้วยแผ่นศิลาหินทราย “กามาสูตร” ซึ่งเปรียบดั่งจุดกำเนิดแห่งจักรวาล พร้อมเส้นทางวิ่งออกกำลังกายโดยรอบ สำหรับให้ชาวบุรีรัมย์ และนักท่องเที่ยวมาชื่นชมความสวยงาม และพักผ่อนหย่อนใจ บุรีรัมย์ คาสเซิล จะเป็นแลนด์มาร์คแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ที่นักท่องเที่ยวจะต้องมาถ่ายรูป และแชร์รูปภาพ เพื่อประชาสัมพันธ์บุรีรัมย์และประเทศไทยให้โด่งดังไปทั่วโลก” (thaipost, 2565)

จากตัวอย่างที่ 2 นอกจากคำว่า สวนศิเว นั้นมีรายละเอียดที่กล่าวถึงกามาสูตรที่ให้รายละเอียด การขยายความว่า “จุดกำเนิดแห่งจักรวาล” โดยการให้กำเนิดดังกล่าว เป็นมีความหมายที่แสดงนัยยะทางเพศ ซึ่ง

เรื่องเพศในบริบทสังคมไทยเป็นสิ่งที่ไม่เปิดเผย เมื่อสัญญาะดังกล่าวจัดแสดงในสถานที่สาธารณะก็ย่อมเป็นข่าว และเป็นที่น่าสนใจในสื่อสังคมออนไลน์อย่างกว้างขวาง

2. การใช้เรื่องเล่า

การใช้เรื่องเล่า (Narrative) หมายถึง การสื่อสารที่มีโครงเรื่อง (Plot) การลำดับความคิด การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง โดยองค์ประกอบของการสร้างความหมายให้กับข้อความในเรื่องเล่า ผ่านความมีเหตุผล และความรู้สึก และมีเจตนาใดเจตนาหนึ่งเพื่อเล่าเรื่องนั้นๆ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 3

“บุรีรัมย์เรียกกันในสมัยนี้ว่า เมืองปราสาทสองยุค ยุคอดีตคือ ปราสาทหินพนมรุ้ง โบราณสถานอันเลื่องชื่อที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ส่วนในยุคใหม่ คือ ปราสาทสายฟ้า บุรีรัมย์ เมืองปราสาทหิน หรือที่เรียกกันในสมัยนี้ว่า เมืองปราสาทสองยุค ยุคอดีตคือ ปราสาทหินพนมรุ้ง” โบราณสถานอันเลื่องชื่อที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ส่วนในยุคใหม่คือ ปราสาทสายฟ้า ซึ่งก็คือชื่อเรียกขานของสโมสรฟุตบอล บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด นั่นเอง จากดินแดนที่เต็มไปด้วยอารยธรรม กำลังพลิกโฉมไปสู่ความล้ำสมัยของปราสาทยุคใหม่ ทำให้ บุรีรัมย์ เป็นจังหวัดที่กำลังได้รับความสนใจอย่างมาก

ไม่น่าเชื่อว่าการเดินทางเยือนถิ่นเมืองปราสาทสองยุคเป็นครั้งแรกนี้จะรู้สึกสนุกสนานและเพลิดเพลินจนยากที่จะลืม เพราะจากเดิมที่คิดว่าบุรีรัมย์เป็นเมืองที่ไม่ค่อยมีอะไร แต่พอได้มาตระเวนท่องเที่ยวและสัมผัสด้วยตัวเองจริงๆ ทริปการท่องเที่ยวสั้นๆ 2 วัน 1 คืน ก็ดูน้อยลงไปทันที และเป็นที่น่าเสียดายเหลือเกินเพราะยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นอีกหลายแห่งที่ยังไม่ได้ไปสัมผัสความงดงามของอารยธรรม รวมถึงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียง ไม่ว่าจะเป็น หมู่บ้านทอผ้าไหม อ.นาโพธิ์ วัดกลางพระอารามหลวง วัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองบุรีรัมย์ ที่เปี่ยมไปด้วยมนต์ลังจากตำนานสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ แหล่งดูนกในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และผาภูอัคนี แห่งชุมชนบ้านเจริญสุข ซึ่งดินภูเขาไฟองค์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นวัตถุดิบในการย้อมผ้า ซึ่งผมได้แต่บอกกับตัวเองว่า จะต้องกลับมาเยือนถิ่นเมืองปราสาทสองยุค แหล่งอารยธรรมโบราณอีกครั้งแน่ (dailynews. 2566)

จากข้างต้น วิธีการเล่าเรื่อง เปิดเรื่องโดย การกล่าวถึงคำศัพท์ที่ใช้ในปัจจุบัน คือ บุรีรัมย์เรียกกันสมัยนี้ว่า เมืองปราสาทสองยุค ซึ่งวิธีการดังกล่าวกลวิธีทางภาษาเพื่อย้ำคำศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อสื่อถึงการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนวิธีการดำเนินเรื่องใช้คำที่สื่อความหมายแสดงความรู้สึก เช่น จากเดิมที่คิดว่าบุรีรัมย์เป็นเมืองที่ไม่ค่อยมีอะไร แต่พอได้มาตระเวนท่องเที่ยวและสัมผัสด้วยตัวเองจริงๆ นั้นหมายความว่า โน้มน้าวใจให้ผู้รับสารตระหนักถึงความสำคัญอย่างเป็นเหตุผล โดยใช้คำว่า เพราะ และอธิบายประกอบว่า การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ควรเดินทางพิสูจน์ด้วยตนเองว่ามีความน่าสนใจตลอดจนการดำเนินเรื่องมีมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่สื่อความหมายแสดงความรู้สึก เช่น ไม่น่าเชื่อว่าการเดินทางเยือนถิ่นเมืองปราสาทสองยุคเป็นครั้งแรกนี้จะรู้สึกสนุกสนานและเพลิดเพลินจนยากที่จะลืม...ผมได้แต่บอกกับตัวเองว่า จะต้องกลับมาเยือนถิ่นเมืองปราสาทสองยุค แหล่งอารยธรรมโบราณอีกครั้งแน่

3. การใช้ภาษาภาพจน์

การใช้ภาษาภาพจน์ (Figurative Language) หมายถึง การสื่อสารโดยใช้วิธีการเชื่อมโยง หรือถ่ายทอดความคิดด้วยการเปรียบเทียบจากสิ่งเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยใช้ศิลปะทางภาษา เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจความคิด ความรู้สึกในสารนั้น

จากตัวบทข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้พบว่า การใช้ภาษาภาพจน์ประเภทอุปมาอุปไมย (methor) ซึ่งอุปมาอุปไมยเป็นภาพพจน์ที่มีการนำสิ่งที่มีคุณสมบัติร่วมกันมาเปรียบกัน โดยกล่าวว่าเป็นสิ่งเดียวกัน และประกอบด้วยอุปมาอุปไมยแบบเปรียบเทียบมากกว่า 1 คำ แต่ละคำช่วยกันประกอบความหมายรวม (โชจิตา มณีใส, 2553) ในที่นี้คือ ลมหายใจของคนบุรีรัมย์ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 4

“สนามไอโมบาย สเตเดียม หรือปราสาทสายฟ้า ยกระดับบุรีรัมย์สู่เมืองกีฬาระดับโลก ด้วยสนามฟุตบอลมาตรฐานฟีฟ่าแห่งแรกและแห่งเดียวในไทยสนามฟุตบอลของทีมลูกหนังชื่อดัง บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ได้มาตรฐานระดับโลก มีความสวยงามและทันสมัยที่สุดในเมืองไทยใหญ่ที่สุดในเอเชีย ใครมาเที่ยวบุรีรัมย์จึงต้องห้าม...พลาด การเยี่ยมชมและสัมผัสสถานที่อันได้ชื่อว่า ลมหายใจของคนบุรีรัมย์ พร้อมช้อปปิ้งในเมกะสโตร์ ที่มีสินค้าของสโมสรให้แฟนคลับได้เลือกซื้อมากมาย” (bangkokbiznews, 2560)

จากข้างต้น ลมหายใจของคนบุรีรัมย์ หมายถึง สิ่งที่มีความสำคัญเหมือนชีวิตของคนบุรีรัมย์ หากขาดสิ่งนี้ก็เหมือนไม่มีชีวิต ซึ่งอุปลักษณดังกล่าวเป็นวิธีการโน้มน้าวใจให้ตระหนักถึงความสำคัญของสนามไอโมบาย สเตเดียม หรือปราสาทสายฟ้า ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ในภาพแทนการท่องเที่ยวปราสาทสองยุคของจังหวัดบุรีรัมย์

4. การใช้ภาพลักษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียง

การใช้ภาพลักษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียง หมายถึง การประชาสัมพันธ์ที่ใช้ชื่อเสียงของบุคคลเป็นสื่อความหมายภาพแทนของเมืองปราสาทสองยุค และจากการศึกษาในครั้งนี้ บุคคลที่มีชื่อเสียง คือ เนวิน ชิดชอบ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 5

“นายเนวิน ชิดชอบ ประธานสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด แนะนำเปลี่ยนมุมมองต่อวัยรุ่นซึ่งรถ เผยไม่ขอเรียกวัยรุ่นซึ่งรถมอเตอร์ไซด์ว่า "เด็กแว้น" เรียก "ไบค์ บอย-ไบค์ เกิร์ล" ชี้มองมิติใหม่อาจเป็น "โอท็อป" เป็น "โชว์" แม่เหล็กได้ถ้าจัดระเบียบถูกที่อดีตนักการเมืองท้องถิ่นจากบุรีรัมย์ขึ้นเวทีเป็นแขกรับเชิญใน งาน "LeoBurnettCannesPrediction 2015" ที่โรงภาพยนตร์ SF World Cinema ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ วันที่ 17 มิถุนายน นอกเหนือจากมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวคิดการตลาดในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ตอนหนึ่งในการเสวนาบนเวที นายเนวิน ยังพูดถึงการแก้ปัญหาวัยรุ่นซึ่งรถมอเตอร์ไซด์ที่นำวัยรุ่นเข้ามาปล่อยของ ประลองความเร็วอย่างเป็นระเบียบในสนามไอ-โมบายสเตเดียมทุกคืนวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 19.00-23.00 น.

นายเนวิน เล่าว่า ไม่มีใครอยากเป็นคนเลวของสังคม ไม่มีใครไม่อยากเป็นฮีโร่ สำหรับเรื่องนี้คนกรุงเทพฯอาจเรียกกลุ่มนี้ว่า "เด็กแว้น" แต่ถ้าใครเรียกค่านี้นะบุรีรัมย์อาจโดนตบได้ โดยที่บุรีรัมย์ใช้คำว่า "ไบค์ บอย - ไบค์ เกิร์ล" (Bike boy - Bike girl) นายเนวิน ระบุว่า แค่ความรู้สึกก็ต่างกันแล้ว พวกนี้ยังมีการแต่งตัวเฉพาะคือใส่รองเท้าแตะหุ้บและไม่ใส่หมวกกันน็อค

ปธ.สโมสรดังกล่าวต่อว่าช่วงที่ผ่านมาหลายพื้นที่พยายามแก้ปัญหาผู้ว่าบุรีรัมย์ก็อยากจัดการทันทีที่ประกาศ กลุ่มเด็กพวกนี้ผลัดรอบกันมาปิดรถหน้าจวนผู้ว่า ทั้งตำรวจและผู้ว่านอนไม่ได้ คิดว่ามองแบบนั้นไม่ได้ ถ้าให้ออกาสเขา เด็กพวกนี้เปลี่ยนได้

วันนี้ผู้ใหญ่สอนเรื่องการออม แต่พวกเขารู้ไหมว่าเด็กพวกนี้กว่าจะได้มอเตอร์ไซด์สักคันต้องออมแค่นั้น ขึ้นนั้นก็พันกว่าบาท ขึ้นนั้นก็พันกว่าบาท เขาเก็บเงินหมื่นกว่าบาท นี่เป็นวิธีการออมหรือเปล่า เคยมองในมิติโอท็อปไหม ประกอบไปด้วยชิ้นส่วนต่างให้อให้เป็นมอเตอร์ไซด์คันเดียวกันแล้ววิ่งได้มันใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไหม นายเนวิน กล่าว

นายเนวิน ยังกล่าวว่า มองเรื่องนี้ใน 3 ด้านคือ ฝักวินัยการออม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเครื่องยนต์ และสุดท้ายคือใครจะไปรู้ว่าอาจมีนักแต่งเครื่องยนต์ที่เชี่ยวชาญเกิดขึ้นได้” (tnews, 2558)

จากตัวอย่างที่ 5 เป็นการสื่อความหมายว่าเนวิน ชิดชอบ ไปร่วมงานที่กรุงเทพฯ และมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์โครงการ"ไบค์ บอย-ไบค์ เกิร์ล" ซึ่งเป็นการพลิกมุมมองสิ่งที่เป็นปัญหา โดยปรับให้เป็น

นวัตกรรมของจังหวัดบุรีรัมย์ และเป็นที่น่าสนใจว่าโครงการนี้มีส่วนสนับสนุนทางอ้อมให้คนในสังคมได้รู้จักสนามแข่งรถ อีกทั้ง ภาพลักษณ์ของเนวิน ชิดชอบ เป็นนักการเมืองท้องถิ่นของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีส่วนรักท้องถิ่น สร้างงาน สร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่น และประยุกต์ใช้ทรัพยากรบุคคลทุกระดับเพื่อให้ภาพแทนปราสาทสองยุคมีความคมชัดยิ่งขึ้น

5. การใช้วาทกรรมเมืองหลวงกีฬา

วาทกรรม (discourse) คือ สิ่งที่คนพูดเขียนกันในยุคหนึ่งๆ โดยสัมพันธ์โยงใยกับเงื่อนไขทางสังคมและกรอบความรู้ที่มากอยก่ากันว่าสิ่งใดพูดออกมาแล้วเป็นที่ยอมรับ หรือไม่เป็นที่ยอมรับ” (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, 2546) ซึ่งวาทกรรมเป็นชุดความคิดของผู้ส่งสารที่แสดงให้เห็นพลังของสื่อสารที่เชื่อมโยงกับบริบทสังคม และผู้รับสารมีฐานความคิดเดิมในทิศทางหนึ่งๆ ทั้งนี้ วาทกรรมเมืองหลวงกีฬามีที่มาจากสนามฟุตบอลไอโมบายของจังหวัดบุรีรัมย์ จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประเภทกีฬา และเมื่อมีโครงการของการท่องเที่ยว “เมืองต้องห้ามพลัด” ก็มีการเพิ่มกิจกรรมโครงการใหม่ด้านกีฬา เช่น การแข่งขันปั่นจักรยาน ดังนี้

ภาพแทนของเมืองปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์

จากผลการศึกษาทวิทางภาษาที่สื่อความหมายของภาพแทนของเมืองปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์ ทำให้เห็นการประกอบสร้างภาพแทนของเมืองปราสาทสองยุคในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์มี 3 ภาพแทน ได้แก่ เมืองวัฒนธรรมปราสาทที่มีพลวัต มหานครเมืองท่องเที่ยวแห่งอีสานใต้ เมืองรักสุขภาพ และรักกีฬา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. เมืองวัฒนธรรมปราสาทที่มีพลวัต

จากทวิทางภาษาที่ได้วิเคราะห์ข้างต้น เช่น การใช้สัญลักษณ์แสดงให้เห็นปราสาทหินในโลกรายธรรมหอม ซึ่งเป็นการประกอบสร้างภาพแทนจากพื้นฐานการท่องเที่ยวเดิมของจังหวัดบุรีรัมย์ จากนั้นสัญลักษณ์ที่มีพลวัตเริ่มเข้ามามีบทบาท และสื่อความหมายถึงโลกสมัยใหม่ คือ ปราสาทสายฟ้า ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงกีฬาแห่งใหม่ ที่มียอดผู้เข้าชมสนามฟุตบอลไอโมบาย แม้ว่าจะไม่มีการแข่งขันฟุตบอล เป็นที่น่าสนใจว่าความเป็นพลวัตดังกล่าว มักจะขับเคลื่อนควบคู่กันไป กล่าวคือ การท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบสร้างภาพแทนคำว่า ปราสาทสองยุค โดยการท่องเที่ยวให้เข้าถึงอรรถรสความเป็นบุรีรัมย์ควรไปเยือนทั้งปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ และปราสาทสายฟ้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เมืองวัฒนธรรมปราสาทที่มีพลวัตเป็นการผสมผสานโลกเก่าและโลกร่วมสมัยให้เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. มหานครเมืองท่องเที่ยวแห่งอีสานใต้

จากทวิทางภาษาที่ได้วิเคราะห์ข้างต้น ทำให้เห็นการประกอบสร้างภาพแทนมหานครเมืองท่องเที่ยวแห่งอีสานใต้ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลาย เช่น สนามแข่งรถ เฟลโลลิน บูติค รีสอร์ท แอนด์ แอดเวนเจอร์ แคมป์ ดังนี้

“แนวคิดดังกล่าวเกิดจากการนำปราสาทหินโบราณ อาทิ ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คนรู้จักมากที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองไทย และปราสาทยุคใหม่ คือ ”ปราสาทสายฟ้า” หรือ Thunder Castle Stadium ของ Buriram FC จากการลงทุนอย่างมหาศาลในการสร้าง Sport arena ขนาดใหญ่ที่ได้มาตรฐานระดับโลก และสนามแข่งรถที่ใหญ่ที่สุดของเอเชีย นอกจากนี้ยังมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เน้นการเรียนรู้ ผจญภัย พร้อมมุมถ่ายรูปกับมหัศจรรย์ดอกไม้แสนสวยนานาพันธุ์ได้ที่ เฟลโลลิน บูติค รีสอร์ท แอนด์ แอดเวนเจอร์ แคมป์” (thaipost, 2562)

3. เมืองรักสุขภาพ และรักกีฬา

จากกลวิธีทางภาษาที่ได้วิเคราะห์ข้างต้น ทำให้เห็นการประกอบสร้างภาพแทนเมืองรักสุขภาพ และรักกีฬา โดยมีสนามฟุตบอลระดับโลก ทีมฟุตบอลที่มีชื่อเสียงระดับประเทศเป็นสิ่งที่กระตุ้นว่าชาวจังหวัดบุรีรัมย์ให้ความสำคัญกับกีฬาประเภทนี้ และพื้นที่ในสวนสาธารณะเป็นสถานที่ออกกำลังกายของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ อีกทั้ง มีการจัดโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวกับกีฬาเพื่อประกอบสร้างภาพแทนเมืองรักสุขภาพ และรักกีฬาโดดเด่นยิ่งขึ้น ดังนี้

“มหกรรมปั่นจักรยานครั้งนี้ ต้องการส่งเสริมให้บุรีรัมย์เป็นศูนย์กลางในการสร้างมาตรฐาน เพื่อพัฒนากีฬาสู่สากลของโลก และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ จ.บุรีรัมย์ ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ทั้งในและต่างประเทศ ที่ครั้งนี้นักปั่นจะได้ร่วมสร้างประวัติศาสตร์ การปั่นจักรยานในสนามแข่งรถที่ได้มาตรฐานของโลก และปั่นจากสนามแข่งรถไป-กลับปราสาทหินพนมรุ้ง ซึ่งเป็นมหาเทวาลัยอันยิ่งใหญ่ เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่ง ในการประกาศให้คนทั่วโลกทราบว่าบุรีรัมย์ คือเมืองกีฬาอย่างแท้จริง” (สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดบุรีรัมย์, อ้างใน theisaranews, 2561)

สรุป

การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ในสื่อออนไลน์มีความคิดที่แฝงในโครงสร้างลึกของ หมายความว่าผลการศึกษาค้นคว้ามีกลวิธีทางภาษาและภาพแทน ซึ่งผู้วิจัยสรุปประเด็นที่น่าสนใจได้ดังนี้ 1) การใช้เรื่องเล่า (Narrative) เป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้เรื่องเป็นสื่อโน้มน้าวใจให้เรื่องเล่านั้นมีชีวิตชีวา และช่วยกำกับทิศทางระบบคิดให้ผู้รับสารยอมรับของผู้ส่งสาร 2) ภาพแทนเมืองรักสุขภาพ และรักกีฬา โดยมี สนามกีฬาไอโมบาย ทีมฟุตบอล และปราสาทสายฟ้าที่เป็นหอเกียรติยศของทีมฟุตบอลนี้

เอกสารอ้างอิง

- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2546). เชิงอรรถวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- โชษิตา มณีใส. (2553). การใช้ภาษาไทยเพื่อประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีระยุทธ สุริยะ. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับตัวแทนของนักโทษประหารและการประหารชีวิตในหนังสือพิมพ์รายวันไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันชนะ ทองคำภา. (2554). ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bangkokbiznews. (2560). "เนวิน" ชู "ช้างอารีนา" ยกระดับ "ปราสาทสายฟ้า". เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2566 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/784512>
- Dailynews. (2566). ท้องดินแดน "ถิ่นปราสาทสองยุค" ตะลุยกแหล่งอารยธรรมโบราณ. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2566 จาก www.dailynews.co.th/article/363408
- Thaipost. (2565). บุรีรัมย์ เมืองปราสาท 2 ยุค. เรียกใช้เมื่อ เมื่อ 19 มีนาคม 2566 จาก <https://www.thaipost.net/news-update/284549/>
- _____. (2562). มหัศจรรย์...แสงแรกตะวันรุ่ง "amazing ไทยเท" ปราสาทพนมรุ้ง. <https://www.thaipost.net/main/detail/30906>
- tnews. (2558). อ่าน 3 แนวคิด เนวิน มองเด็กซิ่งรถ เชื่อเปิดสนามให้ประลองเป็น โอท็อป-โครบุรีรัมย์. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2566 จาก <https://tnews.teenee.com/etc/123778.html>

theisaranews. (2561). ปันจักรยานสองยุค บุรีรัมย์ “ปราสาทพนมรุ้ง-ปราสาทสายฟ้า” 19 มีนาคม นี้.
เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2566 จาก <http://www.theisaranews.com/ปันจักรยานสองยุค-บุรีรัมย์/>